

politički
ZATVORENIK

GODINA XVII. - RUJAN 2007. CIJENA 15 KN

BROJ

186

**BLANKA VLAŠIĆ,
SVJETSKA PRVAKINJA 2007.**

politički **ZATVORENIK**

**GLASILO HRVATSKOG
DRUŠTVA POLITIČKIH
ZATVORENIKA**

PREDSEDJEDNIK DRUŠTVA
Alfred Obranić

UREDNIČKI ODBOR GLASILA
Višnja Sever, Andrija Vučemil,
Ljubomir Brdar, Zorka Zane,
Jure Knežević

UREDNIK
Tomislav Jonjić

UREDNIŠTVO I UPRAVA
10000 Zagreb
Vojnovićeva 15
tel: 01/46 15 437, 46 15 438
fax: 01/46 15 437
e-mail: hdpz-sred@hdpz.t-com.hr

PRIJELOM I TISAK
MINI-PRINT-LOGO d.o.o. Varaždin

CIJENA LISTA
Za Hrvatsku 15 kn

Godišnja pretplata za Hrvatsku 180 kn
za inozemstvo: **Europa** 310 kn
ili odgovarajući iznos u drugoj valuti;
prekomorske zemlje: 510 kn
ili odgovarajući iznos u drugoj valuti
***

Žiro račun: 2503007-1100009317
kod Volksbank d.d. Zagreb
Devizni račun: **416446-7101** S.W.I.F.T.
Code **VBCRHR22** kod Volksbank d.d. Zagreb
***

Rukopisi se ne vraćaju,
list uređuje Urednički odbor, sva prava pridržava
Hrvatsko društvo političkih zatvorenika.
***

Uredništvo ne odgovara za navode
i gledišta iznesena u pojedinim prilozima
***

Za sve informacije i kontakte u svezi sa
suradnjom i preplatom tel.: 01/48 72 433
radnim danom od 11-13 sati.

ISSN 1331-4688
***

Cijena oglasnog prostora:
posljednja stranica u boji: 4.000,00 kn
predposljednja stranica u boji: 3.500,00 kn
unutarnja crno-bijela stranica: 2.500,00 kn
1/2 crno bijelo: 1.250,00 kn
1/4 crno bijelo 700,00 kn
***
www.hdpz.htnet.hr

TEZENSKI GOZD

Nevjerojatno. Trebalo je proteći 62 godine, da bi se prvi puta na javnom skupu 11. rujna u Mariboru, u organizaciji Počasnoga bleiburškog voda, govorilo o strašnom zločinu počinjenom u posljednjoj desetodnevni mjeseca svibnja 1945.godine.

Da podsjetim! Partizani su zarobljene civile i vojnike tjerali dolinom Drave od Bleiburga prema Mariboru, gdje su u tri logora razvrstavani i odvoženi na likvidaciju istočno od Maribora u protutenkovski rov. Da se 1999. nije gradila autocesta čija trasa se križa s trasom protutenkovskog rova, masovna grobnica u Tezenskom gozdu bila bi tek samo jedna od prikrivenih grobnica. Tada je na profilu autoceste u širini od 70 metara iskopano 1.179 kostura, koji su pokopani kod središnjeg spomenika na obližnjem groblju Dobrava. Nakon osam godina mirovanja Vlada Republike Slovenije ove je godine osigurala novac i stavila u prioritete istražne radove na lokaciji Tezenski gozd. Početkom kolovoza izvršeno je sondiranje protutenkovskog rova u dužini od 950 m na 14 mjesta i pokazalo se da je rov čitavom dužinom ispunjen ljudskim ostacima, odnosno da je na istraženom dijelu rova pokopano približno 18.000 žrtava. Na temelju ostataka opreme može se slobodno reći, da se radi o grobnici pripadnika hrvatske vojske, ranjenicima i civilima.

Voditelj istraživanja dr.sc.Mitja Ferenc govorio je pred brojnim sudionicima iz Hrvatske o povijesnom kontekstu ovoga strašnog zločina, kao i o tijeku istražnih radova do današnjeg dana. Zaključno, ponudio je dva rješenja koje trebaju dogovoriti odgovarajuća tijela Slovenije i Hrvatske: ne iskapati ostatke i rov uređiti kao grobište ili ostatke iskopati i ponovno ih pokopati u zajedničku grobnicu.

Kako se radi o hrvatskim žrtvama, mi bi trebali imati inicijativu u istraživanju kao i u konačnom rješenju prostora. Nažalost, inferiorni smo slovenskoj strani koju predstavlja Komisija za prikrivena grobišta Vlade Republike Slovenije, kojoj predsjedava dr. sc. Jože Dežman, dok na hrvatskoj strani nema odgovarajućeg partnera. Bivša komisija je ugašena, a nova ili nekakvo drugo tijelo nije imenovano - vjerojatno namjerno da se opstruiraju istraživanja, koja bi bivši komunistički režim mogla predstaviti u pravom svjetlu.

Nismo u boljoj situaciji niti kada je u pitanju informiranje građana. Saborski zastupnik dr Stjepan Bačić na početku skupa je rekao: «Vidjet ćete, koliko će biti informacija o današnjem skupu u hrvatskim informativnim medijima». Nažalost, njegova prognoza obistinila se već istog dana na televizijskom dnevniku. Slovenska televizija posvetila je skupu o Tezenskom gozdu tri minute na početku dnevnika, dok HRT nije o tome prozborio niti slova. Naša televizija bavi se naime kozmopolitskim temama. Naša javna dalekovidnica nema interesa za skup organiziran u Sloveniji - ali za Hrvate - jer su Hrvati pobijeni u Tezenskom gozdu. Skupu je nazočilo oko 80 sudionika i to predstavnici Sabora, Vlade, Ustavnog suda, Katoličke crkve, Islamske zajednice, HDPZ-a, Hrvatskog domobrana, povjesničari, publicisti, znanstvenici i novinari, da saznaju od slovenskih znanstvenika kako je u posljednjih deset dana svibnja 1945. hrvatski narod ostao bez nekoliko desetaka tisuća svojih sinova i muževa. Ignorancijom HRT je jasno dao do znanja, da ih to ne zanima.

*Alfred OBRANIĆ,
predsjednik Hrvatskog društva
političkih zatvorenika*

CARLA DEL PONTE U ULOZI PONCIJA PILATA

Veliku je pozornost izazvalo objavljivanje fragmenata najnovije knjige francuske novinarke Florence Hartmann, koja je hrvatskoj javnosti nesumnjivo poznatija kao dugogodišnja glasnogovornica glavne tužiteljice, Carle del Ponte. U knjizi pod naslovom «Mir i kazna», Florence Hartmann optužuje svjetske (ponajprije zapadne!) sile, da su trajno sabotirale rad Međunarodnoga kaznenog suda za bivšu Jugoslaviju, da su se njime htjele služiti kao sredstvom političkog pritiska, da su se Britanci i Francuzi – nasuprot Amerikanaca - pod svaku cijenu htjeli dokopati generala Gotovine, dok su uporno, ustrajno i udruženo opstruirali sve pokušaje da se uhite Karadžić i Mladić, da su naročito snažan otpor pokazivale prema uhićenju, a potom i efikasnom optuženju Slobodana Miloševića čiji je tužitelj, Geoffrey Nice, u mladim danima bio pripadnik britanske obavještajne službe MI6 itd.

Knjiga je odmah izazvala niz reakcija. Bivši američki diplomat Robert Gelbard ustvrdio je da nije htio iščupati generala Gotovinu iz haških pandži, nego da je kanio dogovoriti njegovu predaju. Geoffrey Nice, u karakterističnoj pozici i s karakterističnim, više nego rječitim ružičastim ili ljubičastim dokoljenicama, oštro je opovrgnuo tvrdnje bivše glasnogovornice, koja se poziva na izjave Azema Vllasija, a osobito ga je zaboljelo to što se otvoreno sugerira da je – postupajući u interesu Londona – sabotirao postupak protiv Miloševića.

Karakteristične su reakcije i hrvatskoga obavještajnog podzemlja (koje – nažalost – u prvom redu treba tražiti u krugovima službenih obavještajnih službi, među takozvanim političarima i još takozvanijim novinarima). Florence Hartmann je odjednom posetala miljenicom mnogih hrvatskih medija na čelu s Hrvatskom televizijom, dok je predsjednik Mesić, ocjenjujući da Carla del Ponte prolazi i odlazi, a anglofrancuski interesi u ovom dijelu svijeta ostaju, procijenio kako se radi o dojmovima tužiteljičine glasnogovornice, koje tek treba dokazati, a taj postupak – kad dokaza nema ili su mršavi – nije osobito lagan.

Nema nikakve dvojbe da je objavljivanje knjige bivše glasnogovornice Carle del Ponte korisno, i da bi bez nje naša slika MKSJ-a ostala krnja i nepotpuna. No, iz nekih karakterističnih pojedinosti koje se uporno prešućuju, jasno proizlazi da knjiga «Mir i kazna» nije prikaz nezainteresirane i nepristrane osobe, nego snažan adul u rukama jedne od međusobno suprotstavljenih strana, koje se bore za bolju prošlost. Jer da je komu u čitavoj ovoj kampanji do istine, ne bi se prešućivalo to da je MKSJ od samoga početka, svojim ustanovljenjem, svojim životom, a i svojim skorim utrućem, ne samo pravna, nego i politička institucija *par excellence*. Očekivati da će velesile, koje su taj sud i stvorile, propustiti prigodu da ga pokušaju instrumentalizirati za svoje političke ciljeve, bilo bi beskrajno naivno. No, onaj komu je do istine, ne bi zaboravljao ni na najzgled periferne detalje, da Nice nije bio samo tužitelj u predmetu Milošević, nego i u predmetu Kordić (pa se ipak hrvatski mediji ne pitaju, je li tamo bio instrument britanske politike!), a kamoli one puno poznatije, poput snažnog nastojanja Carle del Ponte tijekom čitava njezina mandata, da postupanje tužiteljstva maksimalno politizira. Treba se prisjetiti Račanova priznanja da je s njome postigao tajni sporazum o neoptuženju generala Norca, zbog straha od reakcije javnosti nakon splitskih demonstracija u veljači 2001., a ne valja s uma smetati ni skandalozni film «Carlina lista», iz kojega kipi tužiteljičina taština i do neukusa bahat nastup u razgovorima s političkim vrhovima Hrvatske, Srbije, BiH itd.

Carla del Ponte, prema tome, nema nikakva moralnog prava dijeliti moralne lekcije zapadnim velesilama, koje svoje utilitarno, dakle beskrupulozno i nemoralno držanje prema Hrvatima (i ne samo Hrvatima) ponavljaju desetljećima. A trik s otpuštanjem svoje bivše glasnogovornice kako bi ova mogla – dok Carla pakira kovčege – napisati apologiju dojučerašnjoj šefici, previše je jeftin, pa ga ozbiljan promatrač ne će previdjeti. Za ovdašnje medije vrijede druga pravila. Oprostite, «direktive»...

Tomislav JONJIĆ

IZ SADRŽAJA

HRVATSKI LIST: RAZGOVOR S MSGR. FRANJOM KOMARICOM, BISKUPOM BANJALUČKIM 6

IVICA MARIJAČIĆ

ŠAUL – PRVI ŽIDOVSKI KRALJ, VELIKI JUNAK KOJEMU JE SRCE ZADRHTALO (1020. – 1004.) 9

Dr. Vjekoslav Božo JARAK

BLAŽENI ALOZIJE STEPINAC I HRVATSKA DRŽAVA (XL.) 12

Ivan GABELICA

PRIČA JEDNOG DRAGOVOLJCA (VI.) 16

Dr. Marijan ČUVALO

LETCI U ZNAK POTPORE DEKLARACIJI (3) 19

Jure KNEZOVIĆ

MONTIRANO SUĐENJE VODSTVU HRVATSKOGA KULTURNOG DRUŠTVA „NAPREDAK“ (III.) ... 20

Josip Jozo SUTON

DALMACIJA - HRVATSKI BRAND 24

Tomislav VUKASOVIĆ

USTANIMO PROTIV «DALMATINE» (3.) 27

Tomislav JONJIĆ

MOJ VOJNIČKI I KRIŽNI PUT ... 42

Mato LUKAČEVIĆ

RUDOLF ARAPOVIĆ, HRVATSKI DOMOLJUB, EMIGRANT I PUBLICIST (1937.-2007.) 44

Dr. sc. Andelko MIJATOVIĆ

IN THIS ISSUE 47

IN DIESEM HEFT 48

DO VIĐENJA NA TRGU MARŠALA TITA!

Najnovija istraživanja pokazuju da se nadomak Maribora nalazi najveća grobnica ratnih zarobljenika iz svibnja 1945., među kojima su Hrvati nesumnjivo najbrojniji. Koliko je žrtava tu smaknuta bez ikakva suđenja, zasad je moguće tek procjenjivati, pa valja pričekati savjesnu znanstvenu obradu. Tko će to s hrvatske strane raditi, ne zna se. Saborska Komisija za istraživanje žrtava rata i poraća ukinuta je, s obrazloženjem da će se stvar povjeriti Hrvatskom institutu za povijest, a onda tom institutu nisu za tu svrhu odobrena ni sredstva, niti mu je omogućeno zapošljavanje novih ljudi.

No, slovenski povjesničar dr. Mitja Ferenc, ujedno član Komisije slovenske vlade za istraživanje masovnih grobnica, ne ostavlja nikakve dvojbe o tome, da broj zasad otkrivenih kostura upućuje nedvo-

umno na to, da se zločin tih razmjera nije mogao dogoditi bez znanja i naloga najvišega jugoslavenskog političkog vrha, na čelu s Josipom Brozom.

Onima koji se ne svrstavaju u apologete Titove Jugoslavije takvo što zapravo nije ni trebalo govoriti, jer su znali da su opseg i sustavnost partizanskih zločina – i prije Tezna i nakon njega – jasan dokaz, da je «drug Tito znao». A kako će se prema

svemu postaviti hrvatska javnost i hrvatska vlada, treba tek vidjeti. U međuvremenu će predsjednik Mesić i premijer Sanader oštro otkloniti svaku pomisao da se vратi izvorno ime najljepšemu zagrebačkom trgu, onomu koji nosi Titovo ime. I to baš ime «maršala Tita», vojnog zapovjednika vojske koja je pobila toliko Hrvata... (L. T.)

10 | DOGADAJI

ZLOČIN U TEZNOM Mitja Ferenc, član Komisije slovenske vlade za istraživanje masovnih grobnica, o najvećem hrvatskom stratištu: „Slovenskom još nije potpisala ugovor o uređenju vojnih grobišta“

Naredba za masakr morala je doći od Tita

MAČEK: U SLOVENIJI JE UBIJENO 190.000 HRVATA

cjenosti prilivači europski socijalni model baziran na trajnim suradnjama poslodavaca, države i sindikata, a u kojem je na jednoj strani sklop pitanja, istaknut je na drugoj, raznog okruženju stol "Međunarodne finansijske institucije i središnici" - Sjedište banke i MMF-a dođu zajmiove i potpore državama, a na drugoj strani je

APEL HRVATSKOGA SVJETSKOGA KONGRESA IZ AUSTRALIJE

Hrvatski svjetski kongres za Australiju uputio je 1. rujna 2007. sljedeći apel dr. Ivi Sanaderu, predsjedniku aktualne vlade Republike Hrvatske:

«Predmet: Apel Hrvatskog svjetskog kongresa Vladi Republike Hrvatske i hrvatskoj javnosti, za znanstveno istraživanje masovnih grobnica pogubljenih pripadnika oružanih snaga NDH i hrvatskih civila za vrijeme Bleiburške tragedije i Križnog puta.

Poštovani gospodine Predsjedniče, Ministarstvo rada i socijalne skrbi Republike Slovenije i slovenska Državna komisija za rješavanje pitanja masovnih grobišta objavili su najnovija saznanja i donijeli odluku o sondiranju nekadašnjega protutenkovskog rova u Teznu pokraj Maribora. Spomenuta lokacija slovi kao najveća masovna grobnica Hrvata nakon Drugoga svjetskog rata.

Poštovani gospodine Predsjedniše, apeliramo na Vas i Vladu Republike Hrvatske da pružite punu potporu ovom pothvatu.

Jednako tako, apeliramo da prihvate sporazum koji je 2003. godine predložila vlada Republike Slovenije o zbrinjavanju posmrtnih ostataka žrtava Drugoga svjetskog rata stradalih na području bivše Jugoslavije.

Prema dostupnim izvorima, u Sloveniji je do sada identificirano 540 masovnih grobnica pripadnika takozvanih "neprija-

teljskih vojski" kao i velikog broja civilnog stanovništva. Mišljenja smo da je u Hrvatskoj također potrebno u potpunosti istražiti i identificirati sve masovne grobne nastale u vrijeme i poslije Drugoga svjetskog rata. Hrvati su, kao i ostali narodi Europe i svijeta, bili uključeni u oružani sukob Drugoga svjetskog rata. U uvjetima masovnih stradanja zatekli su se i pripadnici hrvatskih oružanih snaga kao i masa civila, koje su partizanske jedinice sustavno i masovno likvidirale bez utvrđivanja eventualne krivnje. Žrtve odmazdi partizanskih jedinica ni danas, šezdeset godina nakon ovog *magnum crimena*, nisu pravično zbrinute, a njihovi ostatci čekaju iskop i dostojno konačno počivalište.

Problem na koji ukazujemo jedan je od ključnih faktora podjela u suvremenom hrvatskom društvu. Petnaest godina nakon raspada SFRJ, u hrvatskom su društvu vidljive podjele naslijedene iz bivšeg političkog sustava. Želja nam je razriješiti spomenute podjele u periodu pristupnih aktivnosti Europskoj uniji, čijom ćemo punopravnom članicom postati u najskorije vrijeme. Sve su se države EU jasno odredile prema svakom obliku totalitarizma: nacizmu, fašizmu i komunizmu u vlastitim povijesnim prilikama. Nažalost, u Hrvatskoj nije učinjeno dovoljno.

Suvremena Republika Hrvatska kao pravna država i čimbenik međunarodnih

pravnih i političkih odnosa mora se suočiti sa svojom vlastitom prošlošću. Hrvatska i hrvatski narod trebaju stupiti u punopravno članstvo zajednice europskih naroda oslobođeni tereta svoje nedavne prošlosti. To je pitanje moralnih i pravičnih zasada zajednice i njezina života i prosperiteta izmirenog sa svojom kolektivnom sviješću.

Apeliramo stoga, da se u cijelosti dovrši projekt pronalaženja i evidentiranja žrtava na području Republike Slovenije, Republike Hrvatske kao i susjednih država, republika bivše SFRJ.

Također apeliramo da se sustavno i neovisno od političkih prilika i interesnih grupa znanstveno istraže svi aspekti stradanja Hrvata za vrijeme Drugoga svjetskog rata i poraća, a stradalima oda dužno poštovanje pokapanjem njihovih posmrtnih ostataka na tlu domovine Hrvatske.

S postovanjem

**Izvršni odbor
Hrvatskoga svjetskog kongresa
Potpredsjednik HSK-a
Stjepan Asic asicnet@iinet.net.a »**

Napomena uredništva: Vladi Republike Hrvatske sličnim su se apelima i zahjevima obratile i druge udruge, među njima i Počasni bleiburški vod. Vidjet ćemo, što će od svega biti. •

TKO SE NE SJEĆA MILKE PLANINC?

U jeku stravičnih iskapanja posmrtnih ostataka tisuća pogubljenih bez suda u Teznu i diljem Slovenije, Hrvatske, BiH i Srbije, s dirljivom je susretljivošću **Vlado Vurulić**, novinar zagrebačkoga «Jutarnjeg lista» razgovarao s **Milkom Planincem**, partijskom i partizanskom aktivisticom, koja je dogurala do mesta predsjednika Centralnoga komiteta Saveza komunista Hrvatske u mračnim i olovnim godinama nakon brutalnog slamanja Hrvatskog proljeća. S više bi nemara i grubosti čovjek u vojničkim cokulama gazio po jajima! Umjesto da osobu koju se sumnjiči za sudjelovanje u jednome nezapamćenu zločinu, i koja je neprijeporno bila borac za Jugoslaviju i prvak jednoga tiranskog režima,obilježenog neslobodom, nasiljem, neimaštinom, političkim uznicima i prognanicima, nemilosrdno suoči s tim optužbama, «Jutarnji list» joj nudi utočište i dopušta da Milka Planinc – u nakladi od kojih 150.000 primjeraka – objavi, primjerice, kako ne samo da nije suodgovorna za zločine u Blei-

burgu i na Križnom putu,
nego da za njih nije ni znala!

Naime, na pitanje je li bana naknadno o tome išta doznašala, reče Milka Planinc doslovno: «Malo, gotovo ništa. Bilo je kolega, poput **Jože Vrhovca**, koji su stalno 'rovali' po arhivima i to ih je zanimalo. Ja se time nisam bavila. Nisam niznala što je bilo ondje. Tek sam poslije, osamdesetih, kada se otvorenije o tome počelo govoriti, čitala neke memoare, a i u Startu je izlazio feljton o tome».

Qui nimium probat, nihil probat: tko previše dokazuje, ništa ne dokazuje. Ništa tako dobro ne svjedoči o njezinoj nečistoj savjesti kao tvrdnja M. Planinc, da do osamdesetih godina o Bleiburgu nije znala ništa. Pisac ove bilješke radio se dvadeset godina poslije Bleiburga, pa je već sedamdesetih, kao osmoškolac, ponešto znao i o tome, i o Katynu i o Boričevcu i o Udbini i o mnogim drugim stvarima. Ili je on bio bolje obaviješten od šefice CK SKH, ili je nešto drugo posrijedi...? (T. J.)

— Magazine

bx 464 X

**INTERVJU
MILKA
PLANINC**

dugogodišnja
partijska i
državna čelnica
Hrvatske i bivše
Jugoslavije

VLADO VURUŠIĆ
Snimila
BILJANA GAURINA

Planning

Partizanski i Domovinski rat su antifašistički

Nekadašnja dugogodišnja predsjednica CK SKH te prva i jedina premijerka u Jugoslaviji, 83-godišnja Milka Planinc, proživljava svoje umirovljeničke dane u miru i tisini zagrebačkog Slavljevaca, u stanu nedaleko od Cmroka. Povremeno, kada mi bolest dopusti i popusti, pišem o svojem životu, kaže nekadašnja "Željezna lady" komunizma.

4 *What is the best way to learn English? Is it by reading books or by listening to tapes?*

© BLEIBURGU

**Ne opravdavam ništa, ali
treba shvatiti to vrijeće**

- Što mislite o Bleiburgu, odnosno onome
- Doista nista o tome niste znali?

Što simbolizira?
— Tada nasm nimal pojma što se onda dogodilo. Moja brigada onda nije bila. Među su u fašističko nisan bila, pohvataći neđije kod Jevreja ili tako nešto, skuplja ustaški ministarstvo, među njima i Mila Babić. Ali nije
— Bili su to zadici dani rata. Pojedinačne su se borbe vodile svuda oko akcija. Već se razmisljavalo o odlasku kući. Biće je veliki nezatež. Nista mogao znati sve što se događa. Ja sam o Javoracu i o mnogim drugim stvarima doznao tek pozdje.

Osobno nisam vidjela ništa što biste vi hteli da vam kažem. Ne, priručavan da je bio svega. Ne. Nekontrolirani izlazak obuhvat i učenja. No bilo je i borbi. Moći

„Jeste li podlje, tijekom obnavljanja dužnosti, doznali nešto o Bleiburgu i Kočevskom rogu?“

- Malo, potrebo nista. Bilo je koliko, poruža ježe Vrhovca, koji su stalno "rovili" po artiljeriji i to ih je zamiralo. I tako se nisam tih vremena.

Nisam ni znala što je bilo učešće. Tek sam

glasilo, znajuš mlađe doorce koji su bili u pitanju iz 1994. sa pu poigrali tih dana. No ponavljaju, sve to treba istražiti u vinovakne osuditi.

SUBOTA ■ L. tujma

IDEMO U CRNU GORU!

Kako nam svi «faktori» u našoj državi, dakle, i vlast i parlamentarna oporba, tvrde da su odnosi s našim jadranskim, crnogorskim susjedom, idilični (predsjednik **Mesić** je svojedobno, za potrebe te izmišljotine, izmislio dodatnu: da Crnogorci nikad nisu napadali Hrvatsku!), pa da je i to jedan od razloga zašto treba raširenih ruku i bez ikakva opreza hrliti u regionalne saveze, korisno je imati na umu rezultate jednoga rasprita. Prenosimo ih iz sarajevske *«Slobodne Bosne»*, budući da ih u Hrvatskoj, koliko znademo, nitko nije objavio, a malo je hrvatskih građana posjetilo internetski portal www.cedem.cg.yu. Dakle, Centar za demokratiju i ljudska

prava (CEDEM) nedavno je na velikom uzorku proveo anketu o obilježenosti drugih, nečrnogorskih etničkih skupina u Crnoj Gori.

Rezultati? Čak 48 posto ispitanih iz Crne Gore bi iselilo sve Albance, njih 25 posto bi protjeralo Bošnjake-Muslimane, **čak 37 posto bi izbacilo Hrvate i Cigane**. Bez Srba bi rado živjelo 8 posto crnogorskih ispitanika, a njih 3,7 posto bi iz Crne Gore istjeralo i same Crnogorce. Analizirana je i nacionalna struktura ispitanika: najnesnošljiviji su Srbi, a slijede ih Crnogorci i Bošnjaci. Najtolerantniji su – Albanci.

Kad, se dakle, Hrvat na ulicama kojega crnogorskoga gradića predstavi Hrvatom, odmah znade da bi ga otprilike dva od pet mještana silom potjeralo. To hoće reći, da su vremena **Sekule Drljevića i Savića Markovića Štedimlijie** daleko iza nas, a da je **Jevrema Brkovića** u Crnoj Gori još uvijek malo. Ponešto o tome govori, reklo bi se, i nedavno gostovanje *Hajduković* navijača u Podgorici, odakle su jedva izvukli žive glave. Ali, nema veze, na ime naknade štete za razaranje Konavala i Dubrovnika dobit ćemo tri-četiri krave. Vratit će nam i onaj u međuvremenu pok-vareni hladnjak. Ionako je «Obodinov». (T. R.)

PRIRODA GOVORI O BOGU

Prije nekoliko je desetljeća jedan katolički svećenik objavio knjižicu «Priroda govori o Bogu», opisujući u njoj desetke primjera iz životinjskoga i biljnog svijeta, koji svjedoče o Božjoj opstojnosti i promisli. Darujući životnjama i biljkama vrlo složene mehanizme opstanka, Bog nam poručuje kako postoji.

Sredinom kolovoza ove godine jedan je zagrebački dnevni list objavio vijest kako je u jednoj hvarskoj brijačnici papiga ispraznila crijeva, i to ne bilo gdje, nego - na Stjepana Mesića, aktualnog predsjednika Republike Hrvatske. Vijest je potkrijepljena i fotografijom.

Tko zna, što nam je dragi Bog time htio poručiti... (T. J.)

DAVOR PUKLAVEC

Na Mesića se 'olakšala' papiga

Predsjednik Mesić odmara se na otoku Hvaru. Uglavnom šeće, posjećuje prijatelje, pliva ili igra balote. Ošišao se kod brijača Zvonka Zijala i kao svaki građanin platio 50 kuna. U brijačnici vlada šestodišnja papiga Šego, a čim je predsjednik sjeo na stolicu, Šego mu je došao na rame i grickao ručnik oko vrata. Predsjednik se smijao, čak i u trenutku kad se "pokakio" na njegov frizerski ogrtač. (ss)

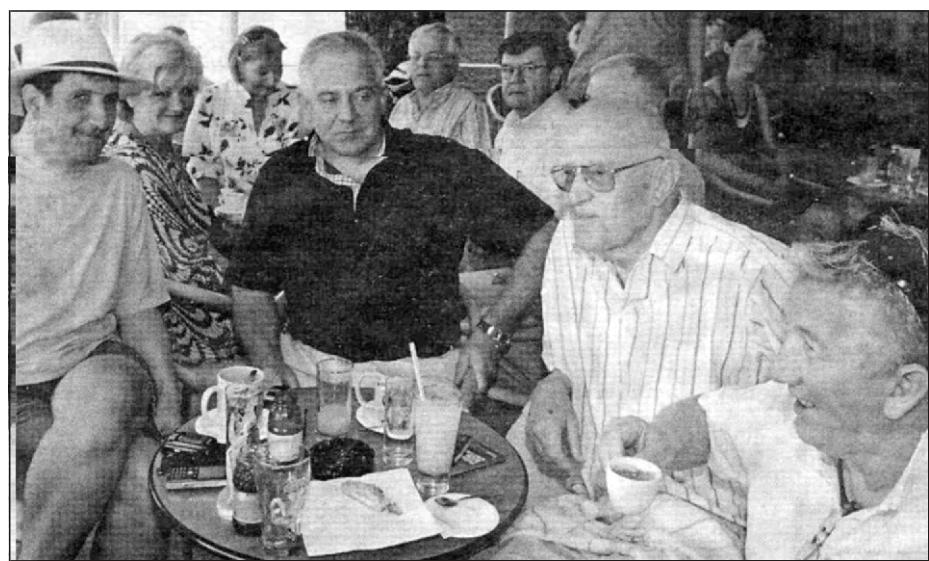
RJEČITA PREMIJEROVA PRIJATELJSTVA

Prije nekoliko mjeseci na malim ekranim ovjekovječen važan događaj za sudbinu nacije: književni kritičar **Igor Mandić** sa suprugom (čemu mu ona?) objavio je kuharicu. Da, baš kuharicu, zbirku recepata popabirčenih tko zna gdje. I da, bio je to baš onaj Igor Mandić, koji je svojedobno uhićenje **Vlade Gotovca**, **Vlatka Pavletića**, **Franje Tuđmana** i drugih, prokomentirao cinizmom, da hrvatska kultura ne će propasti ako je šaka pisaca u zatvoru. Bio je to baš onaj Igor Mandić koji je i prije nekoliko godina vratio crveno zaglavljeno vječno partijskomu «Vjesniku»: neka cvate tisuću cvjetova, samo nek' su crveni!

I baš taj Igor Mandić predstavlja kuharicu, i baš tom Igoru Mandiću na noge dolazi, ni manje ni više, nego **dr. Ivo Sanader**, obično nazivan predsjednikom hrvatske Vlade. Žmirka Igor na kuharicu, i godi mu kad se Sanader pred reflektorma i kamerama hvali dugogodišnjim prijateljstvom s Mandićem. Ne uzvrća Igor sličnim komplimentima, jer Mandić znade da se Sanader udvara njemu, i da nema potrebe obasipati premijera ljubavlju.

I, baš kao s Mandićem, prije nekoliko su tjedana novinarske kamere zabilježile kako razdragani predsjednik vlade ispred nekoga splitskoga kafića sjedi u srdačnom razgovoru s **Antom Tomićem**, novinarom «Jutarnjeg lista», kojega su književni tezgari iz iste gilde, sad već uveli fakovci (fuck-offovci), proglašili i književnom zvijezdom. Ništa to ne bi bilo čudno, da Ante Tomić vječnu inspiraciju svojim podrugljivim tekstovima ne nalazi

upravo u stranci i politici, koja je – makar nezakonito – rodila i sadašnjega našeg premijera. I nema ništa neprirodnije od srdačnog druženja predsjednika HDZ-a s onim, kojemu HDZ služi tek za sprdnju. Ali, kao da, uostalom, sve ove Sanaderove egzaltacije ne pokazuju kako je premijeru ponajprije do toga, da posvjedoči kako se odriče vlastitog ognjišta i baštine na kojoj je odrastao? Srebrnjaci ma se zvečka s raznih strana. (T. J.)

HRVATSKI LIST: RAZGOVOR S MSGR. FRANJOM KOMARICOM, BISKUPOM BANJALUČKIM

PITANJE: Gospodine biskupe, na čelu ste biskupije u kojoj ste se toliko zauzimali za opstanak Hrvata i katolika, a sadašnje stanje toga naroda je poražavajuće. Kako to sebi i drugima možete objasniti?

MSGR. KOMARICA: Moja dužnost bila je i ostala uvijek iznova upozoravati na sve opasnosti koje su prijetile Hrvatima katolicima, upozoravati domaće političare koji su bili najodgovorniji za sudbinu tamošnjih ljudi. Tamo, kao što znate, nije bilo ratnih okršaja, a to je djelo Božje providnosti. Mi smo se istinski trudili za vrijeme rata propovijedati, tumačiti i svjedočiti ono što nam nađaže vjera, a to je poštivanje božjih zapovijedi među kojima je i peta božja zapovijed «Ne ubij!». Tim više i tim potrebnije jer smo prozreli jednu vrlo perfidnu i vrlo opasnu zamku koja nam se postavljala kada se ubilo jednoga, pa drugoga mladića prije početka rata kako bi se provociralo hrvatsku stranu da ona reagira istom mjerom i da se onda ima izgovor za jedan pogrom koji se pripremao. Bog je htio, a doista ja to pripisujem samo njemu, jer i Hrvati katolici su krvavi ispod kože i moglo se dogoditi da i oni potegnu za onim čega bi se danas stidjeli, da Hrvati katolici na prostoru banjolučke regije nisu učinili nikakvo zlo svojim susjedima. (...) Uostalom, meni su za vrijeme rata to priznali i predstavnici srpskoga naroda, političari i vojni predstavnici. Među njima i glavni zapovjednik tog krajiškoga korpusa, pokojni general Tačić. Rekao mi je: «Mi smo biskupe od Vas očekivali da ćete se drukčije ponijeti u ovome ratu, a vi ste se ponijeli tako da ste spasili svoj narod i jednak broj naših glava. Mi vam to ne smijemo zaboraviti.» Isto tako, glavni logističar generala Mladića mi je 1993. godine nenadano došao u Banja Luku, a tada sam bio vrlo utučen zbog konstantnoga ubijanja naših ljudi, paljenja i uništavanja. On je došao i rekao: «Želim vidjeti čovjeka koji nam je pob-

Razgovarao:

IVICA MARIJAČIĆ

rka!» Upitao sam kakve to račune, a on je odgovorio: «Kako ste nas uspjeli pročitati? Vi ste nepredviđeno ostali ovdje. Mi nismo uspjeli završiti našu planiranu akciju 'spaljena zemlja'!» U čudu sam ga pitao o kakvoj spaljenoj zemlji on priča. Nastavio je: «Mi ne možemo više pogrom nad vama izvesti zbog međuna-

On je to govorio kao što mi sada ovdje razgovaramo. Pitao sam ga dakle: generale, zašto moramo otici, što smo krivi? Koji to normalan narod ne želi živjeti s miroljubivim narodom. «Mi znamo, biskupe da vi niste krivi, ali vi morate ići odavde. To je plan koji mi moramo provesti, to je naš zadatak», kazivao je on. Ja sam, naravno, još prije znao iz razgovora s generalom Tačićem i nekim drugim političarima da je na drugim mjestima već 'skrojeno' da mi moramo nestati s toga područja. Još više u tim spoznajama biti uvjeren tijekom rata i kasnije nakon rata kada su mi međunarodni diplomati, počevši od engleskoga veleposlanika u BiH, pa američkoga, rekli da nikako ne shvaćaju zašto ja osobno nisam likvidiran jer sam svojim ostankom u Banjoj Luci pobrakao mnoge planove. (...)

PITANJE: Što su vam ti diplomati odgovarali na pitanja takve vrste?

U više prigoda su međunarodni predstavnici na moja pitanja: koja je naša krivnja i zašto nas kažnjavaju, ostajali bez odgovora. Nisu htjeli odgovarati, ali drugi dobromanjerni predstavnici su mi govorili: «Kako ne shvaćate, koja je vaša krivica? Vi ste krivi, prvo, zato što ste katolik, druga krivnja je zato što ste Hrvat i treća vaša krivica je što kao Hrvat i katolik želite ostati u Banja Luci.»

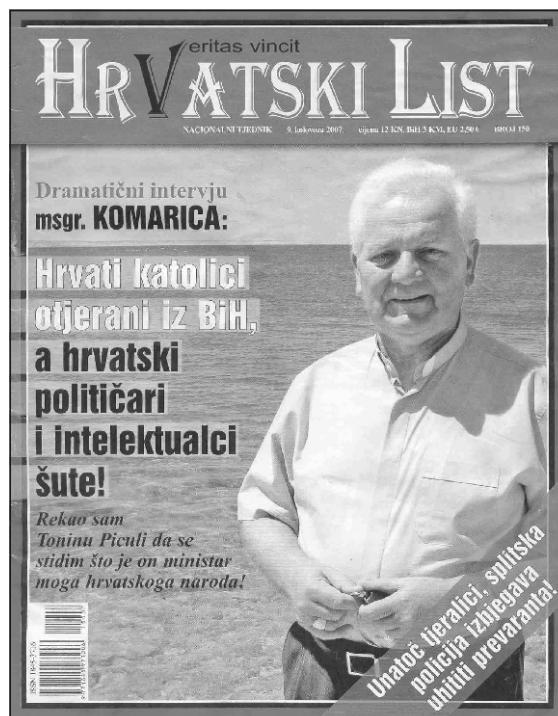
Dakle, trostruka je bila naša krivica. To je bio naš *crimen*.

PITANJE: Zvući gotovo nevjerojatno da vam je to izričito rekao netko od tih diplomata?

Ne samo jedan, nego više njih međunarodnih, vrlo ozbiljnih političara iz europskoga parlamenta, ali govorili su mi to i američki predstavnici.

PITANJE: Jesu li to govorili sa žaljenjem ili su, pak, odobravali takav projekt?

Izričito sam na jednom međunarodnom kongresu u Krakowu pitao, prije dvije i

rodne zajednice od koje smo dobili samo nekoliko mjeseci da to uradimo.» Prijedorski kraj, zapadno, i Posavina istočno od Banja Luke, već je sve bilo očišćeno i, na žalost, spaljeno. Jedino je banjalučka općina s 40-ak tisuća katolika još ostala. No taj Mladićev logističar je nastavio: «Ali da ne ostanete u zabludi, biskupe, vi morate otici. Mi ćemo to na kapilarni način uraditi. Ne možemo pogromom više, ali ćemo na kapilarni način!» Po zaboga, zašto moramo ići, pitao sam ga tada.

PITANJE: I on je to govorio bez ikakve grižnje savjesti?

pol godine, prozvao jednoga europskoga političara koji je govorio o Europi i o tome što Europa želi uraditi u svojoj kući. Pitao sam ga javno zašto su dopustili onaku katastrofu u mojoj domovini Bosni i Hercegovini, pogotovo s katolicima Hrvatima? Bilo je to vrlo neugodno pitanje pred otprilike 350 ljudi iz cijele Europe. Pocrvenio je, ali je odgovorio: «Moram javno priznati, mi smo bili kukavice, mi smo vas izdali! Ali, istine radi, moram reći: U Bruxellesu ne sjedimo samo mi, sjede i drugi koji su i protiv vas i protiv nas, a oni nisu bili kukavice.» (...)

PITANJE: Kakva su vaša iskustva s hrvatskim političarima od 2000. pa novomo?

Ako je danas na onom području moje biskupije, koje se nalazi na prostoru entiteta Republike Srpske, manje od 10 posto katolika od onoga broja prije rata, ako je otprilike taj postotak na području cijele Republike Srpske, onda vam to sve kaže. Gdje su hrvatski političari? I ne htijući, mnogo toga znam, mnogo toga i iza kulisa svjetske politike jer sam bio prisiljen tražiti prava za svoj poniženi, pregaženi i obespravljeni narod umjesto političara koji to nisu radili. Ja znam da su hrvatski političari nerijetko i bezočno pod pritiskom međunarodnih silnika, ali unatoč toj činjenici, očekivali smo i očekujemo da su hrvatski političari u Bosni i Hercegovini, u prvom redu, ali i oni u Hrvatskoj, jasniji i zauzetiji za sudbinu ovoga dijela hrvatskoga naroda koji je daleko najobespravljeniji.

PITANJE: Vi ste se susretali s hrvatskim političarima?

Mnogo puta. Kada kažem da nešto očekujem od hrvatskih političara, mislim na aktualne političare svih garnitura za vrijeme rata i nakon rata. Ja ih, na žalost, ne mogu amnestirati od njihove obvezе i odgovornosti koju su imali prema onom poslu koji su radili. Kolika je njihova subjektivna, a kolika objektivna odgovornost, to dragi Bog samo zna. Nije moje da to prosuđujem. Ali sam očekivao od tih ljudi da, ako nisu mogli, ako su bili sprječeni zbog objektivnih prepreka, da onda to javno kažu ljudima, da ljudi ne ostanu razočarani i na njih ljuti. Navest ēu vam jedan primjer neprihvatljivoga ponašanja. Kada je predsjednik RH Stjepan Mesić preuzeo predsjedničku dužnost, s njim sam razgovarao i molio sam ga da on po-

mogne. Iznio sam mu dramatičnu situaciju banjolučkih Hrvata katolika, a on je tada pokazao otvorenost i osjetljivost za to pitanje i obećao pomoć. Očekivao sam od toga čovjeka da će snagom svoje kompetencije pomaknuti i Vladu i sve druge konstruktivne ljude da pomognu najugroženijim Hrvatima. Tada smo imali veliki broj ljudi koji su bili voljni vratiti se natrag na svoja ognjišta i obnoviti ih. Dakle, trebalo je i politički i pravno i ekonomski djelovati. Prošla je godina dana, ništa se nije dogodilo. Ja sam mu tada poslao pismo s riječima: "Žao mi je, gospodine predsjedniče, da ste vaša obećanja zaboravili, tj. ništa niste uradili."

PITANJE: Išli ste i tadašnjem ministru vanjskih poslova Toninu Piculi?

Išao sam ministru vanjskih poslova Toninu Piculi s jednom promemorijom, moljeći njega u ime onih koji nisu imali nikoga osim mene biskupa da zastupa njihove potrebe. Iznio sam mu njihovu političku, ekonomsku, socijalnu i prosvjetnu situaciju. Sugerirao sam neke solucije i upitao ga što može uraditi snagom svoje kompetencije jer sam, naravno, znao da je hrvatska Vlada i po Ustavu RH zadužena i za nas Hrvate u BiH. Gospodin Picula sa svojim suradnicima me saslušao u Ministarstvu vanjskih poslova i rekao: «Biskupe, totalan promašaj! Što vi tražite ovdje kod mene? Idite u Sarajevo i тамо tražite svoje! Ja nemam s vama ništa, moje je samo do Save i do Une, to je moja briga. Ja s vama Hrvatima u BiH nemam ništa, vi ste samo uteg o našem vratu!»

PITANJE: Bili ste, pretpostavljam, konsternirani?

Ja sam samo gledao toga čovjeka i slušao što govori. I kada je završio, rekao sam mu: «Gospodine ministre, da budemo čistu: ja vrlo dobro znam da ovdje nije moje mjesto, da je ovdje mjesto vašega kolege ministra države iz koje dolazim, koji bi trebao doći vama i moliti ovo što vam ja govorim u ime obespravljenoga dijela tamošnjega pučanstva. Moje je mjesto nasuprot ovdašnjemu kardinalu Bozaniću, on je moj partner za razgovor. Ali, vi dobro znate sve ove godine da tamošnji Hrvati katolici nemaju svoga političkog predstavnika i da nitko u ime njih, koji su obespravljeni, ne traži za njih pravicu. Kad sam ovdje bio mnogo puta, vas tu nije bilo, ovdje je sjedio drugi čovjek. I ja ni tada nisam trebao dolaziti, ali sam

dolazio zbog muke ljudi koji su bili ubijani, razbijani obiteljski i na svaki način ugroženi. Ja ēu ponovno doći ovamo, ali volio bih da ne dođem, a vi tu vjerojatno ne ćete biti. A pitam se, što ja radim i u Bruxellesu, i u Bonnu, i u Parizu, i u Washingtonu, i u New Yorku sve ove godine možeći i kumeći taj bijeli svijet da nam pomogne. Nitko mi od njih nije rekao da ima neku svoju Savu i Unu, a, evo, meni ministar hrvatske države kaže da ima Savu i Unu i da je to nepremostivi kineski zid prema drugom dijelu obespravljenoga hrvatskoga naroda. Ja vas ne ēu podučavati što piše u hrvatskom Ustavu, to vi dobro znadete, ne ēu vas pitati što piše u nesretnom Daytonском sporazumu. Pa, ja se stidim vas kao ministra svoga hrvatskoga naroda radi takvoga vašega stava. To je užasno sljepilo i neprihvatljivo za mene i za svakoga poštenoga čovjeka. Kako vi smijete biti na tomu mjestu s takvim stavom? Je li to službeni stav hrvatske vlade i politike? To je strašno!“ Rekao sam još da mu neću ni dati ono što sam pismeno pripremio za njega, ali ga molim i prekljinjem kad već ne želi pomoći Hrvatima iz BiH da ostvare jedno od temeljnih ljudskih prava, pravo na rodni kraj, identitet i sva ostala ljudska prava, da se Hrvati iz BiH, koji su već došli u Hrvatsku, ovdje i zadrže, da ne idu dalje u treće zemlje.

PITANJE: Zar sve to nije strašno?

Naravno. Ja sam tada upravo bio došao iz sjeverne i zapadne Kanade gdje sam našao svoje Hrvate iz sjeverozapadne BiH da rade na minus 42 stupnja, ljudi koji su bili prvo ovdje u Hrvatskoj nakon izgona iz BiH. I oni meni, svi ogorčeni i gotovo svi psihički bolesni, kukaju: «Biskupe, mi smo bijelo roblje, mi smo svi jeftino prodani, željeli smo se vratiti u BiH, ali nam Bosnu nisu dali. Hrvatski političari nisu dopuštali, a nisu ni oni iz BiH. Mi smo torpedirani ovamo, što ćemo mi ovdje?» Vidio sam da se oni tamo gube i nacionalno i vjerski. Molio sam gospodina Piculu da ih se, dok su bili u Hrvatskoj, barem zadrži i sačuva u Hrvatskoj. Međutim, Picula i njegovi pomoćnici su na tom sastanku skočili: «Biskupe, neka idu kud god hoće, njihov je cijeli svijet, ne trebamo mi njih ovdje u Hrvatskoj! Za ime Božje, zar je to stav hrvatskoga ministra, ja onda s vama nemam što govoriti, rekao sam i otišao. Na žalost, to je dio jedne garniture

hrvatske politike. Ali, gdje su, zaboga, drugi čestiti ljudi hrvatske politike pa da nisu mogli postaviti pitanje, zašto se ne pomaže našim sunarodnjacima koji su evidentno najugroženiji.

PITANJE: Godine 2003. došlo je do političkih promjena u Hrvatskoj. Što se po tom pitanju tada i od tada dogodilo?

Rekao bih da su se osjetile promjene. Ponovno sam bio u istom tom Ministarstvu s gospođom Kolindom Grabar Kitarović. Ona je, naravno, govorila da je primaran interes hrvatske politike briga za Hrvate u BiH. Bogu dragom hvala da sam to napokon čuo. Ali, previše je vode proteklo Savom i Vrbasom, na žalost nepovratno. Mnogi su ljudi od tuge, čemera i jada za rodnim krajem umrli, puklo im je srce ili su imali moždane udare. Ljudi su čekali, ali nisu dočekali taj sretni dan da se vrati natrag. Ali, evo sada je prevrnut taj list i hrvatska službena vanjska politika jest za povratak Hrvata. Rekao sam gospođi ministrici kako bih volio da to ne ostane samo na deklarativnoj razini nego da se realizira i pomogne ljudima.

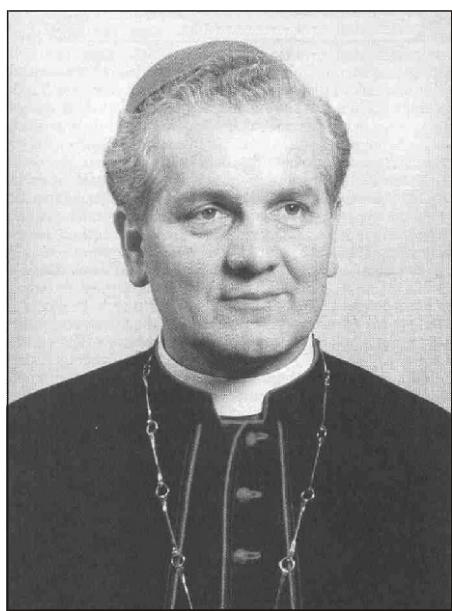
PITANJE: Je li bilo konkretnih promjena?

Ne vidimo, na žalost, ni izdaleka efekta koji bi bio potreban. Do određenih pomača je došlo, umjesto stotinjak kuća obnovilo se više stotina, ali mi trebamo desetke tisuća obnovljenih kuća. Dakle, nema još uvijek dovoljno političke volje da se krene u jednu 'oluju' ciljanoga povratka hrvatskoga naroda na područje Bosne. Posebno, bosanska Posavina i sjeverozapadna Bosna ostali su, na žalost, pastorečad, bez vidljivih obnoviteljskih zahvata. Bio sam u nekoliko navrata s premijerom Sanaderom i on mi je obećavao da će pomoći, samo da dajem neke projekte. Ja sam mu sugerirao neke projekte, ali njegova administracija to treba provesti u djelu.

PITANJE: Je li, gospodine biskupe, zadnji čas da se nešto napravi? Jesu li Hrvati u tim dijelovima BiH pred nestankom i prijeti li opasnost da kao biskup budete pastir bez svoga stada?

Rekao sam da je, na žalost, previše vode proteklo i Bosnom, i Vrbasom i Savom, previše je, slikovito govoreći, krvi iscurilo iz mozga tih ljudi, a da taj mozak ne bi bio dobrano sasušen. U glavama ljudi je došlo do čudnovate konstellacije. Mene jako boli kao čovjeka i kao Hrvata kada mi

međunarodni predstavnici ovako kažu: „Biskupe, od Čečenije do Afganistana, nismo vidjeli luđega naroda od vašega hrvatskoga u BiH“. Kako to, pitao bih ih. Odgovorili su: «Svi znaju tko su i što su! Jedino je vaš hrvatski narod u BiH dao svoju glavu da ju nosi drugi. Kako su drugi odlučivali, tako se on ponašao!» I kako danas razumjeti drukčije kada čuješ Hrvata iz banjalučkog kraja, iz Kotor Varoša, iz posavskoga kraja, koji kaže da nikada više neće u svoj rodni kraj. On pljuje u

najsvetije svoje mjesto na zemlji, u svoju kolijevku. On dobro zna da nije dragovoljno otiašao nego je istjeran. A meni će mnogi međunarodni predstavnici reći da je naš narod jedva čekao da bude isprebijan, poubijan i istjeran. No, 1996. godine imao sam na popisu 12.5 tisuća prijavljenih obitelji koji su s željeli vratiti. A danas su posvuda raspršeni po bijelom svijetu, i po Južnoj Africi, po Americi, Kanadi i Europi, a nije im se omogućilo da se vrati.

PITANJE: Dakle, imali su volju vratiti se, a danas nemaju. Što se dogodilo da su promijenili stav?

Previše je vremena prošlo, ljudima je slomljena kičma. Ljudima je ispran mozak da nemaju što tražiti u BiH jer BiH nije navodno domovina Hrvata. I da apsurf bude veći, poslušajte ovo: meni dolazi ministar Bošnjak, prošle jeseni. Kaže: «Žao mi je vrlo vas Hrvata u BiH, sudbina se s vama tako strašno poigrala. Vi ste najzaslužniji da danas BiH kao međunarodno priznata država postoji, a sad vas u

velikom dijelu te države nema!» Na referendumu, u jednome povijesnome trenutku, Hrvati su presudili postojanje BiH. Poznato je da je i pokojni dr. Tuđman pozvao Hrvate da izadu i glasuju za BiH. Ovaj ministar Bošnjak – musliman kaže da su oni to dobro pratili i da prvoga dana referenduma nije izašlo mnogo Hrvata, nego drugoga dana, u nedjelju, nakon misa hametice otišli glasovati i da oni Bošnjaci sami ne bi izglasali jedinstvenu i samostalnu BiH. Dakle, i oni su zaključili da su Hrvati katolici spasili BiH. I po priznanju toga bošnjačkoga, unutar hrvatskog naroda katolička je crkva najzaslužnija da je danas BiH međunarodno priznata država. I sad upravo ljudi koji su najzaslužniji da BiH postoji, oni su najviše kažnjeni. Njih više nema. U pola Bosne Hrvata de facto nema.

PITANJE: Smatrate li danas da je bila pogreška pozvati Hrvate da glasuju za BiH s obzirom da su, pokazalo se, oni spasili tu državu, a iz te su države istjerani?

Nisam političar ni politolog i ne mogu komentirati, što bi bilo kad bi bilo. Ali, kao čovjek polazeći od nekih neupitnih premeta da svaki čovjek mora imati pravo na veliku povelju prava i sloboda, među kojima je i pravo na identitet, rodno mjesto i domovinu, moram reći da je Hrvat iz Bosne imao i ima pravo na rodni kraj i domovinu. Ne samo u Hercegovini, nego i u srednjoj Bosni, u Posavini, u istočnoj Bosni i u banjalučkom kraju ... Prema tome, ja i dalje mislim da je bila ispravna odluka da Hrvati tada kažu: Mi smo u Bosni kod kuće, nismo uljezi, nismo došljaci, nismo doseljenici. Bosna je domovina hrvatskoga naroda, ne od jučer. Naši su susjadi došli u BiH. Neupitna je činjenica da su Hrvati najstariji narod najvećega dijela BiH. Zato mislim da bi hrvatski intelektualac gdje god on bio trebao pomoći svome narodu i na području Bosne. (**Dio razgovora s biskupom msgr. Franjom Komaricom, objavljen u Hrvatskom listu, br. 150 od 9. kolovoza 2007.**)

ŠAUL – PRVI ŽIDOVSKI KRALJ, VELIKI JUNAK KOJEMU JE SRCE ZADRHTALO (1020. – 1004.)

Biblijска izvješća o Šaulu – drugih go-
tovo i nema – idu u red nedostatno prou-
čenih i zbog toga jednostrano, s predrasu-
dama, javnosti predočavanih. Poželjno je
imati na umu kako biblijska izvješća nisu
povijesna u današnjem, znanstvenom,
smislu nego su svjedočanstva vjere koja
poznaće svoje uspone i padove, svoje
svijetle i tamne strane. Bog je temeljni
pokretač povijesnih zbivanja i on ih na ta-
janstven način ravna prema konačnom
cilju – proslavi svijeta i čovjeka. To ide
sporo i teško – onako kako se ljudi odazivaju
nadahnuću i poticaju njegova duha,
što može biti spremno i odlučno, ali i tro-
mo i površno, pravo shvaćeno ili pak kri-
vo protumačeno.

Kad je riječ o Šaulu, treba uvažiti još
nešto. Pisci tekstova o njemu bijahu odu-
ševljeni kraljem Davidom, a bitni podaci o Šaulu dolaze od čovjeka koji se nikada
nije pomirio s ustanovom kraljevske vlasti u izraelskom narodu. Budući da se –
sukladno biblijskom shvaćanju – sjena
ograničenosti nadvija nad svakim čov-
jekom, ovdje treba istaknuti i nad Šaulom,
ali i nad Samuelom i Davidom, premda se
– površno ili jednostrano gledano – može
činiti kao da je samo lik kralja Šaula u
sjeni, dok je lik Samuela ili Davida u sjaj-
nu svjetlu.

S odlaskom proroka Samuela s po-
vijesne pozornice i pojmom kralja Šaula
nastupa velika prekretnica u povijesti sta-
rih Izraelaca: pojedina plemena uživala su
svojevrsnu samoupravu – na čelu svakoga
plemena bijaše plemensko vodstvo, a
međusobno ih je povezivala vjera u
jednoga Boga (sa svim ljudskim slabosti-
ma, pa i sklonosti idolopoklonstvu i praz-
novjerju) i u pogibeljnim okolnostima po-
jedini vođe obdareni Božjim nadahnućem
i spremnošću pokrenuti cijeli narod u ob-
ranu slobode i dostojanstva, ali to se po-
kazalo nedostatnim i neučinkovitim. Po-
jedina okolna plemena bijahu povezani i
vojnički jača. Posebice Filistejci. Imali su
izvježbanu vojsku pod sposobnim vod-

Piše:

Dr. Vjekoslav Božo JARAK

stvom i strogom stegom, uz to dobro naoružanu. U svemu tome Izraelci veoma za-
ostajahu i nisu bili kadri ozbiljno im se
suprotstaviti. K tomu, pojedini su se naro-
di naoružavali i zajednički napadali Iz-
raelce na njihovim najslabijim i najos-
jetljivijim točkama!

Sve je to imao pred očima ostarjeli pro-
rok i neosporni vođa Samuel pa je,
svjestan svoje staračke iznemoglosti i
neodgovorna ponašanja svojih sinova ko-
ji su ga trebali naslijediti, premda teška
srca, ipak pristao na izbor kralja koji bi
stao na čelo cijelog naroda te pokušao
uspostaviti red i mir, ojačati vojsku i u
njezinim redovima zavesti strogu stegu, a
zatim unaprijediti gospodarstvo – jednom
riječju: stvoriti jedinstvenu i snažnu drža-
vu. Kad su predstavnici pojedinih
plemena prenijeli mišljenje naroda –
njegovu želju: «imati svoga kralja, koji će
im suditi, biti vođa i voditi ratove (usp. 1
Sam 8, 20), Samuel je – vođen Božjim na-
dahnućem – izabrao Šaula, sina Kišova iz
Benjaminova plemena, ali taj izbor nije
odmah objavio narodu.

U međuvremenu zbio se jedan događaj
koji je olakšao rješenje toga prijeporna i
za sve važna pitanja! Nahaš, kralj sus-
jednih Amonaca, krenuo je s vojskom na
Izraelce. Vijest o tome izazvala je zap-
repaštenje, strah i nedoumice. Uzbudila je
silno i narodnoga junaka, inače skromna i
mirna mladića, Šaula, te on, uvjeren da ga
sam Bog zove, učini neobičan potez: zak-
la dva vola i meso rasječe na sitne komade,
pa ih razasla u sve izraelske
predjele s oštrom porukom: «Tko ne podje
za Šaulom, ovako će biti s njegovim go-
vedima.» (11, 7) Narod se odazove. I Šaul
porazi Amonce. Tada Samuel pozove na-
rod neka se okupi u Gilgalu, gdje bijaše
veliko narodno svetište. Tu im predstavi

Šaula – prvoga kralja u Izraelu. Šaul bija-
še izuzetna pojava, mlad i lijep, a pravi
gorostas: i najviši čovjek u Izraelu bijaše
mu samo do ramena! «Među sinovima Iz-
raelovim nije bilo ljepšega čovjeka od
njega!» (9, 2) To je potvrđio i Samuel:
«Nema mu ravna u svemu narodu!» (10,
2) Nakon ustoličenja prinesoše Bogu
žrtve zahvalnice i svi zajedno proslave taj
veliki događaj.

Šaul se utaborio u Miskasu s dvije ti-
suće vojnika, a svoga sina Jonatana osta-
vio je u Gebi s tisuću ljudi. Sav je ostali
narod i sve vojnike poslao svojim kuća-
ma.

Malo vremena nakon toga buknuo je
novi rat. Ovaj put s Filistejcima. Premda
bijahu vojnički mnogo jači, pretrpe i oni
poraz kao i Amonci. Tom prilikom, kao i
ranije, Šaul je za pobjedu zahvaljivao
Bogu; narod je činio to isto, ali je isticao
zasluge i kralja i njegova sina Jonatana
koji bijaše velik junak. Prije bitke Šaul bija-
še odredio strog post svima: nitko ne
smije ništa staviti u usta dok neprijatelj ne
bude poražen. I toga su se svi držali.
Međutim bude otkriveno kako je Jonatan
prekršio kraljevu zapovijed. Kralj se ras-
rdi i objavi spremnost kazniti Jonatana
smrću, kao što bijaše predvidio za svako-
ga koji bude proglašen krivim. Jonatan je
priznao što se zapravo dogodilo. On nije
bio nazočan kad je kralj izdao naredbu o
postu i za nju nije uopće znao. Slučajno je
usnama dodirnuo štap koji je bio u posudi
s medom. To nije bilo sve. Unatoč tomu,
bio bi pogubljen da ga narod nije uzeo u
zaštitu. Taborom je odjekivala vika: «Zar
da umre Jonatan koji je izvojeao ovu
veliku pobjedu! Ne smije to biti!... Tako
ga narod izbavi, te Jonatan ne pogibe!»
(14, 45).

Potukavši najopasnijega protivnika,
Šaul je nastavljao jačati vojsku i osloba-
dati porobljene krajeve. Sve koji bijahu
ugrožavali Izraelce, napadali ih i pljačka-
li, ubijali ljudi i zaposjedali njihove gra-

dove i sela. Šaul je jednoga za drugim porazio: «Kuda god bi krenuo svuda bi pobjedio!» (14, 47). Potukao je i Amalečane koji uz Filistejce bijahu najpogibeljniji neprijatelji Izraelaca, a s Filistejcima je ratovao cijelog svog vijeka.

Premda se prorok Samuel bijaše povukao iz javnoga života, pratio je i dalje zbiranja u narodu i želio imati glavnu riječ. Šaul je s njime surađivao i nastojao zadržati dobre odnose. Svjestan pravoga stanja u narodu i ujedno svojih obveza htio je biti svoj, samostalan. Jednoga dana Samuel je zatražio od Šaula da s vojskom udari na Amalečane i kazni ih za njihova zlodjela nad Izraelom. Šaul posluša i pobjedi Amalečane, ali ne izvrši nad njima zakonom propisanu kaznu: nije uništio sav ratni pljen i nije pogubio njihova kralja! Samuel je zbog toga žestoko progovjedovao i sam je pogubio amalečansko-ga kralja Agaga, a Šaulovu ispriku nije htio uvažiti ni kada ga je Šaul molio za oproštenje i nastavak suradnje! Otišao je i nije više želio vidjeti Šaula; već je u srcu imao odluku drugu osobu učiniti kraljem, i to je smatrao Božjom voljom.

Približno u to doba počinju se kod Šaula javljati prvi znaci bolesti. Postajao je šutljiv i zamišljen, doživljavao je trenutke duboke potištenosti. Što se sve s njim i u njemu događalo, mi danas ne možemo sa sigurnošću znati. Međutim poznate su nam izvanjske okolnosti: Izraelci bijahu sa svih strana opkoljeni neprijateljski raspoloženim narodima koji vrebahu priliku kako bi napali pojedine krajeve, pljačkali i razarali, ubijali i progonili stanovništvo. S druge strane Izraelci bijahu međusobno podijeljeni i te podjele bijaše teško povremeno i privremeno na brzinu nadvaldati pa imati vojnu silu spremnu za rat i pobjedu. Posebice to bijaše neizvodivo glede naoružanja: Filistejci, na primjer, imaju željezna bojna kola kojima Izraelci sa svojim naoružanjem nisu mogli ni pera odbiti. Svega je on toga bio duboko svjestan, ali nisu mnogi drugi u narodu. Mnogima je smetala njegova ozbiljnost i strogost. A kad je počeo poboljevati i kad je na dvor došao mladi David, s njime je, istina, na dvoru bilo više vedrine i raspoloženja, ali se to Šaulu počelo objijati o glavu. Sviše su ga hvalili na dvoru i u na-

rodu. Te su pohvale ponekada bile očito smišljene i išle za tim da omalovaže kralja. Tako ih je Šaul doživljavao. Nakon bitke s Filistejcima žene su pjevale: «Pobi Šaul svoje tisuće, David na desetke tisuća!» (18, 8).

To je Šaul popratio riječima: «Još mu samo treba kraljevstvo!» (18, 8).

Još prije toga bijaše Šaul spremjan ukločiti Davida iz svoje sredine. Nakon toga učestali su njegovi izljevi bijesa, pa je Davidu život bio u pogibelji. Pokušaji Jonatana i Mikala da bi ga zaštitili svojim posredovanjem kod kralja, nisu uspjeli i David je pobjegao s dvora. Potucao se po raznim krajevima, okupljao oko sebe istomišljenike, često i ljudi sumnjiva vladanja, dok se napokon nije skrasio kod Filistejaca, neprijatelja svoga naroda. Nije teško shvatiti zašto su ga primili? Znali što on svojim sposobnostima i ugledom kod naroda znači za njihove neprijatelje, shvatili su koliko su oni bez Davida slabiji i ranjiviji, pa su mu rado dali utočište.

Davidov bijeg učinio je kralja Šaula još osjetljivijim i bolesnijim, njegova je ojađenost i ujedno razdražljivost postajala sve pogibeljnijom. To se upadno očitovalo u njegovu postupku sa svećenicima u Nobu. Bježeći pred Šaulovom potjerom, David je sa svojim ljudima našao kratko utočište, predah i okrepnu kod svećenika Ahimeleka. Kad je Šaul za to doznao, dao je pogubiti Ahimeleka i sve svećenike u Nobu kao i svu Ahimelekovu obitelj – spasio se samo jedan njegov sin, premda ni Ahimelek ni njegovi ljudi nisu znali za kraljev sukob s Davidom; oni su znali samo koliko je David ugledan i na dvoru i u narodu i kakve sve visoke dužnosti obnasa. Nu isrika nije pomogla. Kralj je ostao krut i neumoljiv (22, 6-23).

Bježeći pred potjerom, David je dva puta imao priliku ubiti kralja, ali nije na to ni pomislio. Međutim, dao je kralju doznanja u kakvoj se bijaše nalazio neprilici. Saznavši za to, kralj je bio duboko potresen – rasplakao se: «Sagriješio sam! Vrati mi se, sine Davide; ne ču ti više činiti zla, kad je danas moj život u očima tvojim bio tako drag. Jest, ludo sam radio i teško sam pogriješio!» (26, 21). Te potresne riječi nisu pomogle. Razdor bi-

jaše dubok i obostrana povrijeđenost sviše bolna. Bi li se tako iskreno izražena promjena Šaulova raspoloženja mogla zadržati i izdržati nove kušnje, zna Bog, on jedini. Mi pak znamo samo ovo: David se nije odazvao. Nastavio je svoje lutanje i ostao kod neprijatelja svoga naroda.

Ponovno je izbio rat s Filistejcima. Šaul bijaše svjestan njihove vojne moći. Kad ih je ugledao, «uplaši se i srce mu snažno zadrhta!» (28, 5). U molitvi se najprije obrati Bogu: molio je njegov savjet i pomoć, ali odgovora nije bilo. Samuel bijaše umro, a David ostao s neprijateljima. Komu se obratiti, koga zamoliti za savjet i pomoć? Nikoga nije bilo! Nema ni videoča ni враčara. Šaul ih bijaše sve do jednoga istjerao. Tada netko reče kralju kako u En Doru živi žena-vračara koja zaziva duhove. Šaul kreće s dvojicom pratitelja, svi preobučeni kako ih nitko ne bi prepoznao, u En Dor. Čuvši što se od nje traži, žena nastupi oprezno – znala je kako zbog svoga posla može biti osuđena na smrt. Nu kralj joj zajamči sigurnost i ona pristane ispuniti njegovu želju i pozvati Samuela. U tom trenutku враčara prepozna Šaul! Samuel se javi: najprije prosvjeduje zbog uznemiravanja, a onda nagovijesti poraz: boj s Filistejcima završit će porazom Izraelaca, a u boju će poginuti Šaul i njegovi sinovi!

Svoju poruku Šaulu Samuel završava riječima: «*Sutra ćeš sa svojim sinovima biti sa mnom!*» (28, 19).

Nagovještaj poraza Šaul je slutio, ali je svejedno potvrda poraza duboko odjeknula u njegovu srcu: kao gromom udaren srušio se na zemlju; bijaše ga spopao «silan strah» (28, 20). Tada se ponovo oglasi žena-vračara! Ona sa svom plemenitošću ženske duše pristupi Šaulu i stade ga moliti neka se pridigne i jelom ojača! Govorila mu je: «... stavila sam svoj život na kocku i poslušala tvoje zapovijedi ... Zato sada poslušaj i ti riječ službenice svoje: dopusti da ti pružim zalogaj kruha; jedi da ti se vrati snaga te uzmognes poći svojim putem!» Ženinoj molbi pridruže se i kraljevi pratioci te se on pridigne. Žena im priredi večeru.

Sutradan dogodi se ono što Samuel bijaše nagovijestio.

* * *

Kad čovjek prihvati velike i odgovorne zadatke, nađe se na kušnji: ne mijenja se ni on ni njegove sposobnosti; sve ostaje isto, ali odgovornost se poveća! Što učiniti? Jedno je posve jasno: čovjek se mora napregnuti i neprestance se zalagati svim umom i svim srcem, izgarati cijelim bićem u svojoj službi. Nu to nije dosta. Jednako tako umom i srcem mora tražiti suradnike, najbolje i najspasobnije te im omogućiti da ga u mnogočemu nadvise, a da on to ne doživi kao svoje poniženje. To mora biti njegova radost koja se prelijeva u zahvalnost; treba se radovati i zahvaljivati što ima takve suradnike. To je velika sreća!

Šaul je uspijevaо raditi na tome kad je bila riječ o vojnicima – ratnicima: «Koga bi god hrabra ili bojovna čovjeka Šaul vidiо, svakoga bi uzimao u svoju službu» (14, 52), ali kad su posrijedi bili svakodnevni državnički poslovi ili svakodnevno druženje, on nije imao istančan sluh za to veliko umijeće saobraćaja i suživota sa svojim suradnicima. U tome mu bijaše velika smetnja njegovo narušeno zdravlje! Šaul u tom pogledu nije imao sreće!

Na kraju treba svratiti pozornost: ovdje nije riječ o prosudbi povjesnih zbivanja nego o tijeku biblijske povijesti – one u kojoj ljudi računaju s nazočnošću Božjega vodstva, njegovih poticaja i pomoći na način koji mi ne možemo uvijek jasno proniknuti i svestrano prosuditi. Uvijek je moguća stanovita tajanstvenost. Ona je i ovdje očito prisutna: ljudi o kojima je riječ, povjesni djelatnici: Samuel – Šaul – David u svojoj su ljudskoj jezgri dobri ljudi, oni žele dobro drugim ljudima i napose svome narodu i za to se nehinjeno zalažu. Pa ipak teško nalaze međusobni sklad i uz najbolju volju jedni drugima nanose bol. To su znaci ljudske ograničenosti. Prepuna ih je cjelokupna povijest, biblijska i svjetska. U biblijskoj se povijesti to ne krije nego otvoreno iznosi; konačna se prosudba prepusta Bogu, a nama se daje nada kako će Bog ispraviti naše pogriješke i nadopuniti naše propuste. To se i u ovome slučaju jasno kaže: Samuel govori Šaulu - «Sutra ćeš sa svojim sinovima biti sa mnom!» (28, 19).•

Dragovoljci

*Sa krunicom
oko vrata
našli su se
usred rata.*

*Za Grudu ih
Ljubav vodi
koračaju
ka slobodi !*

*O Životu
nisu znali,
za Hrvatsku su
Život dali.*

*Hum do huma
Suha trava.
Prekrila ih
magla plava.*

*Sve je stalo!
Sprale kiše
Zar ljubavi
nema više ?*

*Slava im
Zauvijek
Slava !*

Višnja SEVER

VRATIMO SE...

*Koprenom su zastrta sjećanja,
a život tek malo nosi;
s prokletstvom zlata –
đerdan oko vrata;
malo je dana s makom u kosi.*

*Skinimo koprenu s mutnih sjećanja,
što počivaju pod nišanom i križem.
Upalimo vatru pradjedovskog
ognjišta.*

*U ognju nek nestane zlato
i đerdan što je skovan
da prokletstvo uzvisi na prijestol.*

*Vratimo se onima,
što su našu krv već dali u boju,
što pretočiše svu toplinu svoju;
a u naše misli utkaše slobodu.*

*Vratimo se
zbog ideala što nam misli žderu;
zbog kojih ni u snu mirni nismo,
u čijem kolu svi smo.*

Ivan DUJMOVIĆ

BLAŽENI ALOJZije STEPINAC I HRVATSka DRŽAVA (XL.)

NADBISKUP STEPINAC I NEZAVISNA DRŽAVA

HRVATSka: ZAKLjučne NAPOMENE

O nadbiskupu Stepinu i njegovim političkim stajalištima napisana je bogata književnost. Jedni su ga žestoko napadali, a drugi jednakom žestinom branili. Pri tome je malo tko od njih polazio od vjerdostojnih i nepobitnih dokaza, posve prešućujući one, koji im nisu odgovarali. Tako se je obostrano stvarala iskrivljena slika o njemu.

Kao i svaki drugi čovjek, i Stepinac je bio dijete svoga vremena. To se pogotovo može reći za njegove mладенаčke dane. Po naravi pobožan, potječeći iz isto tako pobožne seljačke obitelji i sredine, koja je dala više svećenika, rano je bio zahvaćen Hrvatskim katoličkim pokretom, koji je baš u vrijeme njegova odrastanja napustio svoja prvotna programska načela. Umjesto da se bori za slobodu i državnu nezavisnost hrvatskoga naroda, za očuvanje hrvatske nacionalne samobitnosti i za učvršćivanje kršćanskih načela u hrvatskome javnom životu, taj pokret se je svojom djelatnošću posve usredotočio na borbu za uspostavu jugoslavenske države, kako bi se postiglo sjedinjenje katolicizma i pravoslavlja, čemu je kao sredstvo trebao poslužiti hrvatski narod. U ime toga cilja odbacivao je hrvatsku nacionalnu samobitnost, prihvaćao jugoslavenstvo i pomogao, da Hrvatska izgubi svoju tisućeljetnu državnost, te padne pod vlast Srbije. Očito je, da je taj politički smjer prihvaćao i mladi Stepinac, jer se inače ne bi kao zarobljeni dvadesetgodišnji časnik u mjesecu srpnju 1918. prijavio u jugoslavensku dobrovoljačku legiju.

No, kod Stepinca je bila jako istaknuta i jedna druga komponenta. On je kao vjernik bio čovjek čvrstih moralnih načela. Stoga je sve stvari i pojave oko sebe promatrao očima vjere. To mu je pomoglo, da malo pomalo razbijje jugoslavenske iluzije i da se vrati svomu narodu. Hrvatski narod nikada do tada nije živio pod despotskoj vlasti, nego što je bila jugoslavenska. Jugoslavija je bila protuprirodna tvorevina, u kojoj su živjeli razni narodi, različitoga jezika, kulture, religije, pisma i geopolitičkoga smještaja, koji do

Piše:

Ivan GABELICA

tada u povijesti nikada nisu živjeli zajedno, pa je unaprijed bila osuđena na propast. Srbi su je smatrali proširenjem Srbijom i svu vlast u njoj prigrabili su u svoje ruke. To je kod Hrvata pojačalo prirodnu težnju za državnom nezavisnošću. Stoga su se stalno protivili jugoslavenskoj državi, koja nije ni nastala zakonitom voljom hrvatskoga naroda. Da zadrže vlast u svojim rukama i skrše otpor hrvatskoga naroda, Srbi su činili najokrutnije zločine nad njim. Zabrana očitovanja hrvatske nacionalne svijesti, pljačka hrvatske nacionalne imovine, batinanja,

zatvaranja, prebijanja u zatvorima i česta politička umorstva bili su sastavni dio srpske politike prema hrvatskome narodu.

Stepinac je ponovo pratio sva ta zbijanja, koja su sigurno dovodila u kušnju njegovo jugoslavensko političko uvjerenje. Što je srpsko nasilje bivalo veće, on se je sve jače poistovjećivao s hrvatskim narodom. Atentat u beogradskoj Narodnoj skupštini na hrvatske narodne zastupnike 20. lipnja 1928., kada su na licu mjesta ubijeni **Pavle Radić** i dr. **Duro Basarićek**, a teško ranjeni **Stjepan Radić**, dr. **Ivan Pernar** i **Ivan Granda**, i smrt Stjepana Radića 8. kolovoza iste godine od rana zadobivenih u atentatu, morali su u Stepinčevoj duši izazvati lom i shvaćanje, da krvnik i njegova žrtva nisu isto, pa prema tomu ni Srbi i Hrvati nisu i ne mogu biti isti narod. Sve činjenice govore za predpostavku, da je i on tada, kao i mnogi njegovi prijatelji iz Hrvatskoga katoličkog pokreta i Hrvatske pučke stranke, raskrstio s jugoslavenstvom u nacionalnom smislu. U tome je video svoju moralnu dužnost, koju je savjesno ispunjavao.

Iz mnoštva pisanoga gradiva (Dnevnik, propovijedi, izjave i sl.), što od njega potječe nakon imenovanja zagrebačkim nadbiskupom koadjutorom krajem svibnja 1934. pa dalje, vidi se, da je svagdje, pa i pred samim kraljem **Aleksandrom Karađorđevićem**, nastupao isključivo kao Hrvat i zastupao hrvatske nacionalne probitke, zbog čega su ga neki jugoslavenski nastrojeni pojedinci optuživali, da u svojim javnim nastupima izbjegava spomenuti i samo ime Jugoslavije. Ne samo da je Stepinac osobno nastupao kao Hrvat, nego je i druge poticao na to, učeći ih, da je ljubav prema vlastitom narodu Božja zapovijed.

S odbacivanjem jugoslavenstva u nacionalnom smislu, Stepinac nije odbacio Jugoslaviju kao državu. Još dugo je vremena u nju vjerovao, naivno misleći, da se ona može preuređiti na načelima ravnopravnosti i pravednosti. U svrhu njezina "popravljanja" bio je spremam i na neke nepo-

Spomenik kardinalu Stepincu u Velikoj Gorici
(rad akad. kipara Ivana Kujundžića)

pularne političke poteze, koji su mogli štetiti hrvatskomu narodu, kao što je podpisivanje Zagrebačkoga memoranduma u mjesecu studenomu 1934. godine, dakle, neposredno nakon smrti kralja Aleksandra. Istodobno bio je oistar protivnik jugoslavenskih političkih režima zbog njihova nasilja nad hrvatskim narodom. Koristio je svaku priliku, da o tim nasiljima izvijesti domaće i inozemne političke čimbenike, kako bi se prestalo s nasiljima.

Njegov odnos prema Jugoslaviji i njezinim režimima u tom razdoblju bio je u bitnim stvarima donekle sličan stajalištima Hrvatske seljačke stranke i dr. Vladka Mačeka. Pogrešno bi bilo misliti, da ta sličnost političkih stajališta potječe iz činjenice, što je on dr. Mačeka i Hrvatsku seljačku stranku smatrao legitimnim predstavnicima hrvatskoga naroda, koje je dužan slijediti. Stepinac je bio vrlo često u napetim odnosima s Hrvatskom seljačkom strankom zbog njezinih liberalističkih stajališta, koja su se ozbiljno kosila s naukom Katoličke crkve, i infiltracije prokomunističkim elementima, ali joj se nije htio javno suprotstavljati, ne želeći se upletati u svakodnevnu politiku i škoditi hrvatskomu narodu, koji se je, po njegovu mišljenju, i pod vodstvom te stranke borio za svoja osnovna narodna i ljudska prava. Stoga bi barem u svomu "Dnevniku" izrazio nezadovoljstvo Mačekovom jugoslavenskom državnopravnom politikom, kada to ne bi bila i njegova osobna stajališta. Ali ne samo da takvih zamjerki nema, nego se u "Dnevniku" na više mjesta nalaze njegovi izražaji lojalnosti jugoslavenskoj državi i osuda srpskih političkih krugova, koji će svojom politikom i nasiljima srušiti tu državu. Istina, na mnogim stranicama «Dnevnika» nalaze se podatci o porastu ustaškoga i padu Mačekova utjecaja zbog projugoslavenske politike, ali to ni u kojem slučaju ne znači Stepinčevu osudu takve politike, nego samo konstataciju političkih činjenica.

Prema tome, Stepinčevu jugoslavenstu u državnopravnom smislu nije proizlazilo iz njegova podvrgavanja politici

Nadbiskup Stepinac (katedrala u Trogiru, rad ak. kipara Ante Jurkića)

Vladka Mačeka i Hrvatske seljačke stranke, kao tadašnjih legitimnih predstavnika hrvatskoga naroda, nego je bilo plod zabluda iz njegove mladosti, čega se on još nije bio uspio oslobođuti.

Bl. Alojzije Stepinac je puno očekivao od Banovine Hrvatske. Nadao se je, da će se njezinim stvaranjem poboljšati položaj hrvatskoga naroda i Katoličke crkve. Ubrzo se je, međutim, u tome teško razočarao. Srbi su na svakom koraku pokazivali, da nastavljaju sa svojom velikosrpskom politikom i da ne žele ispustiti vlast iz ruku. Hrvatska seljačka stranka je pokazala, da nije dorasla situaciji i da ne zna upravljati zemljom. Oportunizam i napuštanje političkih načela, koja je zastupala kao oporbena stranka, zahvatili su njezine redove. Zahvaljujući nekim istaknutim osobama u vrhu te stranke, Hrvatskom se je sve više širio prokomunistički i masonski, dakle, protukatolički utjecaj. Povećala se je pravna nesigurnost i, u cjelini gledano, Hrvatska je, kako je to tvrdio Stepinac, krenula dekadentnim putem. Njegov "Dnevnik", u kojemu su izrečene najoštire kritike na račun Hrvatske seljačke stranke i njezinih političkih prvaka,

daje dojam besperspektivnosti Hrvatske, ako se takvo stanje nastavi.

Istodobno Stepinac, koji je i do tada pratilo ustašku djelatnost i politička stajališta, susreo se je s dr. Milom Budakom. To je bio, koliko se zna, njegov prvi susret s nekim od prvaka Ustaškoga pokreta. Za razliku od Mačeka, Budak je na nj ostavio izvanredno dobar dojam. Iz razgovora s Budakom vidi se, da je nadbiskup u Ustaškomu pokretu vidio jedinu političku snagu, koja je spremna suprotstaviti se velikosrpstvu, boljevizmu i masoneriji i zaštititi položaj Katoličke crkve i duhovne vrijednosti hrvatskoga naroda. Sa sigurnošću se može tvrditi, da su u to vrijeme Stepinčeve simpatije bile na strani Ustaškoga pokreta, iako se formalno nije htio opredjeljivati ni za jednu hrvatsku političku skupinu. Ali, kada su jugoslavenske vlasti optuživale katoličke svećenike, koji odlaze u Rim, da stupaju u svezu s Pavelićem i prenose njegove poruke u Hrvatsku, Stepinac ih je branio pred papinskim nuncijem, nakon čega crkvene vlasti nisu protiv njih poduzimale nikakve mjere. Međusobno sučeljavanje ovih triju političkih čimbenika (velikosrpska politika, Hrvatska seljačka stranka, prožeta oportunitizmom i jugoslavenskim prokomunističkim i liberalističkim elementima, i Ustaški pokret, pun idealizma i beskompromisan u borbi za hrvatsku državnu nezavisnost) doveli su do preokreta kod Stepinca, pa je on raskinuo sa svakim oblikom jugoslavenstva, dakle i s onim u državnopravnom smislu. Shvatio je, da je život Hrvata i Srba u zajedničkoj državi nemoguć, pa je s oduševljenjem dočekao uspostavu Nezavisne Države Hrvatske.

Međutim, o Stepinčevu odnosu prema Nezavisnoj Državi Hrvatskoj i hrvatskoj državnoj vlasti javljaju se suprotstavljenja stajališta. Neki pisci tvrde, da je bio skeptičan prema proglašenju hrvatske državne nezavisnosti u vrijeme, kada se je na hrvatskome narodnom području nalazila njemačka i talijanska vojska. Takve tvrdnje nemaju temelja u vjerodostojnim dokazima. Izjave svjedoka, na koje se ti pisci pozivaju, međusobno su proturječne

i u protimbi s općepoznatim činjenicama, pa se na njima ne mogu temeljiti znanstveni sudovi. Stepinčevi gotovo svakodnevni susreti s prvacima Ustaškoga pokreta i Nezavisne Države Hrvatske u prvom tjednu njezina života i okružnica svećenstvu zagrebačke nadbiskupije od 28. travnja 1941., dokazom su njegova velikoga oduševljenja uspostavom hrvatske državne nezavisnosti.

Na tim stajalištima ostao je za cijelo vrijeme postojanja hrvatske države, a nakon njezina sloma u nekoliko je prigoda isticao, da je ona nastala plebiscitarnom voljom hrvatskoga naroda, koji na to ima pravo i po ljudskim i po Božjim zakonima. Nikada nije zatajio da je i sâm prihvácao i priznavao Nezavisnu Državu Hrvatsku kao državu hrvatskoga naroda. Nema ni jedne njegove okružnice svećenstvu i vjernicima zagrebačke nadbiskupije, izjave, govora, pisma ili bilješke u «Dnevniku», iz koje bi proizlazilo, da je protivnik hrvatske države ili na temelju koje bi se moglo posumnjati u njegovu lojalnost hrvatskoj državi.

Nadbiskup Stepinac nije bio samo pasivni pristaša Nezavisne Države Hrvatske, nego se je aktivno zauzimao za njezino učvršćenje i opstanak. Kratko vrijeme nakon njezina nastanka poduzimao je korake, da je Sveta Stolica diplomatski prizna, a tijekom njezina trajanja borio se je da ne propadne. Stoga su naivni i tendenciozni svi oni pisci, koji pišu o njegovim tobožnjim konspirativnim svezama s Hrvatskom seljačkom strankom, pa čak i s jugoslavenskom izbjegličkom vladom, što bi značilo da je priželjkivao obnovu Jugoslavije. To je pokušaj manipuliranja njegovim imenom. Prihvácanje i obrana Nezavisne Države Hrvatske za nj je bila moralna dužnost, kojoj se nikada nije iznevjerio.

Između nadbiskupa Stepinca i hrvatskih državnih vlasti dolazilo je povremeno do nesporazuma, ali se ti nesporazumi nikada nisu pretvorili u neprijateljstvo. Hrvatske državne vlasti cijenile su ulogu Katoličke crkve i nadbiskupa Stepinca u životu hrvatskoga naroda i na razne načine su ih pomagale u radu. Nikada Stepincu nisu nanijele niti su kanile nanijeti bilo kakvo zlo. Za to nisu ni imale nikakva razloga. Nadbiskup je znao s kakvim se teškoćama te vlasti susreću, da bi spasile državu, pa ih je branio od svih kleveta i laži, koje su se o njima širile u Hrvatskoj i inozemstvu. Vrlo dobro je

Kardinal Stepinac (I. Kujundžić)

shvaćao da se te klevete i laži šire samo zato, da bi se srušila hrvatska država. Ustaški pokret i vlast, koja je iz njega proizlazila, bili su organski povezani s hrvatskom državom, jer su bili jedina organizirana politička snaga, koja se je borila za hrvatsku državnu nezavisnost. Stoga su se svi protivnici te nezavisnosti borili protiv Ustaškoga pokreta i nastojali ga što više kompromitirati. Da bi to suzbio, Stepinac je Svetu Stolicu, gdje se je njegov glas radio slušao, istinito izvješćivao o zbivanjima u Nezavisnoj Državi Hrvatskoj. Nikada nije prešutio dobre stvari, što ih je hrvatska državna vlast učinila. Naravno, nikada se nije ustručavao toj vlasti uputiti i kritike, ako je vidio, da se u državi događaju loše stvari, za koje je ta vlast kriva. Postupao je podpuno u duhu svoga pozdravnog govora od 26. lipnja 1941., u kojem je u ime Hrvatskoga katoličkog episkopata izrazio lojalnost Paveliću kao državnom poglavaru, dajući mu do znanja, da biskupsku kritičku riječ ne smije shvatiti kao čin neprijateljstva prema državi ili njezinoj vlasti.

Nesporazumi, o kojima se ovdje govori, nisu nikakva novost u odnosima između Crkve i države. Oni su samo inačica tisućljjetnoga spora između svjetovne i duhovne vlasti u povijesti europskih naroda. Potrebno je ponovno naglasiti, da je Stepinac bio u prvom redu čovjek Crkve, koji zastupa njezine probitke, ali nije bio protivnik hrvatske države. Isto tako Pa-

velić je bio ponajprije zastupnik i promicatelj hrvatskih nacionalnih i državnih težnji, ali nije bio protivnik Katoličke crkve. Zato su ti nesporazumi bili prolazne naravi i nikada nisu prerasli u neprijateljstvo. Kada je bilo potrebno spašavati hrvatske državne i nacionalne probitke, u što spadaju i vrijednosti Katoličke crkve, Pavelić i Stepinac našli su se zajedno. Zato se može reći, da su odnosi između nadbiskupa Stepinca i hrvatske državne vlasti bili korektni.

Nadbiskup Stepinac se je zalagao za hrvatsku državu sazdanu na moralnim, Kristovim načelima. Ta načela su ugrađena i u ustaške temeljne programatske dokumente. Nažalost, zbivanja u Nezavisnoj Državi Hrvatskoj krenula su drugim smjerom. U borbi za tu državu i protiv nje stradale su mnoge nevine osobe. Protuhrvatska promidžba, pod utjecajem koje su pali i mnogi hrvatski pisci ili koji su svjesno sudjelovali u njoj, svojom dugotrajnom djelatnošću uspjela je nametnuti mišljenje, kao da su uglavnom samo hrvatske državne vlasti, odnosno ustaše, činili zločine. Pri tome se nehrvatske žrtve strahovito umnožavaju, a hrvatske prešućuju. Želeći istaknuti Stepinčev humanizam, ti pisci u pravilu naglašavaju njegovu osudu zločina, što su ih počinile hrvatske državne vlasti, ustaše ili nazoviu ustaše, pa ispada da nitko drugi nije ni činio zločine ili da on ničije zločine, osim hrvatskih, nije ni osuđivao. To je povijes-

na neistina i stvaranje iskrivljene slike o Stepincu i ratnim zbivanjima. On je jednako osuđivao svačije zločine i nepravdu i zaštićivao sve ugrožene osobe. Osuđivao je ne samo umorstva ljudi i diskriminaciju među njima s obzirom na rasu, narodnost i vjeru, nego i komunizam, nacional-socijalizam, fašizam i liberalizam, uključivši tu i masoneriju, kao sustave, koji u sebi nose klicu zločina. Isto tako predmet njegove osude bila je i srpska i židovska politika, koje dovode do sukoba i nasilja među narodima. U komunizmu, a zatim u nacionalsocijalizmu, viđao je najveće zlo za čovječanstvo. Osuđujući zločinačke sustave i zlu politiku, nije odbacivao ljudе, koji su ih zagovarali i provodili, nego im je u nevolji nastojao pomoći.

Njegov odnos prema hrvatskoj državnoj i jugoslavenskoj komunističkoj vlasti bio je bitno različit. Kritizirao je samo pojedine postupke hrvatske državne vlasti, a jugoslavensku komunističku je osuđivao u cijelosti. Često je isticao znanstveno dokazanu činjenicu, da su Srbi prvi započeli sa zločinima nad hrvatskim narodom, kako prije, tako i za vrijeme Nezavisne Države Hrvatske. Time su izazvali ispade neodgovornih elemenata na hrvatskoj strani, koji su se na svoju ruku osvećivali, ne pitajući se uvijek, je li netko prav ili kriv. Stepinac je osuđivao kako srpske zločine tako i osvetu s hrvatske strane. Pri tomu je često hvalio Pavelićeva nastojanja da se u državi uvede red, zbog čega su bili čak i strijeljani pojedinci koji su se samovoljno osvećivali srpskomu stanovništvu i činili zločine nad njim.

Ali Stepinac nije propustio osuditi ni angloameričke zločine nad hrvatskim narodom. U tomu se nije ravnao prema političkim sustavima, iz kojih potječu počinitelji zločina. Demokracija može izgledati s teorijskoga stajališta prihvatljiv i primamljiv politički sustav, ali bez čvrsto ugrađenih moralnih načela, bez Boga, i države s demokratskim političkim sustavom, pogotovo u ratu, čine zločine. Upravo takva je bila američka i britanska politika u Drugome svjetskom ratu. Njihova demokratska načela vrijedila su samo u okviru vlastitih državnih granica. Prema ratnim protivnicima, u koje je silom prilika spadao i hrvatski narod, po zločinima se nisu bitno razlikovale od boljševičkoga Sovjetskog Saveza, nacionalsocijalističke Njemačke ili fašističke Italije. Zato ih je Stepinac sve osuđivao.

Svršetak

USPOMENE IZ JUGOVINE

Piše: mr. sc. dr. Marijan ČUVALO

Predlažem uredništvu, da pozove čitatelje, da opišu svoje zmode i nezmode, kao osobno svjedočenje iz obiju Jugoslavija, iz doba Drugoga svjetskog rata i porača, te iz Domovinskog rata. Te crtice ilustrirat će položaj i život Hrvata u tom vremenu. Bit će to najbolji odgovor, zašto smo bili protiv Jugoslavije, a za samostalnu državu Hrvata. Bio bi to učinkovit odgovor na oživljavanje mita o nekakvoj novoj «Jugi», mita o našim tzv. antifašistima, mita o bratstvu, mita o jednakosti. Bit će to svjedočenje o biološkom udaru na Hrvate. Odgovorit će, zašto je toliko Hrvata moralno napustiti svoj dom i potražiti novi u tuđini, barkom preko mora, bijegom kroz šumu ili, kasnije, s putovnicom. Nekima je bilo dobro i oni žale za njom. Pokušavaju sve, da bi joj umili lice. No, većina je «čkomila» i u strahu preživljavala. Opisani doživljaji ne moraju biti dramatični, niti posebno atraktivni, ali niz takvih priča ostavlja sasvim drugačiji dojam.

Predlažem, objavljujte ih pod zajedničkim naslovom npr. Priče iz Juge, ili nešto slično. Za početak šaljem jednu takvu zgodu.

"NARODNA MILICIJA"

Krajem studenoga, točnije 29. studenoga 1974. putovao sam iz Hercegovine u Zagreb sa **Slavkom Šimićem** u njegovu automobilu. Kuprešku visoravan napustili smo kratkim tunelom i našli se na sjevernim padinama planine Koprivnice. Krajolik predivan. Brda obrasla šumom kao iz bajke. Tu počinje bugojanski kraj. Nije bez osnove priča, da Bugojno znači Bogom dano. Cesta vijuga između dva brda. Iza jednog zavoja, s desne strane ceste, na omanjemu šljunkom posutom odmorištu parkiran milicijski auto. Zaustavljaju nas i daju znak, da se parkiramo. Dokumenti na pregled, osobni i automobilski. Moramo pokazati obveznu opremu za auto, trokut, prvu pomoć. Provjeravaju ispravnost auta, bez obzira na to što je uredno registriran i s tehničkim pregledom, kočnice, svjetla, brisači. Sve ispravno, ali nema vode u spremniku za brisače. Ne pomažu uvjeravanja da smo potrošili i da ćemo nadopuniti na prvome mogućem mjestu. Novčana kazna se mora platiti, bez računa.

Što vozite, pitaju. U Zagreb sam odlazio na dulje vrijeme, pa sam iskoristio dobrotu pok. Slavka i u auto vozio posteljinu, odjeću, obuću, knjige. Objasnjavam da idem na specijalizaciju u Zagreb, pa nosim potrebne osobne stvari. Nemam ama baš ništa što bi bilo predmet interesa milicije. Zašto ideš u Zagreb, a ne u Beograd? Uljedno objašnjavam proceduru dobivanja specijalizacije, kao i mjesto gdje će se naukovati. Poznaješ li **Daru Ćutuk**? Ne nasjedam i odgovor je: nikad čuo. Pitao sam se odkud sada priča iz 1959., i kakve veze to ima sa mnom, jer ovo je kraj 1974., a Darinka Ćutuk išla je u isti razred sa mnom u nižoj gimnaziji u Ljubuškom, nekad davno, i od lipnja 1957. nisam ju više vidi. Ona je kao maturant imotske gimnazije 1959. uhapšena i dobila višegodišnju robiju.

Milicionar traži od mene: vadi sve stvari. Vrijeme prohладno, tmurno, kiša - ni pola je, rosulja. Pokušavam ih uvjeriti kako nemam ništa interesantno za njih, kiši, tlo je prljavo, isprljat će sve. Vadi i odgovaraj na pitanja! Na prostrtu plahtu redam stvari iz auta. Mali tranzistor, kojeg sam prije godinu dana kupio u Metkoviću zapeo mu za oko, pa me pita, otkud ti radio. Kupio tu i tu, nije skup, dobar je. Daj račun! Molim Vas (trljam ja nos), imate li maramicu? Milicioner refleksno pretražuje džepove, i izvadi rupčić. Molim Vas, pokažite račun za rupčić. Uzalud: radio će oduzeti i posegnu za njim. Iznerviran, uzmem mu radio iz ruke: ne ćete ga uzeti, ako vam treba kupite si. Uzmite podatke, ako Vam je nešto sumnjivo, ali radio ne dam. Zapisnik će potpisati, a imamo i svjedoka. Dalje Vi znate, što Vam je raditi.

Drugi milicioner cijelo je vrijeme sjedio u njihovu autu i nije se mijesao, ali je gledao i slušao sve. Tog trenutka pozvao ga je, a nama dao znak rukom: idite. Prije čistu i uredno složenu, a sada razbacanu, zgužvanu i uprljanu robu trpam u auto bez reda, šutke, Odlazimo bez pozdrava.

PRIČA JEDNOG DRAGOVOLJCA (VI.)

Štab se odlučio pokušati psihološkim pritiscima. Popisali smo članove obitelji oficira JNA u vojarnama Črnomerca, namjeravajući iskoristiti ih za pritisak na svoje u vojarni. Tražim suglasnost. **Manolić** se žestoko usprotivio, kao da drži stranu njima, a ne nama. Odustajemo od te ideje. Manoliću sam predložio, s obzirom NA TO da nas ne pretresaju, da se naoružamo i da ih pokušamo zarobiti u salunu, tu je praktički cijelo njihovo zapovjedništvo. Obično ih je desetak. Štitile bi nas naše jedinice raspoređene oko vojarni. Manolić je na prijedlog pobjesnio i zabranio svaku pomisao na takvo što. Ne znam zašto me uvijek primao na hodniku, nikad u uredu.

Zapovjedništvo u vojarnama postalo je tvrde, odbojno se ponašaju, osorni su. Biće je očito, da je tvrda linija preuzela zapovjedništvo. Od oficira najtvrdi su bili **Vlajković, Mijović i puk. Pero Vidaković**. Popis osoba u CVTŠ ima **Zoran Pusić**. Zašto on? Kako je u CVST radilo dosta civila, znali smo iz tih izvora dosta o njima. Vojarne na Črnomercu sastojale su se od 6 međusobno odvojenih objekata.

Imali smo dojavu da bi jedan oficir Makedonac, možda, prihvatio razgovor u izdvojenom objektu, prvom s desne strane Ilice, prema Podsusedu. **Kolak** i ja pokušali smo na vrata zgrade, otvorio se samo mali prozorčić u okviru vrata. Vidjelo se samo lice osobe. Predstavili smo se i zamolili razgovor, kao njihovi sugrađani i predstavnici domaćina. Iza njega, očito odgurnuta, pojaviла se figura mlađe osobe, i oštro dreknula: "Komanda je dolje, ovdje nemate što tražiti" i zatvorio prozorčić. Kosovci sada kolo vode.

Piše:

Dr. Marijan ČUVALO

Dne 28. rujna 1991. u 0,20 sati čula se eksplozija mine i rafalna paljba u vojarni. Sutradan, 29. rujna 1991. iz vojarne Gošnjak traže dozvolu za posjete, neometano kretanje između objekata i odvoz smeća njihovim vozilom. Trideseti rujna iz štaba Grada Zagreba dolazi telefonom uputa o dostavi hrane, samo uz poimenično, točno brojno stanje, preko 5. vojne oblasti.

Prvog dana listopada 1991. obilazimo škole. Vojarni Gošnjak pismeno odgovaram, da je za odvoz smeća nadležno komunalno poduzeće. Pukovnik **Ivan Mažić** ne će ni čuti za kamion Čistoće. 4. lis-

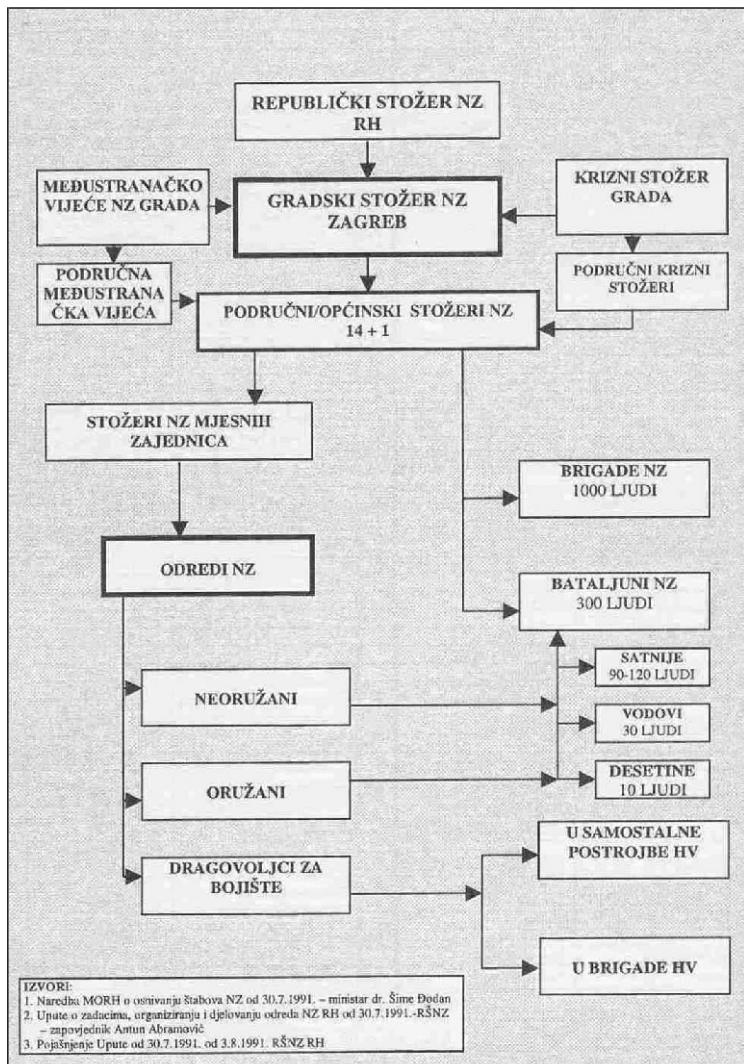
topasa 1991. dopisom ih upozoravam, da je paljenje smeća zabranjeno u Zagrebu. Nepridržavanje reda povlači za sobom uskratu svih komunalnih usluga, za sve vojarnе. Svako paljenje, vatrica, dim u krugu vojarni smatraće se vojnom provokacijom, pa ćete snositi posljedice.

Dne 3. listopada 1991. javljuju mi da je uhvaćen snajperist u Hercegovačkoj. Dan kasnije, 4. 10. 1991. iz vojarne Kumrovec ispaljeno 6 svjetlećih raketa u 21,30. Dne 5. 10. 1991. dogovoren: Čistoća odvozi smeće. Mobilizirana Narodna zaštita.

Osmi listopada 1991. **Nikola Narančić**, Draškovićeva 70/3, radi u Ini, iz Titove Korenice, nije ga bilo tijekom srpnja, kolovoza i rujna, sad se pojavio.

Listopad je, zahladilo je, jedinice na terenu oskudijevaju topom odjećom, dekama, džemperima, vrećama za spavanje, malim pećima na drva, bidonima za vodu, baterijskim svjećama, svjetiljkama. Odvozimo prikupljeno Črnomerečkoj jedinici, koja drži položaje kod Generalskog Stola. Već na cesti prepoznajem susjeda **Juru Antunovića** u uniformi vojnog policijicom, a dr. **V. Bergmana**, kolegu, u ulozi zapovjednika saniteta.

Dana 21. listopada 1991. javljaju, upaljeni su reflektori na krovu vojarne. Glasno kažem, pa ugasi ga. Dva pucnja i reflektor ugašen. 22. 10. 1991. uvečer zove me doma gospodin, predstavlja se kao **Alen Kosović**, glasnogovornik Međunarodne misije, traži sastanak s kriznim štabom Črnomerec. Sastanak dogovoren sutradan u 10 sati u prostorijama štaba. Skiciram nastup, prepisujem. Ne braniti se. Moram argumentima navesti ih

Ustroj Narodne zaštite u Zagrebu od kraja srpnja 1991.

da se osjećaju suodgovornim, jer - zabranili su nam kupnju oružja, sjede i gledaju, a možda i uživaju, dok nas ubijaju, protjeruju, pale sela i gradove, ruše bolnice, vrtiće, poduzeća, putove i mostove, i još imaju obraza pitati nas zašto smo im uskratili struju, vodu, telefon. Da smo se tako mi odnosili prema životinjama, proslijedovale bi bar udruge za zaštitu životinja. Jesmo li dobri samo kao gastarbeiteri. Naš um i znoj utkan je u razvoj Europe i svjetsku baštinu. Koliko znate o tom? Vaši su nas 1918. strpali u balkansku tamnicu, protiv volje naroda. Mi smo vas štitili, a vi ste «čistili palube». Vaši promatrači u Iloku pomažu protjerivati Hrvate i Slovake. Je li to vaša misija, još treba da i vi počnete pucati po nama. Do danas iz Hrvatske iseljeno je oko 15 posto stanovništva. Znate li, koliko je 15 posto stanovnika vaših domovina, Amerike, Francuske? Od nas tražite: prekinite borbu, a oni svaki prekid iskoriste za nova osvajanja. Izjednačujete žrtvu i agresora. Znate li, tko napada a tko se brani, gdje se rat vodi i protiv koga, koliko je civila ubijeno, ranjeno, osakaćeno. Znate li, da je do sada samo crkava porušeno više od 200, srušeno 240 škola, socijalnih ustanova i vrtića više od 60, kulturnih objekata preko 400. Znate li koliko je tvornica razoren? Mi ne možemo svojom zemljom hoditi, svojim zrakom ploviti, našim morem broditi. Živimo po podrumima i skloništima. A Vi, gospodo iz Europe i svijeta? Škole nam ne rade. Roditelji traže: iselite JNA. Teško nam je obuzdavati pravedni gnjev naroda. Privreda ne radi, prometnice blokirane, a sve zbog šake jada, šake terorista. Ne slušaju svog vrhovnog zapovjednika niti predsjednika vlade Jugoslavije. Pitate me, tko je pucao na vojarnu. Mačke i psi latalice aktiviraju mine rasute svuda oko vojarni, stražari onda otvore vatru svuda oko sebe, a onda optuže nas. Ja sam ovo jutro obišao sve straže, nitko nije ispalio metka. U vijestima tog dana saznali smo da su Hrvati iz Iloka prisilno iseljeni, pritom su im dvojica članova međunarodne misije pomagala. To moram iskoristiti. Zasuti ih podatcima da ne mogu doći do riječi. Pišem rukopisom prosvjed Europskoj promatračkoj misiji, u prilogu tekst.

Kako su promatrači u pravilu obavještajci, o sastanku sam obavijestio štab Grada, i pozvao da netko od njih prisustvuje. Došao je gosp. **Parać**. Sastanak je počeo, došli su jer se je pucalo na vojarnu, da kako možemo saveznoj vojsci uskratiti komunalije. A onda sam ja održao pripremljenu «čitulju». Bili su vidljivo iznenadeni i sastanak je bio zaključen, počeli su se dizati, a onda sam ih zamolio za još časak pažnje. Podijelio sam svakom od njih umnožen tekst prosvjeda Međunarodnoj promatračkoj misiji, i počeo čitati. Prekinuo me gosp. Parać, da za to nije mjesto ovdje, i da to nije moj posao. Odgovorio sam tvrdo, ja sam ovdje šef, sjedite. Jedan od promatrača kaže mi da to pošaljem **Van den Broeku** u Bruxelles. On to već ima na stolu, ovo je za vas u Zagrebu.

Parać srdit otišao bez pozdrava, ali mi je odmah poslao kontrolu u sastavu, **Milivoj Kujundžić, Brzović i Vukušić**, svi iz gradskog štaba, dne 1. studenoga 1991. Provjerili sve, referirao o svemu što ih je zanimalo. Pohvalili rad i otišli, a došli su me smijeniti. Ovaj incident pred članovima misije nije nam trebao, pokazuje našu političku nezrelost, otkrivamo bokove.

Nekoliko vijećnika me upozorilo, da se igram glavom, jer u svojim Izvješćima spominjem moćne osobe. Pratio sam u svojoj okolini reagiranja, a dolazili su mi i građani sa svojim pričama i informacijama. Sve spoznaje slao sam u izvješćima štabovima, stranci, svima po vertikali, i uvijek primjerak Uredu predsjednika države. Navodio sam imena osoba za koje su se vezale priče iz privatizacije, navodnoj pljački, izdaji, nesposobnosti i sl. Naveo bih uvijek da se to priča, gdje god se ljudi sastaju, da ne znam i ne mogu provjeriti, što je priča a što istina. Neka provjere, pa ako je istina, onda za njih nema mjesta među nama.

Tih dana, u današnjoj Bauerovoj ulici, ni 100 metara od policijske postaje, netko je pucao na mene. Metak mi je prošao tik glave. Bilo je to u noći negdje oko 2:00 sata. Zamračenje je bilo totalno. Tko nije doživio zamračenje velikog grada, a noć je bez mjesecine, zbog zgrada nema ni odjasa zvjezda, ne zna što je mrkli mrak. Sutradan sam obavijestio policiju u Bau-

erovoju, tadašnjoj Kraševoj, te s njihovim službenikom u civilu obišao mjesto događaja. Kaže mi, da su tu već imali sličnih dojava, ali nisu mogli ništa otkriti. Vjerujem, da o svemu postoji bar zabilješka u policijskoj postaji. Ni danas nitko ne traži te snajperiste. Da smo ih tražili i kaznili po ratnim zakonima, danas bi nas razni puhovski prozivali da smo proganjali srpske civile i tužili nas za ratni zločin. A da su snajperisti bili precizniji, nikom ništa. Razni puhovski i pusići bili bi zadovoljni, jedan Hrvat manje.

Nedugo iza tih događaja ministar **Zvonimir Šeparović** poziva sve građane, da iskoriste rodbinske, prijateljske, stručne, interesne i ine veze u zemlji i inozemstvu, za širenje istine o Hrvatskoj. Razlog: Hrvatska tih dana proživiljava najteže dane. Vukovar pred padom, dnevno se gube i ljudi i teritorij. Izbjeglice pritisle, oružja nema, glasine nemilosrdno razaraju duh, javlja se beznađe, mediji lažno optužuju vojni i politički vrh. Što nam danas vrijedi, da Butković javno priznaje kako je izmišljao i lažno pisao o mnogima. Radi pisanja njega i sličnih njemu, mnoga majka je zaplakala, puno je glava palo zbog njegovih laži i laži sličnih njegovim. On se obogatio do razine gavana, a njegove žrtve pod zemljom ili se u Haagu opravдавaju za lažne optužbe.

Primjer takvih glasina: u Domu zdravlja u Novom Zagrebu, u Sigetu, gdje sam radio, na jutarnjoj kavi, dr. B. (ne navodim puno ime, jer se radi o časnoj osobi i obitelji, pa ne zavrjeđuju negativni kontekst), s vrata odmah: Tuđman noćas pobegao s obitelji avionom vani, s novcem i zlatom iz Narodne banke, piše u faksu koji je njezin muž jutros dobio. Reagirao sam uzrjano, burno, da radi upravo ono što autor faksa želi. Širi laži, unosi nevjericu u vodstvo države. Ako ona i njen muž tako lako gutaju bačene udice, što li će tek napraviti manje upućeni? Je li svjesna što radi? Muž je trebao odnijeti faks odmah policiji, a ne širiti dalje laži.

(nastavit će se)

LETCI U ZNAK POTPORE DEKLARACIJI (2)

ODGOVOR JURI KNEZOVIĆU

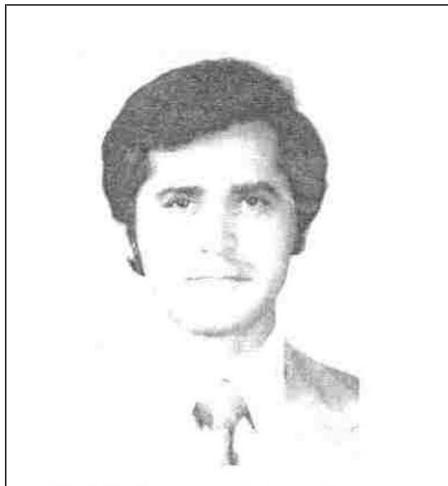
Jure je Knezović napisao bombastičan članak o letcima u potporu Deklaraciji iz 1967. godine (*Politički zatvorenik*, broj 183, lipanj 2007., str. 33.-35.) koji su tiskani u Beču i raspačavani u Zagrebu, u kojem i mene na dva mjesta spominje, ali tako da me nema tamo gdje me ima, a ima tamo gdje me nema. "O letcima su, osim mene, znali još Rudolf Arapović i fra Mirko Čović. O putovanju pošiljke nije nitko osim mene znao", glasi prvi navod. Kako je Udba raspačivače letaka u Zagrebu odkrile i izvela pred sud, Knezović nastavlja na pripremljenu premisu i nameće rasplet događaja: "U Beču je fra Mate Božić glavni Udbin operativac, a Rudolf Arapović baš u njega ima neograničeno povjerenje. Kako u crkvi tako i u običnom životu".

Moj je zadatak tada u Beču bio pronaći tiskaru i tiskati letke, i ja sam taj zadatak uspješno izvršio. U neutralnoj Austriji nije se moglo legalno tiskati političke stvari. I tako sam ja, eto, (do)znao za letke za Deklaraciju!

Ovdje je važno napomenuti kako je fra Mate Božić došao u Beč u ljeto (kolovoz?) 1967., dakle nakon što su letci za Deklaraciju u Zagrebu bili raspačani. Božić prvi puta spominje letke u drugoj polovci 1969. godine: "Inače je saradnik sada još više učvrstio uvjerenje da je Crnogorac bio jedan od rasturivača propagandnog materijala odnosno letaka u Zagrebu, jer mu je on to sam priznao, istina idirektno. Jednom prilikom mu je čak rekao da je on nekoliko godina zadavao muke SDS u Zagrebu, ali ga nisu uspjeli otkriti". Božić govori stvari kad one više nisu mogle nikome štetiti, ili govori ono što je Udba već znala. **Zvonko Crnogorac** je 1969. već bio emigrant u Beču!

I fra Mirko Čović u veljači 1968. nagovora **Ivana Cesara ("Branko")** da se u vezi letaka informira kod Arapovića i tako svjesno ili nesvesno na mene svraća pozornost za letke, a odvraća od Knezovića. Raspačivači letaka već su bili uhićeni na Novu godinu 1968. prigodom raspačavanja letka "Hrvatskoj samostalnosti!"

Jure Knezović iznosi kako "već kod samog tiskanja [letaka u Beču] Udba je znaла па je tako Ankicu [Knezović] već od Južnog kolodvora u Beču pratila Udba... U vremenu od svibnja do prosinca 1967. Udba je uspjela staviti pod kontrolu aktivnosti jedne hrvatske skupine u Beču." Međutim, "glavni Udbin operativac", kako kaže Knezović, fra Mate Božić referira

Rudolf Arapović (1981.)

27. studenoga 1967. u Splitu kako je on tek četiri mjeseca u Beču i "zbog opreznosti nije se htio previše interesirati" za prilike. Prvi i drugi letci tiskani su u malom vremenskom rasponu, daleko prije Božićeva dolaska u Beč. Jedino je raspačavanje drugoga letka jako, jako kasnilo!

Troje-četvero Knezovića saobraćalo je u to vrijeme između Beča i Zagreba. U ljeto 1967., dakle nakon raspačavanja letaka za Deklaraciju, i **Vinko** je Knezović bio u posjetu u Beču. Tko se imalo bavio konspirativnim radom, znade, da Knezović u datim okolnostima nisu smjeli izravno sudjelovati u rasturanju letaka u Zagrebu, a naročito ne druge pošiljke letaka. Kad su bačeni drugi letci, opasniji od onih za Deklaraciju, Udba je znala gdje tražiti raspačivače.

Odgovorno tvrdim da moje "neograničeno povjerenje" u fra Matu Božića nije bilo zlouprijebljeno ni jednom slučaju. Naprotiv, Božić mi je puno pomagao u mom radu 1968.-69.

Odakle tendencioznost u članku Jure Knezovića? I već drugi javni prigorov zbog izostanka solidarnosti prvo prema njegovu pokojnom bratu, a onda i prema njemu? Radi se o nekom novcu kojim sam tada raspolagao. Knezović je tražio da se tim novcem plati obrana pred sudom u Zagrebu, s čim se ja nisam suglasio, prvo, jer sam smatrao kako ne mogu prenamjeniti novac koji mi je bio na raspolaganju, i drugo, zašto plaćati obranu kad se može imati branitelje po službenoj dužnosti. A nije to bio novac koji bi mogao platiti (kvalitetnu) obranu. I zbog toga, napravio je izgred na koji ne može biti ponosan.♦

Rudolf ARAPOVIĆ

Članak o letcima za Deklaraciju **Rudi Arapoviću**, zbog njegove nečiste savjesti u svezi s njima, izgleda bombastično, pa po svom običaju sve što sebi ne može prislati omalovažava. Ja ga u svezi s letcima nisam izostavio tamo gdje bi trebao biti, niti sam ga naveo tamo gdje nije bio. Kad bi znao gdje su letci tiskani, bar u kojem bečkom kotaru, ili kad bi znao kojim putem i tko ih je nosio, napisao bi, a to bi mu mogli potvrditi još živi svjedoci te akcije. A da su jedni i drugi letci tiskani u kratkome vremenskom razdoblju ili u jednoj tiskari, jednostavno nije točno, jer su letci za Deklaraciju tiskani početkom travnja 1967. a letak sa sadržajem „Samostalnost Hrvatskoj“ tek poslije posjeta **Vinka Knezovića**, krajem srpnja 1967., u Beču, kad je dogovoren da će se ti letci raspačati o Božiću i da će ih donijeti **Ankica Knezović**, naša sestra. Tako je i bilo.

Kao iskusni revolucionar iz fotelje (jer Rudo nikada nije aktivno sudjelovao ni u kakvoj akciji), sada mudro savjetuje da „tko se imalo bavio konspirativnim radom, znade, da Knezović u danim okolnostima nisu smjeli direktno sudjelovati u rasturanju letaka u Zagrebu, a naročito ne druge pošiljke letaka.“

Gdje je taj konspirativac bio kad se organiziralo drugo raspačavanje letaka? U to vrijeme je skrivaо plastični eksploziv ravno kod „Marijana“, a ovaj je odmah izvijestio svoju centralu u Splitu, a njega huškao da bi se razbilo jedinstvo „Bečke grupe“. Ja ne znam kad je Božić došao u Beč, niti sam s njim bio toliko blizak, pa čak nisam s njim ni razgovarao o stvarima o kojima on u svojim izvješćima govori, a iz Beča ga se sjećam samo kad su me pustili iz zatvora a na ulici se iznenada našao vatren fratar, s kojim sam - onako idući - razgovarao o tome kako je bilo u bečkom zatvoru i o našima u zagrebačkom zatvoru. O tome da sam se s Rudem posvađao nisam s njim sigurno govorio, premdа on izvješćuje da smo se Rudo i ja posvađali radi toga, jer Rudo prijeći da se pošalje dogovoren novac za obranu uhićenih raspačavača letaka, naših članova, u Zagrebu, pa čak da se **Benjamin Tolić** zbog toga ljuti na Rudu, a to je mogao samo saznati od Rude, jer ja sam, zbog slanja letaka u Jugoslaviju, već bio protjeran iz Austrije.

A kad sam pušten iz zatvora u kojem sam 16 dana štrajkao glađu, a od svojih „suboraca“ nisam dobio ni cigaretu, potražio sam Rudu da vidim što su napravili dok sam bio u zatvoru. Tom prilikom smo

LETCI U ZNAK POTPORE DEKLARACIJI (3)

BOLNA I BOLESNA TVRDNJA RUDE ARAPOVIĆA

se sukobili, jer se Rudo protivio ispuniti dogovor i počeo izmišljati, da su uhićeni na djelu, onda da bi išao po novac. Taj novac nije bio njegov, a dogovor je postojao. U konspirativnosti ne postoji bilježnički zapis, nego slovo i dogovorene sankcije, pa Rudo može zahvaliti svojim brzim nogama i momu štrajku glađu, da nije ostao ležati na Singergasse u Beču. A to je taj izgred na koji, po njemu, ne mogu biti ponosan. Nisam ja prekršio riječ, nego on, pa bi se on trebao upitati za svoj ponos.

Taj prokleti novac nitko od nas nije smatrao Rudinim, pa ni novac koji sam ja donio iz Švedske i predao Rudi, da ga dade **fra Mirku Čoviću** na čuvanje, nisam smatrao svojim, a za taj novac sam išao u Švedsku i prije toga uzeo jugoslavensku putovnicu na konzulatu u Beču, gdje sam rekao, da se vraćam u Jugoslaviju, a u stvari smo htjeli izbjegći kontrolama, jer bih s emigrantskom putovnicom morao tražiti tranzitne vize. Meni nikad nije palo na pamet tražiti od Rude trošak koji sam sâm snosio za njegovo gospodsko putovanje u emigraciju, kad sam 24. listopada 1966. poslao čovjeka u Zagreb s krivotvorenim putovnicama na ime Klovrat i Knezović u kojima su bile slike pok. Bruna Bušića i Rudolfa Arapovića.

Nisam ni slutio kako će, eto, Rudolf Arapović u ovome svom odgovoru iskoristiti tu okolnost za podmetanje da je „troje-četvero Knezovića saobraćalo (je) tada između Beča i Zagreba“, pa su se, eto, sami otkrili ili možda još nešto gore. A prešuće, da je to bilo doba poslije pada **Rankovića**. Ja sam par mjeseci prije bio ilegalno u Zagrebu i predao **Željku Crnogorcu** pola kovčega *Hrvatskih revija* i *Nove Hrvatske*, koje je i Rudo hrabro raspačavao, ostavljući ih na klupama u parku. Lakše mu je optužiti žrtve, nego agente Udbe, premda je imao u rukama, a i objavio svoj okrnjeni dossier.

Ni u svojoj knjizi *DL 229503* nije postavio pitanje, gdje su izvješća «saradnika» i tko ih je očistio. A kad o meni prenosi izvješće fra Mate, onda izostavlja da sam zbog zatvora ostao bez posla, pa ga tješi dojam da nije sâm neradnik. Čak nije ni objavio kako je fra Mate tek nakon ispovijedi imao više informacija. On brani fra Matu Božića da mu je pomagao, a o tome gdje su izvješća drugih agenata i kako su

Piše:

Jure KNEZOVIĆ

znali u veljači, da se priprema *Bilten hrvatskih socijalista*, koji je tek u travnju tiskan, ne postavlja si pitanje. Mi, koji smo s njim konspirativno radili, znademo da je tajne povjeravao osobama koje to nisu smjele znati i da je zbog toga bio kritiziran.

Iz članka je vidljivo da u lipnju Udba znade, da su papir i tiskarska boja austrijski, pa to što je fra Mate tek u srpnju došao u Beč, ne oslobađa njega, ali ni još neke

koji su poslije Deklaracije došli u Beč normalno i vratili se normalno, a danas imamo šuplje dossiere ili ih uopće nema.

Ono što nisu znali za prve letke, znali su za druge. Tko ih nosi, kad polazi, kojim vlakom i kad se trebaju raspačati i tko to ima učiniti. Udba je čekala samo da ih ulovi na djelu, ali oni su promijenili plan, pa umjesto na Badnjak, kad je sve vrvilo od udaba, izveli akciju na Silvestrovo, a to u Beču nitko nije znao, pa nije mogao ni odati.

To sada služi Rudi za opravdanje kršenja ljudske riječi. Na čast! •

SJEĆANJA I SVJEDOČENJA

LETCI U ZNAK POTPORE DEKLARACIJI

«Nije mačka močka nit je tačka točka»: to je bio vulgarни argument provođenja Novosadskog dogovora, i - tačka! Hrvatski narod to nije nikada prihvatio niti se

Piše:

Jure KNEZOVIĆ

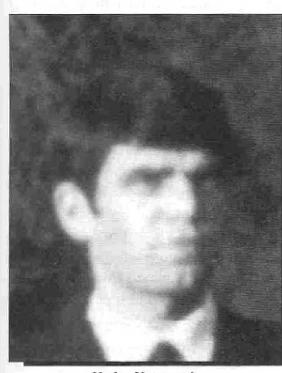
sadrski dogovor na štetu hrvatskoga jezika zlorabljen.

Posljedica toga je bila donošenje Deklaracije o nazivu i položaju hrvatskoga jezika, koju su poduprile sve hrvatske znanstvene institucije, narod dočekao s plebiscitarnim odusjevljenjem. Uslijedio je progon potpisnika i podupiratelja. Politička klima je dovedena do vrenja. Cenzurirani tisk propuštao je samo ona pisma, koja je režim mogao kasnije upotrijebiti kao argument za napad. U takvoj uzavreljoj situaciji smatrao je svaki svjetan

Hrvat, da mu je vrijeme obaviti svoju dužnost.

U to preduskršno doba mnogi su naši putivali u domovinu, a tako i **Ankica Knezović**, koja je privremeno radila u jednoj tiskari u Beču. U Zagrebu joj je bilo **Vinko** gorivo o potrebi tiskanja letaka, kojima bi se podržala Deklaracija i razbila blokada medija koju je uvela komunistička partija na čelu s nekolicinom izroda. Tako se rodila ideja da se letci tiskaju u Beču.

Na Trešnjevačkom trgu, uz crkvu sv. Josipa, za stolom *Kod dvije lipe*, sjeli su **Želimir Crnogorac** i **Vinko Knezović** i raspravljali o Deklaraciji i napadima na potpisnike, ali i o mogućnosti na kojim na-

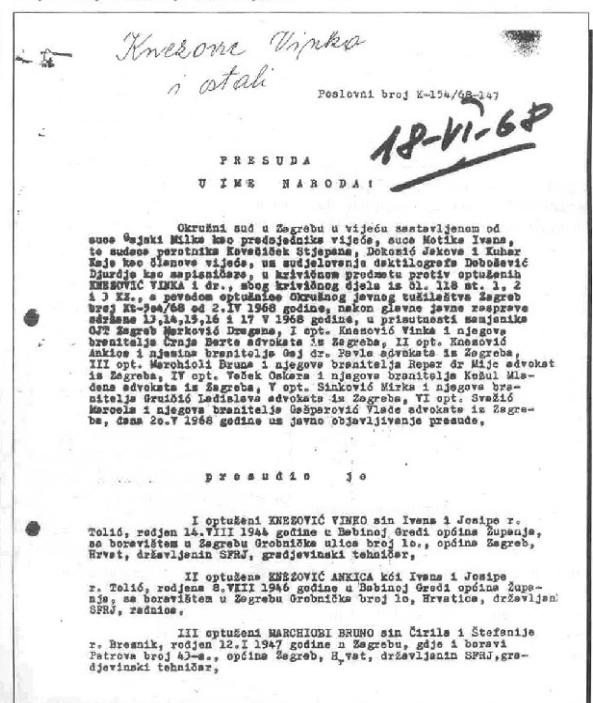

Vinko Knezović

posebnosti svojega hrvatskog jezika ikađa odrekao, a nasrtaji su bili stalni. Kada je Komunistička partija Jugoslavije kroz Novosadski dogovor počela provoditi srbizaciju i potiskivanje hrvatskog jezika, što se posebno odražilo u prva dva sveska Rječnika srpsko-hrvatskog jezika kojega su usporedno izdane Matica hrvatska (jekavsku verziju) i Matica srpska (čakavsku verziju), svakomu je bilo jasno da je hrvatski jezik ozbiljno ugrožen i Novo-

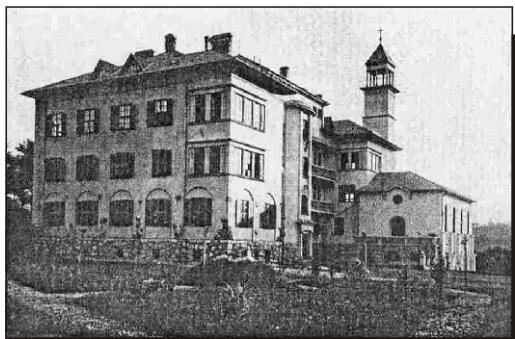
Bruno Marchiolli

Presuda V. Knezoviću i dr.

MONTIRANO SUĐENJE VODSTVU HRVATSKOGA KULTURNOG DRUŠTVA „NAPREDAK“ (II.)

Uz uhićenja i suđenja «Napretkovu» vodstvu, jugokomunistički režim provodio je uhićenja i suđenja i po podružnicama. I ne samo to, uhićenike je podvrgavao najneljudskijim ucjenama i poniženjima. Ovdje nema prostora, trebalo bi o tome knjige pisati, za opis poniženja, koje je taj režim provodio nad uhićenicima. Ali, ipak ču ovdje jedno takvo poniženje prikazati, jer je vezano za ovdje prikazani proces i donesenu presudu. Zapravo režimlje su se "poigrali" ugledom i dostojanstvom jednoga časnog građanina grada Zagreba, zagrebačkog veletrgovca **Viktora Sedmaka**, člana i dobrovlastnika HKD "Napredak" od 1935., člana »Napretkove« središnje uprave u Sarajevu i ujedno II. podpredsjednika »Napretkove« podružnice u Zagrebu od 1936./37., te predsjednika te podružnice od 15. svibnja 1940. do 15. prosinca 1945., tj. sve do tada dok ga jugopartizanski režim nije uhitio.

Napretkov konvikt "Kralj Tomislav" u Sarajevu

To "poigravanje" provedeno je neljudski, nedostojanstveno, ponižavajuće, a uz to i sadistički. Naime, Sedmak je morao prije uhićenja sazvati i održati sjednicu poslovnog odbora podružnice, proširenu dijelom nezaplašenog članstva, i dati joj značaj izborne skupštine. Dakle, on je toliko ponižen da je morao smijeniti samoga sebe i svoje najbliže suradnike članove odbora podružnice. Očito je da Sedmak nije imao hrabrosti za odupiranje tom iskušenju, ili je, pak, pokušao takvo svoje držanje pretvoriti u dodvoravanje, u nadi da će tako suditelje omekšati, da će mu se „smilovati“, te da će ga poštediti od uhićenja i konfiskacije imovine. Međutim, činjenica je da Sedmaku nije pomoglo ni eventualno dodvoravanje ni očekivano sažalijevanje. Suditelji su proveli ono što su naumili, Sedmaka uhitili, osudili i konfiscirali mu svu nepokretnu i pokretnu imovinu, nakon što je na sastanku kojeg je sam sazvao, dao prijedlog za smjenjivanje svoga poslovnog odbora i za izbor novoga.

Piše:

Josip Jozo SUTON

Za predsjednika novoga poslovnog odbora podružnice „izabran“ je **dr. Ante Vrkljan**, prodani političar HSS, koji se na toj funkciji dokazao svojom poslušnošću vladajućem režimu do te mjere, da je u znak nagrade postavljen za ministra za prosvjetu Federalne Republike Hrvatske. Vrkljan je ostao predsjednik podružnice sve do sjedanja u ministarsku fotelju, tj. sve do 20. lipnja 1948.

Politički kontekst osude vodstva HKD „Napredak“

Jedna od drakonskih mjera jugoslavenskog režima bilo je i uvođenje tzv. suda narodne časti. To je bio sud narodne časti samo po nazivu, dok je po namjeni bio represivni instrument za provođenje režimsko-osvajačke politike, politike kojoj je bio cilj osvojiti hrvatska područja, zatrvi na njima hrvatsko ime i srbitizirati ih. Taj takozvani sud narodne časti nije imao nikakve samostalnosti. Bio je u rukama režima, koji ga je i ustavio, pa, dakako, da je vodio procese i sudio isključivo po nalogu toga režima. Jedan od takvih procesa vođen je u Sarajevu i proces protiv vodstva HKD „Napredak“. To je sve provelo takozvano sudske vijeće određeno od strane režimskih vlasti. U vijeću su bili: Grujo Novaković, predsjednik vijeća, dr. Milivoj Makanac, tajnik vijeća, Ibro Čengić, Niko Tolo, Božo Cikota i Drviš Tafro, članovi vijeća.

Radi što cijelovitijeg uvida u sudske procese protiv vodstva „Napretka“, ovdje je prikazan veći dio zapisničkog teksta s toga suđenja. Iz toga teksta vidljivo je da je jugopartizanski režim bio nemilosrdan prema „Napretkovu“ vodstvu, da je vođeni proces iskonstruiran, bez dokaza i logičke povezanosti, da je namješten itd. Zapravo na tom se sramotnom procesu nije sudilo samo „Napretkovu“ vodstvu, nego se sudilo i „Napretku“, a suditi „Napretku“, značilo je suditi hrvatskom narodu odnosno hrvatskoj državi.

Jugokomunistički režim toliko je toga napakirao „Napretku“ i njegovu vodstvu, prikazujući ga izdajicom svoga naroda, suradnikom s okupatorom u godinama rata, razgrabljuvачem imovine fizičkih i pravnih subjekata proganjениh po „okupatoru i njegovim pomagačima“, zagovornikom

NDH, dr. Ante Pavelića i ustašta. U ovakvom je pakiranju jugorežim otisao toliko daleko, da je čak cijelokupno „Napretkovo“ djelovanje i rad, te višedesetljetno služenje općem dobru i dobru svoga hrvatskog naroda, potvoreno u služenje neprijatelju i njegovim pomagačima.

Iščitavanjem zapisničkog teksta sa suđenja „Napretkovu“ vodstvu vidljivo je da nijedan „Napretkov“ optuženik nije bio pripadnik ni okupatorskih ni hrvatskih vojnih formacija, pa eto ni redarstvenih ili obavještajnih službi. Nijedan optužujući navod u optužnici ne temelji se ni na kakvim dokazima, nego na insinuacijama i montiranim lažima, bez ikakvih svjedoka ili konkretnih argumenata. Činjenica je da su svi optuženici radili i djelovali kroz iste „Napretkove“ strukture za vrijeme rata kao i prije rata. Dakle, radili su i djelovali samo za „Napredak“ i za svoj hrvatski narod i to jednako odano i savjesno u ratnim i predratnim godinama.

Jugokomunističkom režimu nije uspjelo zatraviti odnose između „Napretka“ i Nezavisne Države Hrvatske. „Napretkovi“ odnosi s vlastima NDH bili su korektni, lojalni i u interesu hrvatskog naroda. Ti odnosi nisu izlazili iz okvira „Napretkova“ programa. Taj program postavljen je u skladu s načelima na kojima je „Napredak“ utemeljen, tj. bez ikakve politizacije. Ta načela nisu mu dopuštala da djeluje i radi protiv svoje države i njezina poretka. Osim toga, „Napretkovo“ je vodstvo znalo, da su i „Napredak“ i NDH tvorevine hrvatskog naroda. No, nijedan priпадnik „Napretkova“ vodstva nije nikada bio na političkoj funkciji, niti politički angažiran ni u „Napretku“ ni izvan njega. To su bili uravnoteženi ljudi s dubokim osjećajem domoljublja, koji su radili samo svoj posao u korist „Napretka“ i hrvatskog naroda.

Za analizu toga montiranog procesa, od velike je važnosti shvaćanje okolnosti u kojima se on vodio. Kao svjedok događanja iz toga vremena, iznosim ovdje neka svoja zapamćenja.

Stanje je među hrvatskim narodom u Bosni i Hercegovini stravično! Narod je izgubio svoju državu! Dogodila se Bleiburška tragedija! Skoro da i nema obitelji koja ne opakuje ili ne strahuje za nekoga svoga, koji se povlačio, bilo kao vojnik ili civil. Majke, očevi, braća, sestre, djeca, bake, djedovi i rodbina oplakuju svoje poginule i pobijene, a strepe za one za koje ne znaju jesu li živi ili mrtvi. Partizanski odredi, predvođeni Oznom, vrše takozvane akcije na terenu, tako da se broj ubijenih povećavao svakog dana.

Hrvatska se krv prolijeva na svakom koraku. Oznaši ne miruju ni po danu ni po noći. Pučanstvo odreda zatvaraju, premlaćuju, zlostavljuju i prisiljavaju da prizna ono što nije učinilo. Ozna je strah i trepet. Kada prestrašeno pučanstvo treba zbog kakva neodgovara posla naići kraj zgrade u kojoj je Ozna „uredovala“, zaobilazi je što dalje.

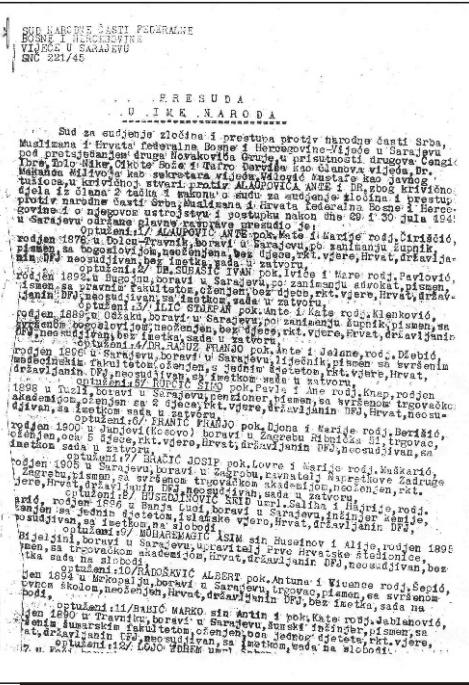
Oznaši su bili nazočni na svakom mjestu i u svako vrijeme. Sumnjičili su sve i svakoga. Bojali su se ljudi u prolazu međusobno pozdravljati uobičajenim pozdravom, čak i građanskim, a kamoli vjerskim. Čim bi se dvojica pogledala ili bila viđena zajedno, a skupina pogotovo, odmah su na mjestu sumnjičeni, pa i premlaćivani, te neminovno privođeni na saslušanje radi utvrđivanja svrhe međusobnog pogledavanja ili sastanka i sadržaja razgovora. Kad je puk vidio što sve čini „narodna vlast“ i njegini organi, kako uhode sve i svakoga, zatvaraju, iznuđuju priznanja za „protudržavnu djelatnost“, mnogi ljudi bježe od svojih domova u okolne šume i planine i tu se priklanjam onima koji se i nakon pada NDH nisu predali partizanima, nego su se i dalje nastavili boriti protiv njih. Takve je režimska vlast proglašavala „odmetnicima i banditima“ i ubijala ih kao narodne neprijatelje, ne birajući sredstva i metode. Kuće, naselja i druga uža i šira područja bila su pod čestim takozvanim blokadama s ciljem izvođenja akcija za hvatanje i ubijanje „bande“. Dakle, u primjeni su najdrastičnije boljševičke metode.

Hrvatski sinovi koji se nisu povukli s hrvatskom vojskom, nego su ostali kod svojih kuća boriti se protiv neprijatelja i na takav način braniti i čuvati svoja ognjišta i obitelji, nisu se predali partizanskoj vlasti ni nakon Bleiburške tragedije. Tim hrabrim junacima pridruživali su se i oni hrvatski domoljubi, koji su uspjeli preživjeti povlačenje, Bleiburšku tragediju, križni put i vratiti se u svoja mjesta. Tako su se oni svi zajedno skupljali na pojedinim prostorima u oružane skupine po Bilogori, Papuku, Krndiji, Velebitu, Raduši, Vranu, Ljubuši, Čvrsnici, Kamešnici i po drugim prikladnim mjestima i borili protiv partizanskog režima.

Tim oružanim skupinama pridolazili su svakodnevno novi pojedinci bježeći od partizanske pogibelji i odlučujući se da radije poginu na bojnom polju, nego li da ih zlostavljaju i teroriziraju jugokomunistički hrvatožeri.

Poratne konfinacije

Uz razna sumnjičenja, uhićenja, premlaćivanja, mučenja, osuđivanja i ubijanja pučanstva, koje živi na hrvatskim prostorima, provođena su i druga svakojaka nasilja. Nemilosrdno se vrši „otkop“, bolje rečeno otimanje stoke, vune, jedne krave, koze,

Presuda vodstvu HKD Napredak

ovce i to sve „u ime naroda“. Prisilno se određuje sirotinja, jadna i ucviljena, kao radna snaga na „dobrovoljne akcije“ za izgradnju omladinske pruge Šamac – Sarajevo, Novog Beograda i slično. U škole se uvodi čirilično pismo i to od I. razreda pučke škole. Izbacuju se iz uporabe hrvatski udžbenici i uvode srpsko-hrvatski (zapravo srpski) jezik, učitelji su svi odreda Crnogorci i po-neki drugi „jugoslavenskog opredjeljenja“, uglavnom „opštaši“ sa svršenim „kursum“ (tečajem). Bolje stope obitelji za mjesne prilike, prisiljavane su na najdrastičnije načine da svoj imetak unesu u seljačke radne zadruge, koje su prisilno osnovane, kao „uzori“ kolektivizacije, jednakosti i besklasnog društva... Nitko nije smio ni pomisliti, a kamoli istaknuti hrvatsko znakovlje – zastavu, grb i slično. Za pokoju zapjevanu hrvatsku pjesmu, brojni su domoljubi premlaćivani, zatvarani, osuđivani i na razne mučeni. Pratilo se i prisluškivalo koja obitelj uvečer zajednički moli, tko ide u crkvu, tko se sastaje sa župnikom, sumnjiči se svaki međusobni razgovor itd. Preziru se i šikaniraju svi oni koji se crkveno vjenčaju, koji djecu krste, koji im kumuju, koji slave Božić, Uskrs i druge vjerske godovine, koji sudjeluju u sprovodnim obredima predvođenim svećenicima... Eto, to je „sloboda“ koju je donijela „narodna vlast“.

Uza sva moguća i nemoguća teroriziranja pučanstva, uvedena je jedna nova metoda, metoda konfinacije, tj. vršeno je skupljanje pučanstva na omeđene lokacije. Naime, pučanstvo je prisilno iseljeno iz svojih domova iz rubnih naselja i premještanu u određena središta naselja. Među narodom je zavladala nezapamćena nevolja. Tu

nevolju, pokraj svakakvih jada, pratila je i teška zima, golemi snijeg i cica zima. Jugokomunistički mučitelji vršili to „grupiranje“ baš u zimsko doba po visokom snijegu i velikoj hladnoći, i to u studenom i prosincu 1947., kako bi pučanstvu nanijeli što veću muku. Svakako je 1947. jedna od najtežih poratnih godina.

Kao objašnjenje za ovakav postupak, oznaši su isticali da to čine radi prekida veza između „bandita“ i pučanstva. Tlačitelji su mislili da im pogoduje snijeg na terenu, jer će na njemu svako kretanje „bandita“ ostavljati trag, pa će im biti omogućeno otkrivanje njihovih skrovišta.

Lokacije na koje je pučanstvo s rubnih područja stjerano, faktično su bili logori. Izvan njih se to pučanstvo nije smjelo kretati bez posebna dopuštenja, što znači da mu je sloboda bila ograničena: stalno je bilo pod nadzorom oznaša. Unutar stjerališta stanje je bilo neizdrživo. Teror se provodio u svaku dobu i na svakom mjestu. Neke su kuće postale stravična mučilišta. Oznaši su u njima „uredovali“, pogotovo noću. Stjeranom pučanstvu najveći su strah zadržali jauci koji su prodirali iz kuća u kojima su oznaši privođene mučili i iznuđivali ih da priznaju krivična djela koja nisu počinili. U iznuđivanju takvih priznanja oznaši su primjenjivali najokrutnije metode, metode koje su boljševici iskušali u **Staljinovim** čistkama.

«Izvanredno stanje» u Posušju 1947.

U vrtlogu poratnih godina zapadna je Hercegovina stigmatizirana kao leglo ustašta. Zato su na to područje nahrupile jugo-partizanske horde pretežito sastavljene od popartizanjenih četnika žednih hrvatske krv! Te su horde zavladale tim područjem na kojemu su se strvinarski ponašali. Zaveli su strahovladu.

Nemoguće je prikazati postupke, zlodjela i zločine koje su ti oznaši strvinari činili i počinili na području zapadne Hercegovine. Smaknuli su oko sedamdesetak svećenika. Strijeljali su i spalili tridesetak širokobrijeških fratara, sedam mostarskih franjevaca ubacili su u Neretvu, širom Hercegovine likvidirali su malne sve župnike, mostarsko-ga su biskupa utamničili i osudili na dugo-godišnju robiju, malo kojeg svećenika da su ostavili na „slobodi“, pobili su tisuće civila... Tako su se u tim stravičnim godinama svakodnevno redali, jedan za drugim, zločini.

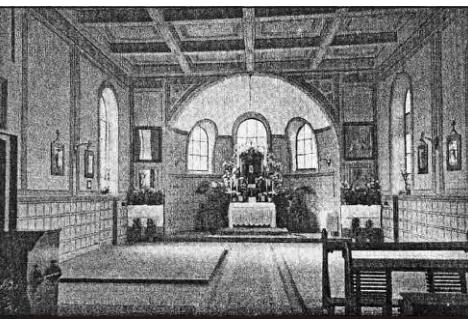
Za posuški kraj ostala je zapamćena 1947. godina kao najkravija. Te godine OZN-a je na posuškom području namještala ekscese, kako bi joj poslužili kao „opravdanje“ za provođenje teror. U mjesecu studenom i prosincu, ta opaka služba inscenirala je na

tom području *izvanredno stanje*, te time izvrgnula pučanstvo nemiru, tjeskobi i strepnji. Lansirala je i pustila u javnost glasnu, da je otkrila popis pripadnika tajanstvene organizacije – novoosnovanoga ilegalnoga Ustaškog zdruga „Kralj Tomislav“ na području kotara Posušje. To su objavila i tadašnje sarajevske novine.

Kad se o tome pronio glas, među posuškim pukom nastala je panična izbezumljenost. Pogotovo je ta izbezumljenost zavladala među pučanstvom, kad se pročulo da u Posušje iz Sarajeva dolazi zloglasni označ **Buđoni** sa zadaćom da pomogne posuškom Opunomoćstvu Ozn-e razotkriti pripadnike toga zdruga i osujetiti njihovo djelovanje usmjereni na rušenje „narodne vlasti“. Čega se pučanstvo bojalo, to mu se i dogodilo. U Posušje je doista stigao **Teufik Selimović**, zvani Buđoni, rođeni brat književnika **Meše Selimovića**. Buđoni je u to vrijeme bio na funkciji pomoćnika ministra za unutarnje poslove BiH, gdje je došao iz republičke Ozne u kojoj je bio jedan od njezinih čelnika. Inače, prozvan je nadimkom Buđoni po sovjetskom maršalu **Semjonu M. Budoniju**, zbog sličnosti s njim. Buđoni je doveo sa sobom i svoje krynlke, među kojima je prednjačio **Osman Ćimić Ćima**, zapovednik voda za likvidaciju sužanju u mostarskom zatvoru „Čelovina“.

Ovog sam zločinca upoznao osobno 1945. kao zatočenik „Čelovine“. Tada je bio mladac kojega su oznaši uvukli u svoje zločinačke redove, valjda zbog toga što je pokazivao znakove psihopata, gladnog mučenja i ubijanja ljudi.

Dolazak Buđonija u Posušje nanio je pučanstvu toga kraja golemu nevolju i bol. Jednoga dana mjeseca prosinca pozvano je svekoliko posuško pučanstvo, da se neizostavno okupi ispred crkve u Posušju. Puk je slutio da mu se spremi veliko zlo. Na mjestu okupljanja OZN-a je postavila čak i vješala. Kako god bi tko dolazio na mjesto okupljanja i u ugledao ta vješala, sledio bi se od straha. Svatko se bojao za sebe i osjećao da će baš on biti taj, koji će skončati na vješali. Pogledi svih okupljenih uprti su prema zlokobnoj kući blizu crkve u kojoj je smještena OZN-a. Mnogi su je od okupljenih već ranije dobro upoznali, ne samo izvana, nego i iznutra. Iz te omražene kuće izlazi skupina uniformiranih oznaša i upućuje se prema skupu skutrena pučanstva. Među njima ističe se svojom korpulencijom **Mirko Praljak**, šef Opunomoćstva OZN-e u Posušju, inače svima dobro (ali ne po dobru!) poznat. No, iako rastom manji od Praljka, u skupini zauzima središnje mjesto jedan neznanac, opaka izgleda i pogleda. Nakon dolaska pred skup, izdvaja se baš taj neznanac, koji istupi naprijed te izmjeri sve pogledom i poče govoriti povиšenim glasom

*Kapelica u sarajevskom konviktu
"Kralj Tomislav"*

i prijetećim riječima. Svi ga iz njeove skupine slijede držanjem. Kao prvo, optužuje pučanstvo posuškog kraja za neprijateljsku djelatnost, za održavanje veze s „bandom“ u šumi, za osnivanje ilegalnog ustaškog zdruga Kralja Tomislava kojemu je cilj obaranje „narodne vlasti“, te proglašava „izvanredno stanje“ na čitavom području tadanje posuškog kotara i imenuje prijeku sud, koji će presuditi svim pripadnicima toga zdruga prema popisu kojega je držao u rukama, te da će ih vješati. Istodobno je za predsjednika toga suda odredio Mirka Praljka, šefa Opunomoćstva Ozne za Hercegovinu u Posušju.

Iza toga njegove su „zaptije“ zaredale zatvarati nedužne ljude i to sve odreda, optužujući ih da pripadaju novoosnovanom ustaškom zdrugu Kralja Tomislava. Uhićenja su vršili danonoćno, iznudujući od uhićenika priznanje da su njegovi pripadnici. U iznudivanju ne biraju sredstva. Uhićenike vješaju do nesvijesti, sipaju im sol u usta, tuku ih, muče žedu i glađu, a broj takvih se povećava iz dana u dan. Time svim je ravnao Buđoni... U okolnostima uvedenoga izvanrednog stanja i djelovanja prijekoga suda, nakon višednevног privođenja, uhićenja, ispitivanja i drakonskih postupaka nad više stotina Posušana, šezdesetak ih je zadržano u zatvoru radi daljnog istražnog postupka. Između njih sedmorica su određena za strijeljanje, a svi ostali, njih pedesetak, za daljnji istražni postupak i suđenje pred Vojnim sudom u Mostaru.

Prosinačke žrtve

Mirko Praljak, predsjednik Prijekog suda, zapućuje se s još nekoliko krvnika u posuško naselje Karamatići. Pred kućom **Jozu (Jose) Karamatića**, u nazočnosti njegove stare majke i nekoliko prisilno okupljenih suseljana, uglavnom starijih žena, staraca i djece, osuđuje se na **smrt strijeljanjem** s izvršenjem **odmah** sedmorici uhićenih momaka i to: **Jozu (Josu) Karamatića** iz Posušja, braću **Ivana i Juru Bišku** iz Čitluka, **Ivana (Bilog) Marića** iz Vinjana, **Ivana Bakulu Bonkića** iz Posušja, **Ivana Kovača Rižinovića** iz Batina i **Marijana (Marijanu) Bošnjaka** iz Osoja, zbog neprija-

teljskog djelovanja protiv naroda i države, organiziranja i predvođenja Ustaškog združenja Kralja Tomislava na području posuškog sreza (kotara) s ciljem oružanog rušenja narodne vlasti i uspostavljanja Nezavisne Države Hrvatske.

Dok je Praljak izradio presudu u Karamatića naselju, njegovi oznaši istodobno dovođe na zemljiste stotinjak metara udaljeno od crkve, zvano *Durmisiša Rajka Jukića* s nekoliko staraca, da kopaju rupu zadanih dimenzija za osuđene žrtve.

Izrečena presuda je odmah izvršena. Prema kazivanju očeviđaca, osuđeni su izvođeni iz oznaškog zatvora žicom svezanih ruku – neki sami, a neki po dvojica – i tako dovođeni do rupe, nad kojom ih je strijeljao, zna se tko – ĆIMA. Svaki strijeljani stroštao bi se u rupu. Tako su 12. prosinca 1947. završili svoje mlade živote sedmorica hrvatskih mučenika! Ostalih pedesetak uhićenika OZN-a je predala Vojnom суду u Mostaru, koji je nastavio istražni postupak s iznuđivanjem da priznaju da su pripadnici ustaškog zdruga u Posušju. Nakon višemjesečnog vođenja postupka, bez ikakvih utvrđenih dokaza, Divizijski vojni sud u Mostaru većem je broju optuženika izrekao višegodišnju robiju, dok je manji broj oslobođio krivnje i pustio na „slobodu“.

Stratište na kojemu je završilo svoje mlade živote sedam posuških mučenika, desetima godina krila je ledina. Nitko, pa ni njihove obitelji i rodbina, nisu se usudivali pohađati to mjesto, a kamoli ga obilježiti. Kako je vrijeme protjecalo, a jugokomunistička vlast slabila, obitelji i rodbina žrtava počeli su makar i bojažljivo pohađati to mjesto i na njega polagati cvijeće, paliti svijeće i moliti se za pokoj njihovih duša. Dakako, to je bivšoj vlasti smetalo, jer je držala sve takve žrtve narodnim neprijateljima, koje nemaju pravo ni na grob, ni na žaljenje, pa ni na obilježavanje grobišta. Organima vlasti, osobito političarima bivšeg režima, nije odgovaralo da se usred Posušja obilježava to mjesto, da na sebe svraća pozornost, jer bi poticalo narod na osjećanje sjećanja na taj zločin i na njegove počinitelje. Oni bi najradije da se taj zločin zaboravi, ili čak da se počinitelji smatraju zasluznima, jer su pobili „narodne neprijatelje“.

Stoga su neki drugovi iz bivše vlasti, iskazujući veliku „humanost“ iskoristili sentimentalnost obitelji i rodbine žrtava, pa im velikodušno odobrili, a zasigurno i potakli da s toga mjesta prenesu posmrtnе ostatke u groblja, što je rodbina prihvatala i učinila, te time nesvesno pomogla utiranje tragova počinjenoga zločina.

No, to mjesto kao stratište ne može i ne smije ostati neobilježeno, bez obzira na to što su posmrtni ostatci žrtava prenešeni u

groblje na Ričinu, gdje je rodbina žrtvama podigla dostojanstven spomenik, koji se u mnoštvu grobova i spomenika izgubio, pa ne simbolizira žrtvu počinjenog zločina.

Zločinu u Posušju prethodio je zločin u Vinjanima, nedaleko od Posušja. Taj je zločin pripremila i izvršila OZN-a preko svojih tajnih suradnika, koji su koristili povjerenje i prijateljstvo žrtava, čak i rodbinske veze. Znajući da među pučanstvom ima još uvijek pokoji momak koji je služio u postrojbama NDH i da je ostao odan toj državi, Ozna smišlja kako će sve te likvidirati, te puku toga kraja napakostiti i izvrgnuti ga što većim patnjama. Stoga angažira iz svoje suradničke mreže prodane duše, daje im upute i naloge da se ubacuju među one koje kani likvidirati. Oni to i čine. Ti žbiri približavaju se takvima, „prijateljuju“ s njima i uvjeravaju ih da su odaniji Hrvatskoj, nego oni, pa djeluju vješto i uvjerljivo.

Tako su dvojica tajnih suradnika OZN-e i to **Jozo Petric Rogić i Ivan Marić Bagušić**, obojica iz Vinjana, upriličili prema naputku OZN-e tajni sastanak noću u studenome 1947. kod kuće **Joze Petrica Rogića** u Vinjanima. Na taj sastanak pozvali su dvojicu mjesnih momaka, i to **Matu Šušnjara Petrova**, te rođenoga Petričeva rođaka **Antu Crnogorcu Jovešiću**, oba iz Čitluka. Na upriličeni sastanak pozvani su svakako preko oznaške veze, nekoga od tobožnjih područnih „križara“, koji su se skrivali po okolnim šumama. Pri dolasku na upriličeni sastanak, dočekali su ih organizatori sastanka, ali sa strjeljačkim odredom oznaša u zasjedi. Tako su svi pri dolasku pali u klopku OZN-e. Tu su na licu mjesta poginuli: Mate Šušnjar Petrov (1924.), Ante Crnogorac (1919.), te jedan od trojice pristiglih križara iz šume, **Jozo Brekalo** (rođen 1922.u Crnim Lokvama, općini Široki Brijeg), dok **Stanko Zeljko** (1924. u Crnuču, općina Široki Brijeg), uspijeva, premda ranjen, umaknuti i stići do Rakitna. No, kako zbog malakslosti od krvarenja nije mogao dalje nastaviti put prema Vranu, biva otkriven u jednoj vodenici na Rakitskom polju, te potom strijeljan. Treći križar, **Bože Soldo** (rođen 1928.u Dobrkovićima, također u općini Široki Brijeg), uspio je umaknuti iz postavljene oznine klopke.

Dakle, Ozna je podmetnula sastanak između „križara“ i svojih suradnika u Vinjanima, čime je htjela prikazati javnosti da na posuškom području djeluje ustaška tajna organizacija koja priprema pobunu protiv „narodne vlasti“ i njezinih organa. Sve to ima jedan jedini cilj, optužiti još više ionako optuženi hrvatski puk na posuškom području, to sve iskoristiti kao povod za novi veći zločin – krvavi pokolj Ozne nad pučanstvom, što je i učinila u prosincu iste godine u Posušju, strijeljajući sedmoricu domoljuba.

U takvim je okolnostima vođen niz političkih procesa, među kojima i ovaj opisani vodstvu HKD «Napredak.»

(Svršetak)

SUDBINA GOSPIĆKIH KOSTIJU (2.)

U mjesecniku «Politički zatvorenik», god. XVII., br. 181 iz travnja 2007. objavljen je članak gospodina **Ivana Vukića**, pod naslovom «Prešućene i još jednom ponižene Gospičke žrtve». U pisanju cijenjenoga kolege Vukića spominje se i moje ime, vezano za otkopane kosti naših pogubljenih predaka iz Drugoga svjetskog rata, koje su odvezene na smetlište prilikom izgradnje gradskoga nogometnog igrališta Balinovac u Gospiču. Stratište i skupno grobište je ispred groblja Sv. Marije Magdalene uz igralište.

Prije svega moram reći radi hrvatske javnosti, dragu mi je da je o toj stvari napisana neka riječ ili rečenica i to baš od cijenjenog kolege Ivana Vukića, pošto je on i osjetio na vlastitim ledima torturu i težinu bivšega komunističkog režima. Naime, šuškalo se, da se spominje moje ime u svezi s predmetnim slučajem od strane pojedinaca, koje smatram nacionalnim i vjerskim mešetarima.

Gospodin Vukić na doista primjeren način pristupa istom slučaju i da je to doista istina, što šaptahu kojekakvi politički mešetari, morao bih se duboko nakloniti i zahvaliti gospodinu Vukiću na razumijevanju onoga vremena, a kako i ne bi, kad ga je osjetio na vlastitim ledima, a ja sam mu u hrvatskom naruđu, naročito pred njegovim pokojnim ocem tada bio podrška. Nažalost, ti isti politički mešetari i trgovci hrvatstvom nisu šaptali ni došaptavali sljedeće: da je upravo taj **Tomo Jurković** obnovio tada potpuno urušeni južni zid istog groblja, zbog čega je doživio prigovore, zašto to isto nije uradio u groblju Jasikovac, da je taj i takav Tomo Jurković rastao bez oca od 1945., kad je pogubljen na Križnom putu, da je izbačen iz škole rezervnih inžinjerijskih oficira i partijski kažnjavan nakon što su vlasti doznale njegovo podrijetlo, da je 1971., u vrijeme Hrvatskog proljeća, bio proglašen hrvatskim šovinistom, istjeran iz Partije i protjeran iz Gospiča, da je prvi skup HDZ-a Gospiča vodila njegova malodobna kći uz njegovo odobrenje, da je u HDZ-ovim prostorijama bio jedan od prvih dežurnih, da je njegov sin postao povjerenik Vlade Republike Hrvatske za općinu Gospic i bio predsjednik civilnoga krznog štaba u samom početku i tijekom Domovinskog rata, da je i sam taj Tomo Jurković bio dragovoljac Domovinskog rata od prve do zadnje sekunde ratovanja itd.

Sve to nije toliko bitno, budući da je to urađeno za dobrobit vlastite zemlje i naroda, što je uostalom i ustavna obaveza svakog lojalnog građanina ove zemlje. Bitno je drugo, a to je, da se ti isti mešetari, trgovci hrvatskim nacionalnim osjećajima i domoljubljem nisu stavili u moju obranu glede istine o mom progonu u bivšem sustavu (zahvaljujući upornosti, radu, znanju i obitelji ostao sam i pored svega postojan i dostojanstven Hrvat).

Isto tako, ni do danas te iste kukavice nisu meni u lice rekli o ovoj stvari niti jednu jedinu riječ.

A sada, doista moja istina o tom slučaju, na moju čast i dostojanstvo: Točno je samo jedno, da sam doista uspio pod svojim stručnim nadzorom izgraditi nogometno igralište za grad Gospic, kvalitetom usporedivo sa zagrebačkim Maksimiro, a sve drugo glede iskopa i odvoza spomenutih kostiju bilo kamo, sa mnom nema baš nikakve veze. Naime, posao nadzornog inžinjera na gradilištu se zna i ne bih ovdje o tome govorio (tko ne zna, neka čita zakon ili se raspita). Jedino što ja znam jest to, da je sva zemlja iz iskopa (humus i rahla zemlja) morala biti deponirana u nasipe za tribine i ne znam ni za jedan kubik zemlje da je odvezен bilo kuda. Čak smo zbog nedostatka zemlje za izradu nasipa-tribina dovozili istu s drugih pozajmišta.

Iz ovoga proizlazi da, ako su kojim slučajem kosti i iskopane zajedno sa zemljom, pohranjene su po logici stvari u nasipe tribina igrališta, a nikako u smetlišta.

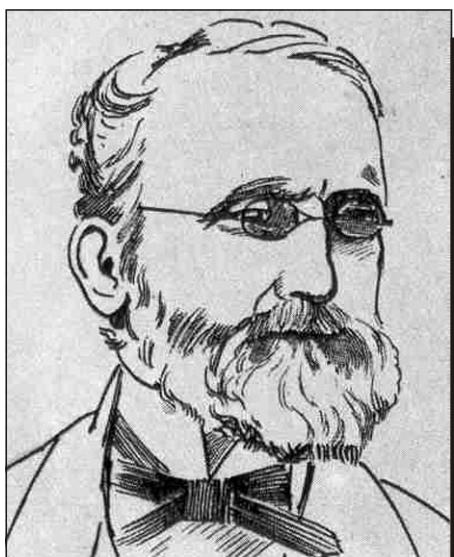
Hvala Ti, dakle, kolega Vukiću, na korektnom pristupu. Radi se o čistoj izmišljotini i laži vezanoj za moje ime, proizvedenoj u kuhinji lažaca, licemjera, kukavica i hrvatskih ulizica, koji svojim ponašanjima i postupcima truju hrvatsko biće. Čovjek je Hrvat po onom koliko daje i stvara za Hrvatsku i hrvatski narod. Hrvatski kalkulanti, mešetari i trgovci hrvatskim domoljubljem su uvijek nanosili ogromnu štetu Hrvatskoj i hrvatskom narodu, pa ih je s te osnove potrebno prepoznati i onemogućiti.

Tomo JURKOVIC

USTANIMO PROTIV «DALMATINE» (2.)

DALMACIJA - HRVATSKI BRAND (ILI: ZAŠTO SAM ZA «DALMATINU»)

U našem glasilu broj 181, od travnja 2007. nesmotrenošću je donesena vijest – protest, kako se za novu autocestu Zagreb – Dubrovnik navodno po nekim nenanarodnim i nesavjesnim osobama s kmetovskim mentalitetom (a u Dalmaciji nikada nije bilo kmetova) predlaže naziv «Dalmatina».

Ante Bajamonti, prvak dalmatinskih autonomaša

Nadalje, još je veći gaf, da je to strana riječ i da bismo novu autocestu trebali nazvati *Cesta kralja Tomislava*.

Još više, može se zaključiti, da autor spornog teksta **mr. sc. dr. M. Čuvalo** taj naziv povezuje sa Talijanima, kao da je to njihova riječ. A nije. To je danas samo hrvatska riječ i ničija više i mi je trebamo čuvati, kao riječ, odnosno Dalmacijom se ponositi.

Naziv Dalmacija potječe od plemena Delmati, koji su se stoljećima branili od romanskoga imperijalizma – ne od Talijana, jer Talijana tada i nije bilo. Posebno je poznata kraljica **Teuta**, koja je branila Dalmaciju. Valjda se sada može siguran biti i vjerovati, da se kao kraljica Delmata nije mogla i nije htjela osjećati pripadnicom naroda Romana. Na kraju je poražena i moralna je prihvatići plaćanje danka Romanima. Inače, riječ Romani potjeće od Romanus – prvo samo žitelji Rima, a od VI. stoljeća odlukom cara **Justinijana** to postaju svi slobodni građani Carstva, te se pojma Romanus proširuje na narode različitog

Piše:

Tomislav VUKASOVIĆ

podrijetla i jezika. Teuta Dalmatinka to nije htjela prihvatići. Da nije toga, predložio bih, da se naša prva buduća atomska – hrvatska podmornica nazove njezinim imenom! Bez obzira na njezin poraz, i o tom prijedlogu treba razmisliti. Teuta je bila veliki i legendarni borac. Naglašavam, da Romani nisu Talijani, a to znači da i stanovnici koji su u Dalmaciji govorili romanski nisu Talijani, nego potomci rimske robova, vojnika i drugih.

I zaključujem, ne kao neki nebulozni nacionalist, sigurno je da smo mi Hrvati, kao nacija sigurno postojali i došli u Dalmaciju prije Talijana. Bilo je to tridesetih godina šestog stoljeća naše ere.

Dalmata više nema, a mi Hrvati, kao njihovi sljednici, moramo čuvati uspomenu na one koji su nam ustupili naziv za tu božansku hrvatsku pokrajinu. Pokrajini, koja se nekoć širila na istok do Svrlijiga u Srbiji i Šar-planine u Makedoniji, kao i što je na sjeveru granica išla ravnom crtom, koja je po pola sjekla Bosansku Posavinu, uključivši granicom sa sjevera i Tuzlu u Dalmaciju. Zanimljivo je da ta sjeverna granica nikad nije bila na desnoj obali rijeke Save. Na zapadu je granica Dalmacije išla od ušća Sane u Unu i ravnom crtom se prostirala zapadno od Raše u Istri. I sve je to mutno i daleko za mnoge, kao i za naše bliže i daljnje susjede, ali za nas Hrvate, posebno nas, koji smo danas pučani *ostatka ostataka nekoć slavne Dalmacije*, to ne smijemo zaboraviti niti to pitanje zanemariti.

Nadalje iznosim. Poznato je da je sv. Jere prvi preveo Svetu Pismo na latinski jezik. Kad dođete u Skradin i pogledate odozdo na strop glavne kupole crkve svetog Jere, vidjet ćete fresku s likom tog sveca, pod čijim se je svodom u toj crkvi krstila moja mater davne 1908. Skradin je stari grad «Skradona» u kojem je prije Šibenika (Šibenik je osnovan oko 1000. godine) stolovao biskup toga kraja. Pa ne ćemo valjda mijenjati i ime Skradina. To su samouvjereni komunisti mijenjali imena gradova, a Srbi do kraja pretjerali u toj gluposti.

U cijelome katoličkom svijetu, a ne samo nama Hrvatima, poznata je znamenita uzrečica svetoga Jere. Kad je sveti Jere došao pred rajska vrata, recimo protivno regulama, bez pitanja htjede ući u raj. Čim stupi prvim korakom, zaustavi ga **sveti Petar** i reče mu da se prvo mora provjeriti njegova prošlost, pa će mu se tada, ako se vidi je li ili nije griješio, odobriti ulaz u raj. A sveti Jere na to odgovori: «Parce mihi Domine, quia Dalmata suum!» (Oprirosti mi, Gospodine, jer sam Dalmatinac) i uđe u raj. Dakle, nije se predstavio da je Talijan ili Roman, nego reče da je Dalmatinac.

Ili uzmimo još jednog nepravedno zapostavljenog velikana - Dalmatinca, kojega naši susjedi Talijani slave među sedam svojih najistaknutijih protagonisti talijanskog preporoda (*risorgimento*) devetnaestog stoljeća.

To je **Nikola Tommaseo** – Šibenčanin – jezikoslovac (9. listopada 1802. – 1. svibnja 1874.). Tommasea sam se sjetio za nedavnog posjeta muzeju **Nikole Tesle** u Smiljanu, sa spomenikom ispred zgrade. Bez obzira na pitanje: Vlah ili Srbin, taj je čovjek rekao, da se ponosi svojom hrvatskom domovinom. I red je da mu se podigne spomenik. A Tommaseo? On je isto imao velebni spomenik u Šibeniku na mjestu, koji se i danas zove Đardin usred grada, a gdje je sada spomenik kralju **Petru Krešimiru IV.**, koji se smatra utemeljiteljem Šibenika. Spomenik Tommaseu podignut je 31. svibnja 1896., a srušen dolaskom partizana u Šibenik. I kako mi svjedoči i danas živući Šibenčanin, moj prijatelj: «Kad je jedno jutro **Vladimir Nazor**, nakon što je uz pecivo popio bilu kavu s mlikom i dok je prolazio kroz Đardin, pogleda na spomenik Tommasea i odjednom reče

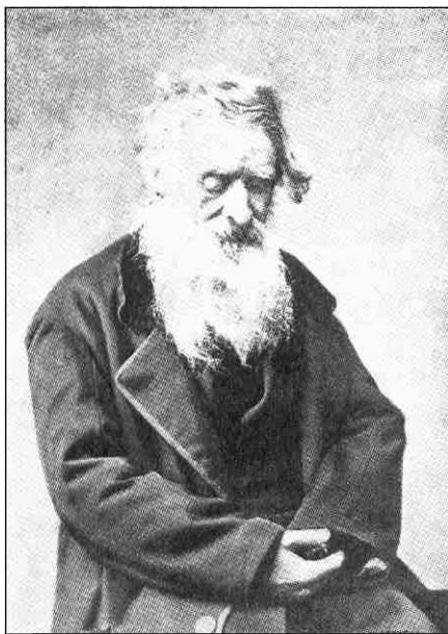
Split: fontana "Bajamontuša" i kuća gradonačelnika A. Bajamontija

svojim pobočnicima Šibenčanima: Još držite ovu budalu?»

Inače, točno je da je Nazor u to vrijeme boravio u Šibeniku, jer je baš tu 14. travnja 1945. formirana prva vlada buduće Federalne Republike Hrvatske. I te tri njegove riječi bile su dovoljne, da se spomenik 25. siječnja 1945. demontira. **V. Bakarić** je bio predsjednik Vlade, a njegov imenjak Nazor bio je član prezidiјa. Volio bih da nije točno, ali se tako priča. Zamislite, pjesnik, a ruši spomenike. A za V. Nazora u Dalmaciji se govorilo, da je uvijek vodio politiku «šotobandijera» ili pod zastavu pobednika. Tako, vidjevši da je došao kraj AU-Monarhiji, 1912. je pjeval hrvatskim kraljevima, pa tijekom prve Juge bio odgojitelj djece **Karadorđevića** u Beogradu, pa 1941. pjeval o A. Paveliću i na koncu 1942. preko Kupe s **Goranom** ode u partizane. Tommaseu je mater bila Hrvatica **Kata Kevešić**, a otac veletrgovac s potalijančenim prezimenom (Tomašić u Tommaseo). Sâm Tommaseo piše: «Možda je moje prvotno prezime Tomašić, ali ga ja nisam mijenjao, da se pričinim Talijancem, iako je bila baba, koja mnogo utjecala na odgoju moje duše, krvi talijanske.»

Tommaseo se je osjećao Dalmatincem i nikad nije rekao da je Talijan, a materinski jezik mu je bio hrvatski. Govorio je pet jezika i bio je najveći talijanski jezikoslovac. Pisao je, da mu je od tih pet najdraži hrvatski jezik, koji zvuči kao toskansko narjeće. I to onaj jezik u Dalmatinskoj zagori. Dok je za hrvatski jezik na sjeveru (misleći da su samo kajkavci) napisao, da mu zvuči kao bologneski ili genoveski. Pisao je da se Slaveni ne mogu sliti u jedno, jer se dijele na narode i jezike, a ne u narjeća i puke. Dakle, nije bio Jugoslaven. Nastavlja, da se je Dalmacija više sačuvala u slavenskom nego Italija talijanskom; iako je Dalmacija njegovala talijansku prosvjetu, zadržala je svoju narav, običaje, nošnju i jezik. Štoviše, i pored toga što se njenoj izvornoj osobitosti drugi rugahu. Kao jezikoslovac, nije prihvatio zablude suvremenika **Gaja** o ilirskoj naciji i ilirskom jeziku. Tomu se protivi i iznosi da mu je najčišći i najsladi hrvatski jezik. Hrvatskom jeziku predbacuje, da je siromašan riječima, ali da bi lako brzo bio udesan za znanost i umjetnost. I kako se danas vidi, nije se prevario.

Kao i većina u njegovo vrijeme obrazovanih u Dalmaciji (osim fratara), nije bio za sjedinjenje Dalmacije sa sjevernom Hrvatskom. Ali to ne znači, da bi bio mišljena da bi se Dalmacija sjedinila s Itali-

Niccolo Tommaseo

jom. Nije bio ni autonomaš, kako neki proizvoljno pričaju.

Talijanski pokret autonomaša pokrenuo je zastupnik u Dalmatinskom saboru **Borelli** u Zadru godine 1860. A u to vrijeme Tommaseo je bio poluslijep i u sutoru svojega života. Tih godina u svome izvješću engleskom povjereniku na Krfu piše, da bi se trebali ujediniti katolički Slaveni protiv Rusije, koja prijeti svijetu. Jasno, još su mu bila svježa sjećanja na zlu rusku epizodu (gorka za Hrvate) početkom 19. stoljeća oko Boke i Dubrovnika. Englezu predlaže, da bi Austrija trebala ujediniti zemlje «ilirskog» primorja, a da Dalmacija bude sjedište s glavnim gradom Šibenikom. I to je bila aluzija na Napoleonovu Iliriju.

Mora se jedno priznati, istina, pa ma koliko god za nas to bilo gorko, da u njegovo vrijeme nije bilo puno spomena o našoj narodnosti ili hrvatstvu. Ili da je netko naglašavao da je Hrvat. Isto je i na sjeveru, gdje Gaj kao njegov suvremenik proglašava Hrvate Ilirima. Ilirizam je nastavak tragične duhovne podloge nastojanja od **Križanića** i **Andrije Kačića Mišića** za Jugoslaviju, i znamo koliko nas je ta Gajeva zabluda dva puta koštala. A nazivati se Dalmatincem, bilo je reći da nismo Talijani, da smo nešto drugo i da ćemo kad dođe vrijeme baciti karte na stol.

I tako je bilo.

Još u moje vrijeme pedesetih prošlog stoljeća bijelo su me gledali u Dalmaciji, kad sam provokativno inzistirao na pitanju: »Kako se to kaže na hrvatskom?« U Dalmaciji se u to vrijeme, za naš jezik najčešće govorilo: »Kaži to na naškom!«

Isto kao u Istri: »Reci mi to na domaćem». Bilo je to mudro, kako se ono kaže »Da se Vlasi ne dosjete!« Trebalo je sačuvati glavu i položaj i ne strčati, kako kažu Zagorci.

Ne samo iz patriotskih razloga i iz počasa takovim jednim našim čovjekom, kao što je bio Tommaseo, nego i zbog turističke promocije i naše autentičnosti u Europi, trebalo bi danas, isto kao i Tesli, vratiti spomenik Nikoli Tommaseu. I to još veći spomenik, pogotovo jer što ovih dana u Zagrebu Nazor i **Goran** dobije jednu kontradiktornu spomen-ploču njihove ljubavi i prijateljstva.

I prve hrvatske novine 1806. – 1810. nose ime koje upućuje na Dalmaciju. Bio je to tjednik »Kraglski Dalmatin«. Tiskan je i izlazio u Zadru za vrijeme francuske okupacije. Kada je po caru **Napoleonu** providur **Dandolo** (mletački naslov za poglavara neke pokrajine) došao u Zadar 3. srpnja 1806., već 10. srpnja obratio se je na hrvatskom riječime: »Evo me među Vama, hrabri i virni narode Dalmatinski«. Dakle, Talijanac iz Venecije obraća se hrvatskim jezikom i nigdje ne spominje Talijane. Iako je Dandolo sigurno znao za postojanje Hrvata, kao i cijela Venecija, jer se tih godina čulo za Hrvate, koji su kao dio austijske vojske ratovali protiv Napoleona u Italiji. Braneći Austriju u koju smo ušli svojom odlukom iz Cetinjegrada 1527., zadali smo puno jada Napoleonu i Francuzima. U jednoj bitci, kada Francuzi nisu mogli zauzeti jedan most, i kad je u jednom jurišu išao i sam Napoleon, zamalo je tu skončao svoj život.

Nije to ovaj članak (tj. tekst mr. Čuvala, op. ur.) prvi put, da se riječ Dalmacija želi zaobići ili čak taj naziv ukinuti. I to, nažlost, danas u našoj hrvatskoj državi. I to od bivšeg političkog zatvorenika i u našem glasilu. Činjenica je da i da je odmah na početku borbe za osamostaljenje, a pogotovo u siječnju 1992. nakon izdavanja Republike Hrvatske iz jugotamnice bilo učestalih prijedloga, čak od predstavnika HDZ-a, da se ta pokrajina nazove »Južna Hrvatska«. A nitko nije predlagao, na primjer, da se ukine Međimurje i Zagorje i da se ti krajevi nazovu Sjeverna Hrvatska. O tempora, o mores! (Čudnih li vremena, čudnih li običaja! Ciceron.)

Svima nam je poznato, da Makedonci nisu tako naivni i da ne žele odustati od naziva svoje nacije prema zemlji (Makedonija) u koju su došli. Ne znam kako je do toga došlo i kako su se oni ranije nazivali i odakle su pošli prije dolaska na Balkan. Ne ulazim u to, imaju li pravo na to i koliko će još zbog toga imati problema s Grcima. Zbog prigovora Grka, koji

čuvaju monopol na riječ Makedonija - danas je službeni naziv makedonske države: «Bivša Jugoslavenska Republika Makedonija». Ali oni i dalje ostaju Makedonci.

Za razliku od Makedonaca, dolaskom u Dalmaciju mi smo bili i ostali Hrvati. Ali iz poštovanja prema Delmatama i onome što smo naslijedili, moramo taj naziv čuvati kao svoj hrvatski naziv. Mi smo čuvali ono što smo našli, mi nismo rušili i mi se Hrvati zato možemo ponositi. Drugo, mi želimo biti turistička zemlja. Na tome se radi. Sukladno navedenim naporima odustati od naziva Dalmatina za novu autocestu, bio bi najveći gospodarski promašaj. Dalmacija je jednostavna riječ, pa je mnogi narodi lako izgovaraju i zbog toga se treba ta autocesta nazvati ljubkim hrvatskim imenom «DALMATINA».

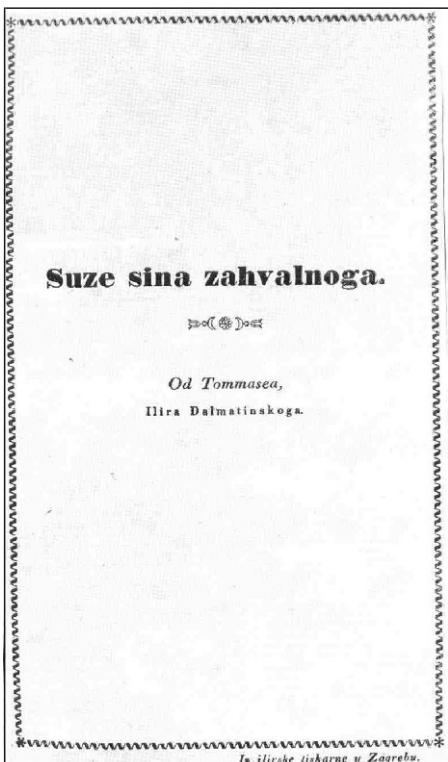
Pozivam sve, ne samo nas Dalmate, da dadu podporu i da brane taj naziv.

Kad kažeš Dalmatinu, ona ima i sadržaj naše kulture, one koju smo našli i što smo razvili i dodali, specifične humane arhitekture kuća sela i gradova, prehrane, koju proglašavaju suvremenom i zdravom prehranom, dobrih vina i mediteranskog mentaliteta - opuštenog života. I jednoga divnoga mora i maestrala. Svi turisti - stranci znaju da taj lako izgovorljivi naziv DALMATINA (5 suglasnika i 4 samoglasnika) vodi ih u jednu divnu i posebno lijepu pokrajinu, koja se nalazi u Hrvatskoj.

Poznato je da je u općoj otimačini - privatizacije devedestih zajedno s tvornicom žestokih pića «Maraska» strancima prodan i stari hrvatski naziv za dalmatinsku višnjevicu «maraschino». Stranac već ga je davno preprodao i nikad se taj naziv više neće moći vratiti u Hrvatsku, ako «ne bumo dobro platili», kako kažu Zagorci. A okolica Zadra prepuna je plemenitih višanja maraska, ali se piće od maraske ne će moći prodavati pod starim nazivom maraschino! Kada su partizani 1944. protjerivali obitelj **Vlahov** iz Zadra, oni su kao industrijski i proizvođači posebnog pića «Vlahov» uspjeli sa sobom odnijeti i taj naziv. Danas se u Trstu proizvodi piće pod nazivom «vlahov». Talijane ne smata što naziv zvuči, a i jest hrvatski, pa zašto bi nas smetao naziv maraschino. Sad usporedite sve izneseno i prijedlog (ravan samoubojstvu) izbjegavanja naziva DALMATINA.

DALMATINA je veza s turizmom i drugim, pa ćete se uvjeriti da je u redu sve ovo što pišem.

Gospodina Čuvala molim, da meni, kao Dalmatincu, ne zamjeri. Vjerojatno je pišac članka liječnik, jer se samo oni tako podpisuju. I svoju sam ženu liječnicu uv-

Tommaseova knjiga

jeravao, da bi se sukladno propisima, koji bi trebali važiti i za liječnike, naziv struke trebao pisati iza imena i prezimena. Ali ne pomaže. Ni kod moje žene u tom nisam uspio. Liječnici tvrde da je dr = liječnik (sinonim!) i da je to tradicija. A još ako je pišac kojim slučajem iz BiH i tamo učio povijest tijekom komunizma, onda i nije ni čudo što je za Dalmaciju to napisao. BiH sam upoznao – ali o utiscima drugi put. Moja obitelj nakon mog izlaska iz zatvora silom je moral tražiti posao u BiH. Za nas nije bilo posla i života u Hrvatskoj. Zaobilazili su nas, kao da bolujemo od neke zarazne bolesti. Odbili smo New Zeland i otišli u Bosnu.

Naime, 1964. sam uhićen – a u koljevcu je ostalo dijete od 1,5 mjeseca. Moja žena je istovremeno saslušavana i šikanirana. A samo zato što smo posumnjali i dirnuli (bila je i veza s HPO – **Nahid Kulenović** iz Münchena) u teoriju komunizma i maglu i laž «bratstva i jedinstva» koju parolu su nazivali «zjenica oka» - pa planirali izdvajanje BiH i SR Hrvatske iz SFRJ. A koliko smo bili u pravu, vidjelo se je čim je krajem osamdesetih malo «zagrijalo» i sve se je raspalo kao smrznuti feces. I tako, slučajem živeći 12 godina u kasabi pod Kozarom, mogu reći među dobrim ljudima sve tri vjere (bili u partizanima, ustašama, domobranima i četnicima), viđio kako se tamo uči povijest. Kad smo se vratili u Zagreb, moja kći nije znala ni hrvatsku povijest ni hrvatski jezik.

Neka se nitko ne ljuti na ovu moju kritiku. Neka nitko ne bude pesimist zbog DALMATINE. Nama u Dalmaciji nisu problem Talijani. Pogotovo danas kad imaju najmanji natalitet u Europi i kad će uskoro uvesti brakove homoseksualaca. Italija godišnje uveze oko 2.000.000 radnika. Kad sam nedavno bio u Firenci uskliknuo sam: «Pa gdje su Talijani?» Njihove ulice su preplavljenе Kinezima, Filipincima, a o Crncima i Arapima da i ne pišem. Oni jednostavno više nemaju Talijana - ljudi koji bi došli živjeti u Hrvatsku. Iako su katolici, i kod njih je zavladao hedonizam, a rade kako mi reče moj netjak (koji s njima posluje) više nego Nijemci. A i ako dođu, mi Dalmatinci smo tako bliski po mentalitetu s Talijancima – osobito onim južno od Rima – skoro da smo isti, pa će se s nama stopiti ili čemo ih lako asimilirati. Ili će, kako mi je čača govorio, za sve furešte ili (zagrebački) dotegence «otići će, a mi čemo ostati.» Do sada je, pokoju mu duši, uvijek pogodio.

Pored toga što Talijane danas u svijetu cijene ne samo zbog njihove kulturne nadgradnje (od koje smo i mi puno pobrali i prihvatali i hvala im) i kako piše u *The Economist* (časopis iz Londona), sigurno najmanje 100.000 ljudi uči njihov jezik, mi ih zovemo Talijancima (tradicija u Dalmaciji) i mi ih podcjenjujemo, da jedu mačke i mlade od svake domaće i divlje ptice. Na koncu, i Italija po mentalitetu nije jedinstvena – isto kao i kod nas Hrvata. Italija Nord želi se odvojiti od sironašnoga Juga, čak u odvojenu državu. Činjenica je da Italija Nord, Austrija, Slovenija, Švicarska, naši Istra, Zagorje i Međimurje, Tirol, Češka i Slovačka su poseban srednjoeuropski svijet koji je tijekom stoljeća bio pod njemačkim utjecajem reda i rada. Ti krajevi imaju srednjoeuropski mentalitet. Gdje je došao Nijemac, nastupilo je blagostanje. To je nešto drugo. To je sigurno najnapredniji dio Europe. A od njih nam ne prijeti opasnost.

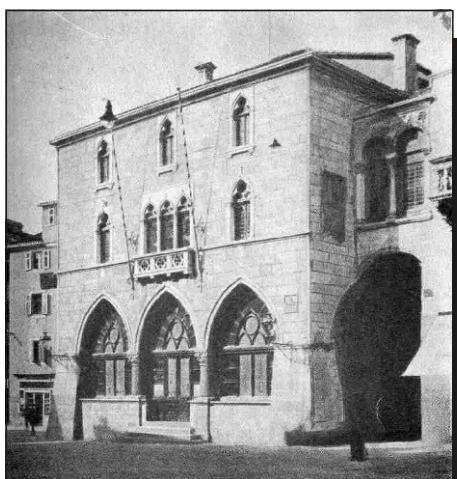
Nisam povjesničar. Sve je ovo napisao čovjek koji je diplomirao biološke i pravne znanosti, koji je prelistao puno knjiga i duboko uvjeren u sve što sam napisao o Dalmaciji, kao hrvatskoj pokrajini, gdje sam se rodio i odrastao i u Zagrebu ostao do groba uvjereni hajdukovac. Nadam se podpori u nastojanjima za hrvatski naziv autoceste do Jadранa «DALMATINA».

(Uredništvo u cijelosti i bez prepravaka objavljuje tekst g. Vukasovića, s minimalnim lektorskim intervencijama. U ostalome je tekst nedirnut, kako bi čitatelj o njemu mogao dobiti vlastiti autentičan sud.)

USTANIMO PROTIV «DALMATINE» (3.)

«DALMATINSTVO» JE INSTRUMENT RASTAKANJA HRVATSKE (ZATO SAM PROTIV «DALMATINE»!)

Vesela razglasanja gospodina Tomislava Vukasovića o kraljici Teuti, o ovčama i ovčarima, o budućoj hrvatskoj atomskoj podmornici, o teorijama o podrijetlu Hrvata, o dijalogu Svetog Jeronima i apostola Petra na pragu raja (ili je to ipak, nije jasno iz Vukasovićeva teksta, bilo možda koji metar i koji centimetar dalje?), o Nikoli Tesli i o upotrebi liječničkih titula, o demografskim tendencijama, gospodarskim interesima itd., mogla bi u drugim okolnostima predstavljati više nego važan razlog da se s njegovim stajalištem o «Dalmatinu», Dalmaciji i Dalmatincima uopće ne polemizira. Nasrnuti odjednom na toliko tema i cervantesovski sjeći mačem po njima ne može svatko, pa uvijek prijeti opasnost iz onoga starog aforizma, da čitatelj ne uoči razliku između izazova i odgovora.

Zgrada splitske općine

No, kako je gospodin Vukasović bivši hrvatski politički uznik, onda se čini da bi bilo neodgovorno njegovo *džilitanje* «Dalmatinom» ostaviti bez odgovora. Jer, ako takvo stajalište brani jedan hrvatski politički uznik, onda nije nikakvo čudo da se slični kampanilizmi (zaogrnuti – dakkako – kvazičenim, proeuropskim i kozmopolitskim frazama) promiču u utjecajnim hrvatskim priopćivalima, u kojima ovih dana jedan od njihovih intelektualnih perjanica piše kako je, pri dolasku iz rodnoga Splita, na kliškim vratima uvijek osjećao da bi mu za ulazak u zalede ipak trebala putovnica (pardon, pasoš!...).

A da mi se ne bi spočitnulo kako se nepozvan i neprozvan obazirem na članak gospodina **Vukasovića**, u kojemu on

Piše:

Tomislav JONJIĆ

apostrofira dr. **Marijana Čuvala**, neka mi se dopuste neke prethodne napomene.

Prvo, mislim da se ne varam kako sam, prvi, na istim ovim stranicama u nekoliko navrata pisao o «Dalmatinu», otvoreno pozivajući na otpor protiv nametanja tog imena auto-cesti koja povezuje hrvatski Sjever i Jug (npr. «Dignimo glas protiv Dalmatine», PZ, br. 177, prosinac 2006., str. 3.), pa će biti da je g. Vukasović moje riječi o toj temi previdio, jer je očito da bi se i o njih bio očešao, ne čekajući da dr. Čuvalo jednim zapravo legalističkim argumentom potkrijepi moju tezu o neprihvativosti spomenutoga naziva. Drugo, i sâam sam rođen i odrastao u Dalmaciji (u Imotskom, u kojem je, doduše, sjeme brojnih pokušaja da se Zagreb - i kao grad i kao metafora - omrazi, srećom uvijek pada na tvrdu zemlju!). Treće, nisam nikad bio niti sam sada zagovornik neke centralizirane Hrvatske u upravno-političkom smislu. Ako i jesam pristaša svojevrsne *duhovne centralizacije*, onda sam to samo u smislu sloge oko nekoliko temeljnih pitanja nacionalnoga i državnog opstanka i napretka. Istodobno sam duboko uvjeren, da je takva *duhovna centralizacija* moguća samo na demokratskim temeljima i u sklopu strategije koja predviđa i promiče *policentrični razvitak Hrvatske*. Upravo tako sam naslovio uvodnik u *Političkome zatvoreniku* br. 86 iz svibnja 1999. (str. 3.). Četvrti, opaskama g. Vukasovića – makar ih smatram apsolutno neprihvativima – ne poričem unaprijed dobru nakanu, jer nju kod bivšega hrvatskog političkog uznika držim pristojnim prepostavlјati. No, priznajem da njegovo tamnovanje nikako, pa ni uz ozbiljan mentalni napor, ne mogu dovesti u sklad sa stajalištima izraženima u njegovu članku. Peto, njegov članak pokazuje da sam kao dugogodišnji urednik ovog mjesecanika očito krivo procjenjivao kako su uspostavom hrvatske države neke teme konačno prešle u prošlost, pa se – osim u pogledu Istre odnosno Bosne i Hercegovine – nikad nismo ozbiljnije pozabavili pitanjem, postoje li u hrvatskome narodu još uvijek partikularističke težnje i centrifugalna nastojanja. A činjenica da je članak koji je povod (a ne meta) ovom tekstu, napisao bivši hrvatski politički uz-

nik, pokazuje da ima stvari koje treba ponavljati češće nego što se to na prvi pogled čini.

Ali, rasprava i sučeljavanje argumenata uvijek pomažu spoznaji istine, pa zato – pogledajmo kako stvari stoje!

Dalmacija Dalmatincima?

Nazivi zemalja, pokrajina i područja – baš kao ni nazivi jezika - nisu neozbiljna ni nevažna stvar. To znade svatko tko zna koja je razlika između *Briona* i *Brijuna*, između *Pole* i *Pule*, *Fiume* i *Rijeke*.

Nije ta stvar ograničena samo na Hrvate i Hrvatsku: ne zovu Britanci slučajno *Malvine Falklandima*, niti im slučajno para uši kad *Ulster* neki – uzdajući se u vlastite oči - uporno nazivaju *Sjevernom Irskom*.

Ime je redovito oznaka svojstava i znak pripadnosti, a kad to nije, pomaže nam otkriti što hoće i kamo smjera onaj koji ga koristi. Tu nema slučajnosti.

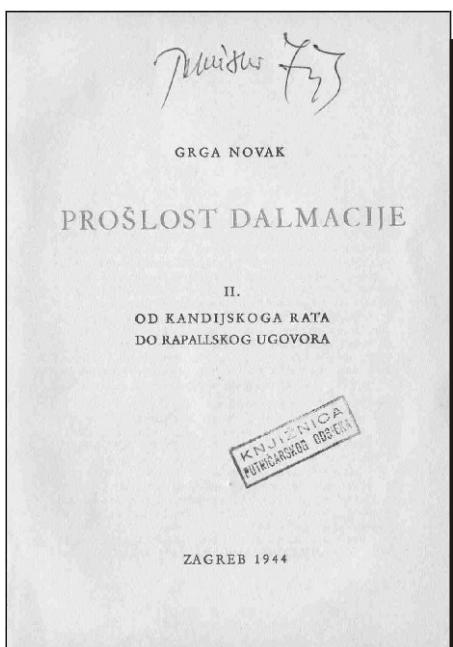
Nije slučajno jedan radikalni i dosljedni borac protiv vlastitog naroda i njegova jezika ustajanje u nazivu «hrvatski narodni preporod» umjesto «ilirski preporod» denuncijantski nazvao «*plodom nacionalne ili 'stekliške' frenezije*» (dakle – mahnitosti, ludila!). Nije slučajno kad 13. lipnja ove godine, na aktualnom satu Hrvatskog sabora, odgovarajući na pitanje o izgradnji neke škole u Puli, državni tajnik **dr. Nevio Šetić** spomene kako o tome brine ne samo kao državni dužnosnik, nego «i kao Puljanin i kao Istranin», a zastupnik talijanske manjine **dr. Fulvio Radin** mu uzvrati, da ga raduje što je državni

STJEPAN ANTOLJAK

**DALMATINSKO
PITANJE
KROZ VJEKOVE**

VJEKOVNE TEŽNJE I BORBE HRVATA ZA
UJEDINJENJE DALMATICIJE S HRVATSKOM

ZAGREB 1944. godine

tajnik «Istrijan». Niti je Šetić slučajno rekao da je Istranin, niti ga je Radin slučajno preveo u «Istrijana»: i jednomu i drugomu ime je pokrajine jednakо nacionalno-političkom programu.

Način na koji je Radin izgovorio riječ «Istrijan» i kontekst u kojem je to učinio, pokazuje da stoljetni sentimenti nisu ugasi li.

Previđati to, znači biti hotimice slijep.

Mi smo kao narod skloni zatvarati oči pred problematičnim pojavama, pa je kod nas bez ikakva odjeka prošla vijest, objavljena u dnevnom tisku 6. srpnja 2007., da se u službenim statističkim obradama hrvatskoga stanovništva kao nacionalna odrednica ravноправna s hrvatskom, češkom ili madžarskom, pojavljuje i – **istrijanstvo**. Nama to ništa ne znači, jer mi ionako imamo predsjednika države, koji odmahuje rukom na slovensko-hrvatski granični prijepor u Savudrijskoj vali, naglašavajući kako će ulaskom u Europsku uniju sve te granice ionako postati nevažne. Nitko **Mesića** ne upita, ako su granice u EU tako nevažne, zašto onda Italija svojoj *europejskoj druži* Sloveniji ne prepusti izlaz u jadranske međunarodne vode, nego Ljubljana to pokušava *furtimaški*, poštapanjući se **Ivicom Račanom**, ostvariti na štetu Hrvatske. Bit će, dakle, da i Italija i Slovenija o granicama vode nešto više računa od našega predsjednika. I pred tim mi zatvaramo oči. Ne pitamo se ni zašto se zagovornicima Padanije u Rimu prijeti tamnicom i zašto Italija prijekim okom gleda na južnotirolsku suradnju s Austrijom, ali za to zdušno podupire «regionalno povezivanje» talijanskih pokrajina i Istre, u kojoj skribi o jeziku i nazivlju.

Odustanak od imena znači odustanak od identiteta, priznanje nepripadnosti.

A problem ne počinje niti završava s Istrom.

Time što smo desetljećima u jugoslavenskim školama učeni, da osim hrvatske postoji i nekakva «dubrovačka književnost», posve se jasno otvaralo vrata srpskomu imperijalizmu, koji je i time htio Dubrovnik postupno odcijepiti iz Hrvatske i pretvoriti ga u «srpsku Atenu».

Uostalom, i primjer grčko-makedonskih okapanja, koje Vukasović spominje, mакar nije sasvim primjenjiv u ovoj našoj raspravi, izvrsno pokazuje koliko ime znači. U istome bi kontekstu bilo korisno, da se Vukasović prisjetio kako su Srbi sve do nazad nekoliko desetljeća Makedoniju nazivali – *Južnom Srbijom*. I ovdje je **njihovo ime bilo njihov program**. Za makedonsko je pučanstvo to ime trajno bilo crvenom krpom, jer je u svakom trenutku – poput bodeža – svjedočilo o srpskom imperijalizmu i makedonskome ropskom položaju. S druge strane, iako je naziv **Turska Hrvatska** klasičan, općepoznat, općenito prihvaćen i stoljećima općenito korišten naziv za dijelove negdašnjega hrvatskoga kraljevstva, danas zapadne dijelove Bosne, svako podsjećanje na to, a kamoli korištenje tog imena u suvremenome političkom žargonu, u Sarajevu izaziva shvatljivu nervozu, jer se u tom imenu iščitavaju hrvatske aspiracije na to područje. Radi toga se *politički koreknim* smatra izbjegavati taj naziv.

Ni naziv «Dalmacija» nije oslobođen teških povijesnih konotacija. O tome je napisano stotine knjiga i članaka, ali nam prostor dopušta da se ovdje pozovemo na samo dio njih (vodeći računa o tome da ne probiremo «nebulozne nacionaliste», do kojih g. Vukasović, kako kaže, ne drži osobito). Nastavi li se rasprava, bit će prijede i za potanja objašnjenja.

Bilo bi gubljenje vremena raspravlјati o srednjovjekovnim temama, koje ipak traže upućenije i od mene i od g. Vukasovića. Danguba je podsjećati i na to, da se Iliri – koje g. Vukasović poteže kao nekakav argument u prilog svojoj tezi – «*tako nisu zvali i nisu se mogli tako zvati*», nego su ih tako nazvali drugi (**Mate Suić**). Ne kani-mo gubiti vrijeme ni na šaljive misli o Teutinu «nacionalnom osjećaju» i o nacionalnom identitetu «Dalmata», po kojima je Dalmacija dobila ime, jer Dalmacija nije bila posjed plemena ili zajednice Dalmata, nego se to ime proširilo na prostor čitave rimske provincije, «*tako da se u tom imenu krije oznaka pokrajinske pripadnosti, a ne etničkog podrijetla*» (**Marin Zaninović**). Dakle, «*svaki pripadnik te provincije bio (je) Dalmat, bez obzira na*

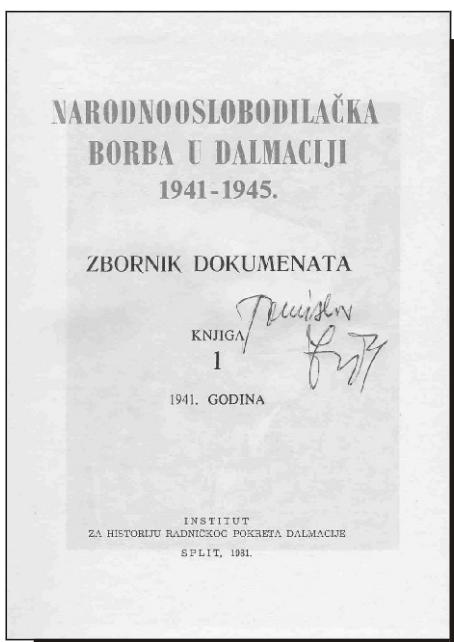
etničko podrijetlo» (Suić). Uostalom, da je i pokrajinsko ime doživljavalo promjene upozorio je **Dominik Mandić**, koji pokazuje da se već tijekom rimske i gotske vladavine pojavljuje i množinski oblik naziva (*Dalmacije*, a ne Dalmacija). Napokon, uza sve teorije o podrijetlu i ili do seljenju Hrvata, koje nesumnjivo zaslužuju pozornost, najnovija istraživanja **Ivana Mužića** (*Hrvatska povijest IX. stoljeća*) argumentirano ukazuju na to, da su u formiranju Hrvata kao samosvojne etničke zajednice (naroda) na današnjemu području sudjelovali različiti identiteti: starosjediteljski živalj, kojega se u literaturi najčešće naziva Dalmatima, iako je njihova etnička odrednica prijeporna, Sklavini, Romani (Latini) odnosno bizantski podanici na istočnoj obali Jadrana te Goti. O tim će se složenim pitanjima, nema sumnje, i dalje raspravljati. No, u sklopu naše ovdašnje rasprave može se uzgredno napomenuti sljedeće: proces stvaranja srednjovjekovne hrvatske države tekao je usporedno i bio nužno povezan s potiskivanjem različitih «predhrvatskih» tradicija i partikularizama. I obrnuto, proces

Nije bez razloga **V. Vežić** 1862. u pismu **Ivanu Kukuljeviću Sakcinskому**, zapisaо: «*Dalmatinci su pod tuđom vladom izgubili svoje narodno ime a dobili ime od zemlje u kojoj stanuju*».

slabljenja hrvatske države (najprije prihvaćanjem tuđe dinastije, a onda i mletačkim odnosno osmanlijskim osvajanjima) rezultirao je jačanjem partikularizma i pokrajinskih identiteta. Kad je u teritorijalnom smislu svedena na «ostatke ostataka», Hrvatska je i u duhovnome smislu predstavlјala jedva nešto više od skupine pokrajina. U skladu s tim, nadvladavanje partikularizma i duhovna, nacionalna integracija bili su nužnom prepostavkom upravnopolitičkoga ujedinjenja, a onda i oslobođenja Hrvatske.

Nastojanje da se hrvatsko ime proširi i prihvati kao zajedničko u svim hrvatskim zemljama srž je nacionalnointegracijske ideologije, čije zametke nalazimo u nekih pisaca krajem XVIII. stoljeća, a koja je konačno uobličena tijekom XIX. st. Pokušaji većine preporoditelja, da se ta integracija ostvari pod ilirskim imenom brzo su se pokazali kao neprirodni, umjetni, misaoni konstrukt koji u narodu ne nailazi na odjek. Posve drugačije je bilo s ideološkim koncepcijama **Ante Starčevića** i **Eugenija Kvaternika**. One su točno definirale narodne osjećaje, potrebe i htijenja. Radi

Jugoslavenski zbornici govore o Dalmaciji

cuske okupacije. Slijedom toga nema primjera u hrvatskoj politici ni u hrvatskoj tradiciji, da bi se Ilirske pokrajine smatrale makar djelomičnim rješenjem hrvatskoga pitanja.

Hrvati su tražili druge putove i druge načine, kako prevladati ne samo negativno djelovanje stranih čimbenika, nego i unutarnje, pokrajinske partikularizme, budući da su se oba ta negativna čimbenika uzajamno prožimala i nadopunjavala. Preduvjet oslobođenja Hrvatske bila je nacionalna integracija. Pitanje nacionalnog identiteta dalmatinskih Hrvata nije pritom po težini i važnosti bilo na zadnjemu mjestu.

Naravno, nije tijekom posljednjih stoljeća upotreba pojma »dalmatinski« i »Dalmatinac« beziznimno bila u funkciji negiranja hrvatstva te hrvatske pokrajine. Poseban povijesni razvrat i višestoljetna podređenost Mletcima, neminovno su slabili osjećaj hrvatske narodne pripadnosti i potpirivali jačanje osjećaja dalmatinstva. Taj osjećaj regionalne pripadnosti nije u svakom slučaju prerastao u osjećaj posebne nacionalne identifikacije, pa se i u boraca za sjedinjenje Dalmacije s Hrvatskom dade povremeno uočiti bojazan, da će se ta regionalna oznaka izgubiti u procesu stapanja s ostalim Hrvatima. Ni svjesni Hrvati sa sjeverne strane Velebita ne osjećaju nužno u »dalmatinstvu« opasnost za hrvatstvo. Rječit je dokaz za to **Ante Kuzmanić** i njegova *Zora dalmatinska* ili njegova *Poslanica Dalmatincima* (Split, 1861.)

No, mnoštvo je bilo primjera, koji svjedoče da nije bez razloga **V. Vežić** 1862. u pismu **Ivanu Kukuljeviću Sakcinskom**,

zapisao: »*Dalmatinci su pod tuđom vladom izgubili svoje narodno ime a dobili ime od zemlje u kojoj stanuju*«. Protiv toga je trebalo ratovati, a jedan od aspekata nacionalne integracijske ideologije bilo je i nastojanje da se stvari jedan književni jezik za sve Hrvate, što je podrazumijevalo potiskivanje regionalnih ili nenarodnih naziva jezika (slovinski, ilirčki, dalmatinski, slavonski itd.). To je bilo jedno od središnjih pitanja u hrvatskome narodnom preporodu u prvoj polovici XIX. stoljeća. Nasuprot nastajanju hrvatskih preporoditelja i, kasnije, narodnjaka u Dalmaciji, autonomaši su jezik kojim se govorilo u Dalmaciji nazivali »ilirsko-dalmatinski« (*illirico-dalmata*) ili »slavensko-dalmatinski« (*slavo-dalmata*).

«Dalmatinstvo» kao borbeni barjak autonomaša

Pristaše sjedinjenja Dalmacije s drugim hrvatskim zemljama nazivali su se narodnjacima ili aneksionistima, dok su se protivnici nazivali autonomašima, tzv. borcima za dalmatinsku samoupravu. Autonomaši su, kako piše **R. Petrović** u monografiji o nacionalnom pitanju u Dalmaciji, razvijali misao o dalmatinskom narodu, jeziku, kulturi i sl. Taj je narod »Slaven krvlju, a duhom Talijan», pa slijedom toga, »*svi, Talijani ili Slaveni, smo Dalmatinci*« (*Tutti, Italiani o Slavi, siamo Dalmati*). To su riječi koje je na drugoj sjednici Dalmatinskog sabora, prigodom rasprave o službenom jeziku tog tijela, izrekao **Ante Bajamonti**, perjanica dalmatinskog autonomašta i osnivač odnosno predsjednik »Dalmatinskog društva« (*Associazione Dalmatica*). Uzgred spomenimo, da se Petrovića ni u ludilu ne može optužiti za hrvatski nacionalizam, a na njegov se tendenciozan pristup hrvatskoj povijesti više nego razložno u »*Kritici*« (br. 4/1969.) osvrnuo **Trpimir Macan**, u članku pod naslovom »*Neodržive teze o nacionalnom pitanju u južnoj Hrvatskoj*«.

Isticanje dalmatinstva bilo je glavno autonomaško oružje. Autonomaši su se, kako napominje **F. Šišić** u raspravi o **Natku Nodilu**, najčešće nazivali »*Slavo-Dalmati*«, a njihovo se središnje glasilo zvalo upravo – »*Dalmatinac*« (*Il Dalmata*). U prvome broju tog lista (10. ožujka 1866.), koji je od 1866. do 1916. izlazio u Zadru, objavljene su programatske riječi kneza **Frane Borelli**: »*Onome, koji bi nas zapitao, kakovoj stranci pripadamo, odgovorili bismo odlučno: stranci dalmatinskoj u punom smislu riječi, zapravo stranci savršeno autonomno...*«. Borellija se, kako se slaže i g. Vukasović, zbog njegova predstavljanja krunovine Dalmacije u »*pojačanome Carevinskom vijeću*« i govoru od 26. rujna 1860., u kojem je ospori-

o Hrvatskoj bilo kakvo pravo na Dalmaciju, smatra rodonačelnikom autonomaške politike u Dalmaciji.

Unatoč nekim svojim atipičnim pogledima, u autonomaše se, dakako, može svrstati i **Nikolu Tommasea** (1802. - 1874.), kojega g. Vukasović tako hvali.

Kako navodi **I. Katušić**, pisac monografije o Tommaseu, u jednome pismu iz 1837. Tommaseo, rođeni Šibenčanin, piše: »*Ja sam Talijan, jer sam rođen od mletačkih podanika (...) Dalmacija je u stvari više talijanska nego Bergamo, pa sam na kraju krajeva više Talijan nego Italija.*« Deset godina kasnije (a osam godina nakon što je počeo pisati »*slavodalmatinski*«, odnosno, kako reče **Katušić**, »*ejdom šibenskom ikavicom*«, tj. hrvatski) u mletačkom je Ateneju Tommaseo održao govor, u kojem tvrdi kako su »*Dalmatinci*« stoljećima »*smatrali čašću da se za Veneciju bore, a poželjnom nagradom da za nju umru*«.

Jesu li baš splitski ili šibenski težaci sanjali o tome kako će za Veneciju (čitaj: Italiju) umrijeti, mogao bi nesumnjivo znati i gospodin Vukasović. Ima za to dosata primjera i prije Visa i poslije njega.

Istini za volju, Tommaseo je bio svjesan kako je nepovratno prošlo vrijeme u kojem je Dalmacija mogla postati dijelom Italije, no za nas je Hrvate najvažnije to, da ju oni u kojem slučaju nije video u sastavu Hrvatske. Jer, kako je zamjetio **Giuseppe Prezzolini**: »*Tommaseo je priznavao da je Dalmacija slavenska zemlja, koja se nije mogla vezati uz Italiju, nego smatraše da treba da se ujedini sa Srbijom umjesto s Hrvatskom*«. Radi toga taj miljenik i putokaz gospodina Vukasovića u pjesmi *Alla Dalmazia* kliče srpskom rodu i »*vaskrsoj Srbiji*«, čiji će »*duh nježni i mišica čila*« Dalmaciji nakon ujedinjenja s njom omogućiti procvat. A i sâmo je hrvatsko ime tomu piscu, uzoru i putokazu gospodina Vukasovića, bilo ni manje ni više nego - »*zlokobno*«!

Tommaseo je 1861. objavio jedan od najznačajnijih autonomaških, protuhrvatskih pamfleta pod znakovitim naslovom: »*Dalmatincima*«. Dakako, na talijanskem jeziku: »*Ai Dalmati*« (Trst, 1861.). U tom se tekstu, kako reče **Stjepo Obad**, »*lijepo ogleda program autonomaša*«. Svestan

Dalmatinske se Hrvate od sjedinjenja s prekovelebitskim sunarodnjacima nije moglo odbijati promicanjem talijanstva (jer bi to bio pothvat osuđen na neuspjeh!), ali im se zato nudilo kukavičje jaje u obliku - dalmatinstva.

GRADJA ZA POVIJEST
NARODNOOSLOBODILAČKE
BORBE
U SJEVEROZAPADNOJ
HRVATSKOJ
1941—1945.

Knjiga II
(siječanj—lipanj 1942)

Zagreb, 1984

*Za razliku od južne Hrvatske,
jugoslavenska propaganda poznaje
sjeverozapadnu Hrvatsku*

pravih osjećanja puka na istočnoj obali jadrana, Tommaseo ne nastupa otvoreno protuhrvatski, ali Hrvatska nipošto nije narodnosni ni politički okvir u koji spada njegova Dalmacija. Ta je njegova Dalmacija zamišljena kao posebna zemlja s posebnim poslanjem, kao posrednik i most između naroda. Ne mora biti talijanska, glavno neka nije hrvatska! Zato nije nikakvo čudo, da su se Tommaseom — malak dijelom iskrivljajući njegove misli — desetljećima uspješno služili i talijanski i velikosrpski imperijalisti.

Među onima koji su već tada odgovorili njemu i njegovim istomišljenicima, bio je i **Kosta Vojnović** (*«Un voto per l'unione ovvero gli interessi della Dalmazia nella sua unione alla Croazia e all' Ungheria»*, Split, 1861.), dok je **Vicko Milić** bio izravniji, okomljujući se u ožujku te godine svojom brošurom izravno na *«Niccola Tommasea i Dalmato-Slave»* (*«A Niccolo Tommaseo i Dalmato-Slavi»*). Uzalud: Tommaseo je i dalje diplio u poznate diplome, predbacujući dalmatinskim Hrvatima što nisu dovoljno Slaveni! Već koju godinu kasnije se, kako su pokazali napisi u *«Dalmatinskem glasuu»* (*«La Voce Dalmatica»*) i kako u svome *«Dalmatinskem pitanju»* podsjeća **S. Antoljak**, otvoreno *«zagrijao ne samo za autonomiju Dalmacije već i za posebnu dalmatinsku narodnost»*.

Razumljivo, dalmatinske se Hrvate od sjedinjenja s prekovelebitskim sunarodnjacima nije moglo odbijati promicanjem talijanstva (jer bi to bio pothvat osuđen na neuspjeh!), ali im se zato nudilo kukavičje

jaje u obliku - dalmatinstva. **Grga Novak** u svojoj *Prošlosti Dalmacije* registrira proglaše, kojima se autonomaška splitska uprava na čelu s Antom Bajamontijem obraćala puku. Proglasi završavaju poklickom: *«Dalmatinci biasmo, jesmo i biceemo: Dalmatinci i braća, ljubićemo kogagoder krasna ova zemlja goji, budeli, talijanski,oli slavjanski oli inače govoriti. Tko tako nebude mislio, neka se odaleći od otačbine, jer bo je nedostojan njezinog imena...»* Ili, na drugom mjestu: *«Živila naša sveta vira; živio Slavni Car; živila naša otačbina Dalmacia»*. Bio je to, ocjenjuje Novak, lukav oblik protuhrvatske propagande: *«Poznavajući vrlo dobro svoje sugrađane, splitska je municipalna kongregacija znala, da dira u one žice, koje su najbolje i najlakše reagirale: Sveta vira, Slavni Car i Dalmacia»*.

Autonomašku ideologiju i njihov program sâm je Bajamonti sažeо u znamenitu, bezbroj puta citiranu rečenicu: *«Slavi anche domani, Croati mai!»*, ili — *«Slaveni i sutra, Hrvati nikada!»* Odgovarajući puk od sjedinjenja s Hrvatskom, Bajamonti i njegovi pristaše potezali su i druge argumente, pa su govorili: *«Hrvati su gladni, evo tek nedavno kupili smo za njih milodare, pa šta čete s gladnim ljudima? Ta, vi i niste Hrvati, nego Dalmatinci, jer Hrvati su oni tamo preko Velebita, koji nose samo gaće!»* Na taj razlog, sublimiran u rečenici *«Zar s Hrvatskom, jednom barbarskom zemljom, da se združimo mi civilizirani Dalmatinci?»*, u članku *«La questione croato-dalmata»*, pisanim u obliku dijaloga, koji je dugo vremena bio nepoznat, početkom šezdesetih godina XIX. st. odgovorio **Mihovil Pavlinović**, pravilno ocjenjujući da se iza izmišljene narodnosne oznake *«Dalmatinac»* zapravo krije — Talijan.

Zahtijevajući opet sjedinjenje Dalmacije s Hrvatskom, Hrvatski je sabor 1861. negodovao i zbog utemeljenja posebnoga Dalmatinskog sabora odnosno zbog nemogućnosti da zbog upravno-teritorijalne rascjepkanosti ni tamošnji Hrvati, tj. *«veći dio našega naroda (...) nesme viećati sa svojom braćom o zajedničkoj sudbini»* (Antoljak). Sâm je, pak, taj Dalmatinski sabor bio plodom političke simbioze autonomaškoga dalmatinstva i interesa bečkog dvora (R. Petrović). Službeno upravno-političko glasilo pokrajinske vlade, koja je svim silama gušila hrvatski narodni pokret, zvalo se *«Osservatore Dalmato»* odnosno, kako se to prevodilo na hrvatski, *«Smotritelj dalmatinski»*.

Toliko Dalmacije i dalmatinstva, da bi i gospodinu Vukasoviću možda bilo previše!? Meni odavno jest.

A što su zapravo dalmatinski autonomaši imali na umu, pokazalo je njihovo opredjeljivanje u bečkome Carevinskom vijeću: iako su *«u Dalmaciji i nadalje izstupali kao Dalmatinci, kao Slavo-Dalmatii slično, pred narodom koji za talijansku neku narodnost nije htio ni da čuje»*, autonomaši su zastupnici u Beču 1867. stupili u Klub talijanskih zastupnika, naglašava G. Novak. Oni su uskoro potaknuli ministra **Taaffea**, da u Carevinskom vijeću izjaví kako Dalmacija od 1797. prema Monarhiji stoji u istome pravnome i stvarnom položaju kao ostale kraljevine i zemlje zastupane u Carevinskom vijeću. Drugim riječima, da Dalmacija nije sastavni dio Trojednice i da su na nju povjesno hrvatsko državno pravo ne proteže. Time ju je trebalo pripremiti za povratak u *«krilo majčice Italije»* u pogodnu trenutku.

Nije stalo samo na dalmatinstvu. Autonomaštvu je rađalo reakciju, ali ona nije uvijek bila (samo)hrvatska. Jedna od povijesnih krivnji autonomaštva jest i ta, da je ono rađalo i one odgovore, od kojih nam zubi ne će manje trnuti. Slavo-dalmatska ideologija je, ocjenjuje **Nikša Stančić**, postala jednim od čimbenika kvasanja jugoslavenske odnosno južnoslavenske misli u Dalmaciji. I sâm je Mihovil Pavlinović tako, prema Stančiću, *«vjerovao da bi neutralna južnoslavenska idea, lišena izrazitih užih nacionalnih određenja, mogla biti prihvatljiva i autonomašima slavo-dalmatske orientacije»*. Naravno, nakon što je postalo jasno, da su se bečkomu dvoru i autonomašima u borbi protiv sjedinjenja Dalmacije s ostalom Hrvatskom, pridružili i dalmatinski Srbi (koji su se još početkom druge polovice XIX.

SIBE KVESIĆ

DALMACIJA U NARODNOOSLOBODILAČKOJ BORBI

ZAGREB
1960

Dalmacija u partizanskoj hagiografiji

komentari 7

"Hrvatski tjednik" protiv autonomaštva

stoljeća pretežno osjećali Hrvatima!), Pavlinović je počeo napuštati južnoslavenske koncepcije i vraćati se izvorno, hrvatskom nacionalnom programu (**B. Zelić-Bučan**). A dalmatinski su Srbi, nakon prekida svake suradnje s hrvatskim narodnjacima, pošli ruku pod ruku s autonomašima, pa su se – do osnivanja vlastitoga glasila (1880.) – služili autonomaškim glasilom *«Il Dalmata»*, po onoj «nas dva brata skupa ratujemo...» Protiv Hrvatske, naravno. Naime, unatoč oscilacijama u službenoj politici Kraljevine Srbije, u velikosrpskoj je strategiji svako rješenje bilo prihvatljivije od ujedinjenja hrvatskih zemalja. Nije posrijedi bilo samo «srpstvo Dalmacije» (usp. **Nikodim Milaš**, *Pravoslavna Dalmacija*, 1901.), nego se radilo i o sudbini Bosne i Hercegovine. S obzirom na geopolitičku povezanost Dalmacije i BiH, sjedinjenje Dalmacije s ostalom Hrvatskom značilo bi korak naprijed prema ujedinjenju Hrvatske i BiH. Radi toga su Srbi iz taktičkih razloga u BiH simpatizirali s bošnjaštvom, a u južnoj Hrvatskoj s dalmatinstvom.

Podupiranje partikularizama u doba prve Jugoslavije

Nisu, dakle, samo Talijani («talijanaši») promicali «dalmatinsku» posebnost, nego su

to činili i Srbi, a na istu je kartu igrao i Beč, opirući se sjedinjenju hrvatskih zemalja. **Ante Trumbić** je još 1905. pisao kako «*Dalmacija pripada de facto kraljevinama i zemljama, zastupanim u carevinskom vieću, ali de iure pripada Hrvatskoj*», pri čemu «posljedice naše zemljisne pociepanosti težke su u svakom pogledu, političkom, ekonomskom i prosvjetnom. Posebne političke uredbe uzrok su, da Hrvatska, Dalmacija i Bosna-Hercegovina nemaju danas skoro nikakvih realnih odnošaja... (...) Hrvatska je točka gravitacije narodne cjelokupnosti s razloga historijskih i s razloga narodnih. Hrvatska je u poviesti, pa i danas je predstavnica i nositeljica individualnosti i državne misli hrvatskoga naroda; Hrvatska je i danas, i ako je njezina politička snaga slaba, po postojećoj nagodbi politički faktor u monarhiji, neki je individualitet. S toga i Dalmacija teži za sjedinjenjem s Hrvatskom, a ne ova sa onom».

Dr. Ante Radić je postojanje i isticanje partikularizama smatrao ključnom zaprekom ujedinjenju Hrvatske. Već 1901. on je pisao: «*U 'Domu'* je već bilo razloženo, što je to 'Hrvatska, Slavonija i Dalmacija', ali vidim, da nije dosta, i da još dugo ne će biti dosta. Baš su ovih dana pisale jedne madžarske novine, što smo i kakvi smo mi Hrvati, pak su nas podielile te novine na Hrvate, 'Slavonice' i 'Dalmatince': vide njekakvu razliku medjunama. Nije zamjere madžarskim novinam, što ne znaju što su to 'Slavonci' i 'Dalmatinci'; ali se može zamjeriti našim ljudem, a osobito našim novinama, što toga pravo

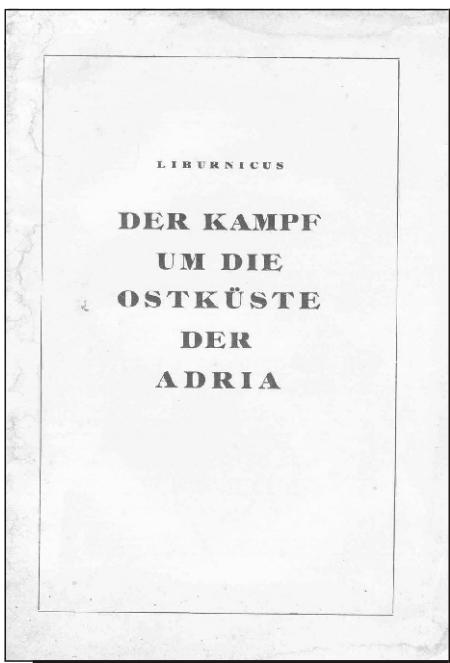
Kao da je zla kob udesila te se sa našim narodom neprestano igraju naši protivnici, podmećući mu kojekakve nazive samo da se razbijje njegovo jedinstvo koje u imenu ima svoje ogledalo.

U Dubrovniku Hrvat ne smije da bude Hrvat. On, ako se već nije nazvao srpskim imenom, neka barem bude Dubrovčanin, Slovinac, Jugoslaven ili što slično. U Dalmaciji Hrvat se, po njima, mora da nazove Dalmatinac. Stanovita klika, koja se krsti talijanskim imenom a u braći Srbima nalazi najbolje uporište, već izdaje list pod tim naslovom, kome je zadaća da Hrvate u Dalmaciji, pod provincijalnim pojmom plemena, otudi od težnja kojemu su usko spojene s imenom te mu ga pradjedovi namriješe. U Istri Hrvati bi se također morao odreći narodnog imena, pak se nazvati Istrijanac. U Slavoniji Hrvat je Slavonac. S najviših mjesta izumila se slavonska narodnost. (Supilo)

ne znaju. (...) Ja vam ne bi svega ovoga ponavljaо, da nema i danas naših neprijatelja, koji hoće da nas upropaste ili oslabe, pa ruju i kopaju pod nama svakoga-ko...» I onda opet, par godina kasnije: «Nas su Hrvate razrtgali naši susjedi, tako da smo jedni podložni jednomu, drugi drugomu. Radi toga je nastalo to, da mnogomu našemu čovjeku iz Dalmacije moraš istom dokazi-vati, da je Hrvat, a 'Dalmatinac' se zove tako samo po zemlji Dal-maciji, koju je tako krstio još Bog zna tko. Tako je s Bošnja-kom, Hercegovcem, Istranom, Bunjevcem i t. d.». Jer, «kad se razgovaramo o tom našem naru-du, spominjemo razne pokrajine u kojima živi; tako spominjemo Istru, Dalmaciju, Hercegovinu, Bosnu, Slavoniju, Medjumurje i napokon onaj komad oko Zag-reba, u kojem stoluje jedini Ban na svetu, hrvatski Ban. Ali sva ova imena pokrajina, - to su politička imena. A što je političko ime? To je ovo: Otrgne tudjinac komad hrvatske zemlje, pa kaže: to je, recimo 'Dalmacija'; otrgne drugi tudjinac komad i to je, recimo, 'Istra'...»

Dalmacija kao posebna "oblast" u NR Hrvatskoj 1950.

Dr. Vilim Bačić (*Liburnicus*): *Borba za istočnu obalu Jadrana* (Zagreb, 1944.)

Otpriklike u to je vrijeme jedan od kasnijih ideologa jugoslavenstva, **Frano Supilo**, bio duboko svjestan tog problema, pa je u *Crvenoj Hrvatskoj* (god. VII., br. 3.) dne 16. siječnja 1897. pisao:

«Kao da je zla kob udesila te se sa našim narodom neprestano igraju naši protivnici, podmećući mu kojekakve nazive samo da se razbije njegovo jedinstvo koje u imenu ima svoje ogledalo.

U Dubrovniku Hrvat ne smije da bude Hrvat. On, ako se već nije nazvao srpskim imenom, neka barem bude **Dubrovčanin**, **Slovinc**, **Jugoslaven** ili što slično, jer ta-

ko će postati nešto drugo od onoga što je, na korist naših dušmana koji se veseli našoj rascjepkanosti.

U Dalmaciji Hrvat se, po njima, mora da nazove **Dalmatinac**. Stanovita klika, koja se krsti talijanskim imenom a u braći Srbi-ma nalazi najbolje uporište, već izdaje list pod tim naslovom, kome je **zadaća da Hrvate u Dalmaciji, pod provincijalnim pojmom plemena, otuđi od težnja koje su usko spojene s imenom te mu ga pradjedovi namriješe.**

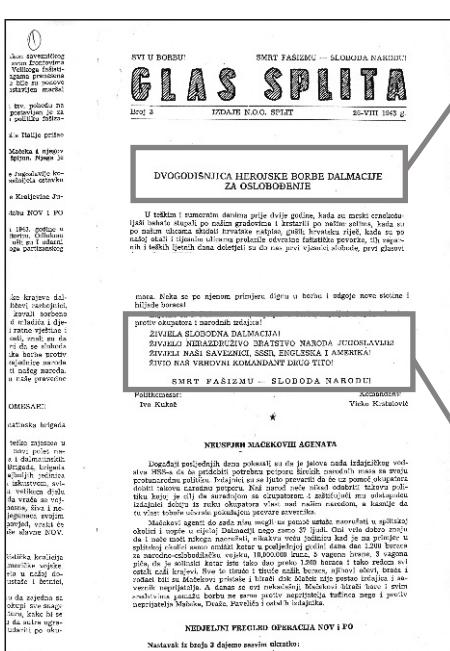
U Istri Hrvat bi se također morao odreći narodnog imena, pak se nazvati **Istrijanac**. (...) U Slavoniji Hrvat je **Slavonac**. S najviših mjesta izumila se slavonska narodnost, pak se neka gospoda s njome veći i u Hrvatskom saboru prodičiše. Slavonac je još i **Šokac**, ako neće da bude Srbin, ali Hrvat nipošto ne smije da ostane, jer onda sačinja jedno te isto s rodom u Hrvatskoj i tražit će s njime i svoja hrvatska prava.

Imamo zatim **bosansku narodnost** za Bosnu i Hercegovinu, u kojoj bi, po posljednjoj, po istom kriteriju, morala da bude i narodnost hercegovačka. Znamo kako je postalo bošnjaštvo, tko mu je čača, a da mu je kumovao, na žalost, i profesor **Jagić**, i to je poznato. Ono što je u drugim krajevima dalmatinstvo, slavonstvo, istrijanstvo, za okupirane provincije mora biti bosanstvo.

Sve to blago božje kao da nam nije dosata, jer se, eto, **pojavljuju neki odmetnici hrvatski koji pljunuše na svoje ime, pak, prezreni zato od onih te izdadoše, hoće da se osvete njima i svome plemenu izmišljajući nove nazive za ovaj naš nesretni narod.**

1916. u razgovoru za *Corriere della Sera*: Srbi ne mogu ne priznati neosporivo pravo Italije na hegemoniju na jadranskim obalama. To zapravo nije bilo iznenadenje: napuštajući Jugoslavenski odbor, Supilo je u svome poznatom pismu od 5. lipnja 1916. podsjetio: «*Još lanske godine u Londonu, čim se je ovaj slavni Odbor sastavio, navalio je predstavnik srpske vlade da Odbor iz svoga memoranduma mora ispustiti onaj vjekovima, historijom, i samim postojećim ostancima hrvatskih prava zajamčeni integritet Dalmacije u Hrvatskoj...*

Polemizirajući s Pašićem, **Stjepan Radić** u članku «Hrvatsko državno pravo kao cimer protoslavenskoj srpskoj politici» upozorava 1917. na to, da unatoč pripovijestima o «jedinstvenom narodu», Pašić u svome velikosrpstvu «*strago razlikuje slavensku Dalmaciju i srpski Kotor. Za srpski Kotor najodlučnije odbija i samu pomisao da bi ikada mogao postati talijanski i pripasti ikomu drugom osim Srbiji; za slavensku Dalmaciju, naprotiv, dopušta da se tu mogu dovesti u sklad talijanske težnje sa željama i potrebama toga 'slavenskog pučanstva'*». U znamenitome govoru na noćnoj sjednici Narodnog vijeća 24. studenoga 1918. Radić je optužio dalmatinske zastupnike, da su se «*bez naroda i protiv naroda odcijepili od Hrvatske, te sada bez pitanja naroda hočete pod Beograd u centralističko državno jedinstvo s Kraljevinom Srbijom*». Ti zastupnici, iako podrijetlom Hrvati, odlučuju o «ujedinjenju» bez dogovora sa Zagrebom, iako – upozorava Radić – «*sveukupna politička povijest Dalmacije kroz pet stoljeća – od 7. do 12. vijeka – čisto je hrvatska. Dalmacija, to je za onda bilo par gradova i otoka, kako svi znate, a sva današnja Dalmacija, i još dalje ovamo do Kupe, i jest bila prava pravcata Hrvatska!*

DVOGODIŠNICA HEROJSKE BORBE DALMACIJE ZA OSLOBOĐENJE

(Zagovarajući hrvatsko-srpsku suradnju, Supilo je u ovom nabrajaju previdio slučaj «Bunjevaca». Mi danas znademo, da su Srbi nakon stoljetnog napora da Hrvate u Bačkoj identificiraju kao «Bunjevce» ne samo u zavičajnome, nego i u etničkom smislu, i polučili nemali učinak. O njemu ilustrativno govori primjer nedavno izabranoga predsjednika Na-

rotiv okupatora i narodnih izdajaka!
ŽIVJELA SLOBODNA DALMACIJA!
ŽIVJELO NERAZDRIĆIVO BRATSTVO NARODA JUGOSLAVIJE!
ŽIVJELI NAŠI SAVEZNICI, SSSR, ENGLESKA I AMERIKA!
ŽIVIO NAR VRHOVNI KOMANDANT DRUG TITO!

rodne skupštine Srbije: prema njegovim riječima, u njegovoj obitelji, pored Srba, Nijemaca, Makedonaca i drugih, ima i Hrvata i – Bunjevaca.) Službeni, pak, stav Srbije prema Dalmaciji u doba Prvoga svjetskog rata izrazio je **Nikola Pašić**

Jedan od njih, **Josip Smolaka**, koji je svoje stodlako jugoslavenstvo osvijedočio zdušnom potporom i monarhističkoj i komunističkoj Jugoslaviji, u sklopu kasnijih priprema za donošenje ustava Kraljevstva SHS, izložio je ustrojavanje Jugoslavije podijeljene na dvanaest pokrajina. Među njima bi bile i: Hrvatska sa Zagrebom, Bosna sa Sarajevom, Pomorje (Zeta i Hum) s Dubrovnikom, Slavonija (Istočna Hrvatska) s Osijekom i – Dalmacija sa Splitom.

Samo neka Hrvatska bude što slabija, kako bi Jugoslavija mogla biti jača!

Ni onda kad je Trumbić u Rapalu 1920., žrtvujući hrvatska područja, pridonio uspostavi i održanju jugoslavenske države, nisu prestali pokušaji Beograda da oslabi Hrvatsku. Jedan od ključnih koraka bila je «**parcelacija Hrvatske**». Upravne podje-

Partizanski "Glas Splita" - poklik Dalmaciji i Jugoslaviji, ali ne i Hrvatskoj

PRIPOMENA KNJIZI

Još 1952. g. Oblasni komitet KP za Dalmaciju dao mi je zadatku, da prikupim podatke iz historije NOB-e Dalmacije, na osnovu kojih bi se sastavio jedan cijeloviti prikaz razvijta Narodne revolucije u Dalmaciji. Već početkom 1954. g. taj je posao bio priveden kraj. Međutim, rasformiranjem Oblasnog komiteta iskrele su brojne teškoće, zbog kojih ovaj rukopis nije ranije stampan. Godine 1954. rukopis (koji je otada doživio neke pretime i dopune) predao sam Muzeju Narodne revolucije u Splitu, gdje je bio dostupan svakome, tko se zanimal za podatke o Narodnooslobodilačkoj borbi. Ukoliko u neprimama, koji su na temu NOB-e Dalmacije objavljeni poslije 1954., tma istih ili sličnih formacija, kao i u ovom knjizi, savim je jasno, da u tome autor nema krivice.

Knjiga nema pretjerujući da daje potpunu historiju NOB-e Dalmacije, niti me opisuje da je dalmatinski narod prvi ponovo opioz borbi za slobodu; ona je u prvom redu prikaz jednog priznatog obrnuti Narodnooslobodilačke borbe u Dalmaciji.

Koliko god sam se trudio, da prvojim svoje izmeđe podatke, vjerujem, da su se tu i tamo potkrle i grješke. Bit će svakavan drugovima, koji bi me na njim upozorio, kako bi se jednom potpuno izdždu moglo ispraviti.

Nije teško primjetiti, da su poglavljia, koja opisuju borbu naroda Dalmacije do kapitulacije Italije, odnosno do formiranja VIII. dalmatinskog korpusa, mnogo šire obrađene nego razdoblje od tada do oslobođenja.

Formiranjem VIII. korpusa njegove divizije vode operacije po svom karakteru mnogo bliže modernom ratovanju nego partizanskoj borbi. Ta je bio razlog, da sam dan NOB-e nakon kapitulacije Italije i upada Njemačke u Dalmaciju obrađao najosnovnije crte, vjerujem, da će vojni povjesničari mnogo bolje i stručnije moći opisati tok frontalnih borbi i operacija s njemačkim neprijateljem.

AUTOR

123

Partizanske uspomene na NOB u Dalmaciji, revoluciju u Dalmaciji i - dalmatinski narod

le jugoslavenske države (bile to «oblasti» iz 1921. ili banovine iz 1929.) bile su susavno korištene za rastakanje narodnih individualnosti i državnopravnih cjelina, s ciljem stvaranja dodatne prevage srpskog. Protiv «parcelacije Hrvatske» ustao je i S. Radić. U «Poruci zastupničke republičanske većine banske Hrvatske regentu Srbije Aleksandru» iz veljače 1921., on je optužio Beograd, da je imenovao «svoga pouzdanika za tobožnjeg bana samo za Hrvatsku i Slavoniju, te je tako prvi put u povijest u naslovu hrvatskoga bana izbrisana Dalmacija, koja nije samo koljevka hrvatske države i pravo ognjište hrvatske 900-ljetne književnosti, nego i tako svjesni

datak, da prikupim podatke iz historije NOB-e Dalmacije, na osnovu kojih bi se sastavio jedan cijeloviti prikaz razvijta Narodne revolucije u Dalmaciji. Već početkom 1954. g. taj je posao bio priveden kraj. Međutim, rasformiranjem Oblasnog komiteta iskrele su brojne teškoće, zbog kojih ovaj rukopis nije ranije stampan.

dio hrvatskoga naroda da je od sto dalmatinskih općina samo jedna talijanska, a četiri srpske...» Istu je optužbu Radić ponovio i u Memorandumu Hrvatskoga narodnog zastupstva, poslanome Društvu naroda 1922.: «...**beogradska vlada (je)**

etenziju da dade potpunu historiju što je dalmatinski narod pridodao u prvom redu priloa iednoj novoj

najprije od Hrvatske otcijepila Dalmaciju (koja se netom bila dobivojno združila s ostalom Hrvatskom, kojoj kroz vijekove bješće ponajprije koljevkom, a onda njezinim glavnim stožerom i kojom poslije napoleonskih ratova protiv hrvatskoga državnoga prava upravljaše vlast bečka).

Uporno nastojanje režima da Dalmaciju tretira odvojeno od ostalih hrvatskih zemalja, doći će do izražaja i u različitim projektima i planovima tzv. amputacije Hrvatske, tj. odsijecanja osakaćene Hrvatske iz Jugoslavije koja bi tako, s dijelovima Dalmacije, Slavonije i čitavom BiH, ostala na milost i nemilost srpskog. Ta je strategija uključivala poticanje regionalnih identiteta i partikularističkih osjećaja.

Talijanski fašisti 1941.: Protiv privlačnosti hrvatske misli treba se boriti isticanjem dalmatinstva!

Razumljivo, kad su 1941. okupirali prirodne dijelove Jugoslavije i, koristeći svoj neusporedivo jači položaj, svoje priznanje Nezavisne Države Hrvatske uvjetovali sklapanjem niza teritorijalno-političkih ugovora, Talijani su znali da ne će naići na hrvatsko oduševljenje. No, bili su iznenadeni žestinom otpora koji je dolazio iz svih krugova, osim – *nota bene!* - integralističko-jugoslavenskih i velikosrpskih. Radi toga su se opet pokušali poslužiti dalmatinskim mamcem.

Rječito o tome govori izvješće o prilikama u Dalmaciji, koje je 20. travnja 1941. sastavio časnik za vezu zapovjedništva Druge talijanske armije, dopukovnik E. Coselschi. On s iznenadenjem konstatira kako i gradsko stanovništvo, posebice ono izobrazjenje, «**javno isповједa, otvoreno i jasno, hrvatska osjećanja**». Pohvaćen je čak i dio nekadašnje talijanske manjine. Što se tiče poljodjelskog pučanstva iz zaleđa i otoka, «**nema sumnje da su čak i seljaci zemljoradnici potpuno hrvatizirani**», za što Coselschi

optužuje katoličko svećenstvo, odnosno «popove - pohlepne, netolerantne, potkupljive i fanatične». Talijansku vojsku sa simpatijama dočekuje jedino vlaško pastirsко stanovništvo, koje živi u planinama. Ipak, nastavlja on, predodžba o pohrvaćenosti najvećeg dijela dalmatinskog stanovništva samo je umjetna ljska, a ni spomenik Grguru Ninskome usred Splita «ne uspijeva zgnječiti rječitost Dioklecijanovih stupova koji ga okružuju; niti je Trogir izgubio svoju duboku mletačku dušu samo zbog toga što su skinuti lavovi Mletačke republike». Ta umjetna hrvatska ljska mora nestati, ali sadašnje prilike nalažu «**jedan cijelovit način za nastupanje, krajnje delikatno (ist. u izv.), energično, neprenagljeno, odlučno i u isto vrijeme oprezno, brzo ali ne nesmotreno, krajnje talijanski i fašistički, ali istodobno s puno humanosti i razumijevanja.**

«Samo tako,» nastavlja Coselschi, «uz puno osjećanje i razumijevanje kompleksnosti i osjetljivosti problema, može se sigurno uspeti da se Dalmacija, po drugi put (i sada, poželimo da to bude konačno) otrgne od opasnosti da bude zauvijek nepovratno (ist. u izv.) izgubljena za

Za stanovito je vrijeme nužno izbrati hrvatstvo Dalmacije. Bilo bi pogrešno krenuti nasilnim i agresivnim mjerama. Treba ići energično, ali postupno i oprezno. U prvome redu, potrebno je «stanovništvo duhovno privući Italiji, odvlačeći mu privlačnost Zagrebu i usmjeravajući ga ka jednom konceptu dalmatinske solidarnosti». Valja, prema tome, «istači ovu parolu: Dalmacija. Potrebno je isticati dalmatinsku slavu, historiju i tradiciju. Nitko, čak ni najvatreniji hrvatofili, ne će moći a da se ne udostoji da ih nazivaju Dalmatincima. Uz hrvatsku zastavu, koja je danas jedini vijoreći znak u cijeloj Dalmaciji, počinimo stavljati, zajedno s talijanskim i dalmatinske zastave (plave, s tri leopardove glave). Izgovarajući 'Dalmacija' podrazumijeva se, također, Venecija i Rim i priziva se pomisao na jednu historijsku tradiciju.» (Dopukovnik E. Coselschi, časnik za vezu II. talijanske armije, 1941.)

DALMATINCI U PRVOJ PROLETERSKOJ BRIGADI

ZBORNIK SJECANJA
I
POPIS BORACA IZ DALMACIJE

INSTITUT
ZA ISTOŽDU RADNIČKOG POKRETA DALMACIJE
SPLIT 1992.

Ima li među njima Hrvata?

KREŠIMIR GEORGIJEVIĆ

HRVATSKA KNJIŽEVNOST OD XVI DO XVIII STOLJEĆA U SJEVERNOJ HRVATSKOJ I BOSNI

John Gray

MATICA HRVATSKA
ZAGREB 1969

*Umjesto južnogradske, u školama smo
učili "dubrovačku" književnost
bilo kakav talijanski utjecaj, ne samo poli-
čki, već jednostavno i za duhovni.*

(...) Prema stavu Zagreba, nema nikakve sumnje da Dalmacija već pripada novoj hrvatskoj državi. Osim toga, može se primijetiti da odmah nakon što je proklamirana nova država, vlada u Zagrebu je od funkcionera tražila zakletvu na vjernost, što mi, u najmanju ruku, izgleda preuranjeno za momenat u kome je država bila priznata s rezervom (ist. u izv.) u pogledu naknadnog utvrđivanja njenih graniča.

Sada više nema sumnje da je sve ovo u Dalmaciji ohrabrivalo apsolutno i opće (ist. u izv.) uvjerenje da ova regija već predstavlja integralni dio nove Hrvatske. Jedno takvo uvjerenje naravno da ne olakšava zadatku naših vojnih vlasti, dok ove treba da razbiju tu iluziju (ne upotrebljavam kondicional), jer sumnju u ovom pi-

tanju, kao Talijan i kao fašist ne smatram prihvatljivom.

Istina je da je u Dalmaciji stvorena jedna euforična situacija. Iluzije su veoma povećane prirodnom hrvatskom megalomanijom. Mjesne vlasti i stanovništvo nas smatraju kao trupe na prolazu, savezničke (!) njihovoj vojsci. (...)

Na ovo što sam već rekao povezuje se krajnje osjetljivo, rekao bih hitno, pitanje upravljanja od strane takozvane hrvatske vojske; formacije koja se povećava uporedno s povećanjem teškoća u kojima se nalazimo.

Munjevitom brzinom, ponavljajući istu igru iz 1918. godine, čak je u brzini premašujući, poražena vojska se je - što se tiče Hrvata - transformirala u savezničku vojsku! Ne govorim o skupinama takozvanih 'ustaša', koje odgovaraju našim brzodjelujućim odredima, koje su sve sastavljene od mladića bez vojne uniforme i nepripadnika bivše jugoslavenske vojske. Govorim o oficirima i vojnicima u uniformi, koji su predstavljali dio regularne jugoslavenske vojske. (...)

Sada je dozvoljeno upitati se: da li je baš bilo neophodno da se ova takozvana vojska organizira s tolikom hitnošću?

Prije svega, koju potrebu ima jedna mala država, u okviru novog poretku nastalog iz ovog rata, da ima vojsku?

S druge strane, zašto Zagreb (i ako teži za ujedinjenjem Dalmacije s Hrvatskom i uspostavljanjem vlastite vojske) nije olakšao naš posao, pozivajući sve Hrvate, pri-padnike bivše jugoslavenske vojske, da se stave na raspolaganje talijanskim vlasti-ma, radi organiziranja hrvatske vojske u okupiranim zonama?

I poslije svega, kakva je potreba za time da se na jednoj teritoriji, okupiranoj od jedne velike nacije, postavi uporedo i jedna s brda s dola prikupljena vojska, lišena discipline, s nekontroliranim oficirima, jer potječe iz mase 'in isfacelo' ili pak na brzinu proglašenim komandantima?

Zar nije dovoljna naša vojska da održava red? (...)

Sada prelazim na konstatacije krajnje povjerljive prirode. (...) **Isključujem da je hrvatska revolucija u svojoj nedavnoj manifestaciji bila improvizirana.** Izvjesno je da je ona plod jedne dugogodišnje i duboke napetosti protiv srpskog elementa. Ali ja želim da posebno referiram o uvjetima u kojima je ona sada izbila.

Neposredno pojavljivanje - dok su se odvijali sukobi između naše i jugoslavenske vojske - organa hrvatske države u cijeloj Dalmaciji i vijorenje stotina hrvatskih zastava, izvješenih na svakoj kući, može se reći, na svakoj kolibi (zastave sve nove novcate i u najvećem broju

iste forme, a poneke, kao u Splitu, apsolutno neuobičajenih dimenzija) bio je dokaz brižljive i detaljne pripreme. Pored hrvatskih zastava, čak ni u mjestima gdje su naše komande, ni u velikim ni u malim centrima, nisam vidio talijanske zastave. U cijeloj Dalmaciji video sam samo dvije talijanske zastave. (...) Mogu sa apsolutnom sigurnošću zaključiti da, u ovom momentu, odgovorni hrvatski krugovi (i zbog odraza njihovih utjecaja na stanovništvo) okreću u Dalmaciji sve njene simpatije prema Njemačkoj i prema njoj razmetljivo okreću sve svoje nade.

Naravno, ne mogu reći da li takve simpatije odgovaraju jednom unaprijed utvrđenom pokretu, ili su pak jedna smisljena namjera da se, zaklanjanjem iza leđa Njemačke, obnove hrvatske aspiracije na Dalmaciju, kao protuteža talijan-

ZVONIMIR BARTOLIĆ

SJEVERNOHRVATSKE TEME

— KNJIGA II, TEKSTOVI —

TOMAŠ GORIČANEC I NJEGOV SPJEV
OPSEĐENJE I POBOJ SISEČKI

*Za razliku od južnog hrvatskih,
sjevernog hrvatske su teme dopuštene*

skim aspiracijama, uz nastojanje da bi se lojalnost naših saveznika (Nijemaca, op. T. J..) što hitnije prekinula.»

Velike poteškoće, ocjenjuje dalje Co-selschi, predstavljaju i neke druge okolnosti: (a) talijanska mladež i fašistička javnost apsolutno isključuje ponavljanje odricateljskog rješenja; (b) okupacijske postrojbe, koje su zanosno izvršile svoju zadaću, kličući Duceu, svoju okupaciju smatraju definitivnom; (c) s obzirom na to, za stanovito je vrijeme nužno izbrisati hrvatstvo Dalmacije. Bilo bi pogrešno krenuti nasilnim i agresivnim mjerama. Treba ići energično, ali postupno i oprezno. U prvome redu, potrebno je «sta-

Početkom 1991. talijanski list "Tempo" zatražio je Istru za Italiju

Autonomna pokrajina Istra?

»Corriere della Sera« piše da bi se Istrani trebali izboriti za status autonome pokrajine s posebnim statutom kako bi se sačuvala posebnost te zemlje-mosta što je istodobno »talijanska, hrvatska i slovenska«

RIM - Hrvatska i Jugoslavija i pak i vremena nalaze mjestu u tehnikaškim medijima. Doduše, u dubokoj sjeni kuvajtskog rata i sovjetske krize ali valjajuću ne toliko vlastitim problemima koliko civilizacijskoj razini u njihovu razmeđu traži i rješavanju, naša domovina se otima na hrvatsku o treće mjesto na rang-jestici iznovenih političkih zbijanja - takođe, ekonomski i energetska fronta imaju također prednost pred afrobalkanskim okršajima.

Istak produženog roka ultimata za povrat oružja u noći na utraku poslužio je da više osvrta. Povrnost, kao i obično, zaslužuje stalnu dopisnicu. Republika je u Beogradu, koju temeljno pretresa aspekti ultimata i na kraju, zaključuje da "u cijelom tom zbiljanju, počev od udruženja skirao glavu kad bi samo zaplijepio plakat kolim danas Zajednica Tali- jana poziva: 'Slobodni da budemo Talijani u zemlji naših prekaka'". Uz to se u pismu i demontaže spominje i plesničko zajedništvo. Sama matica Italija s pažnjom nas prati. Dokazimo obnovljeno dostojanstvo."

slavenskog Predsjedništva, kroz
ponašanje Oružanih snaga, ali i

dijvi zapadnih republika, nije
ško primijetiti pojedine elemen-
ti koji su iracionalni ili barem
primjereni ni stvarnoj situaciji.
akcijama u potrazi za rješenjem
krize u zemlji.*

Utakmica – budućnost Jugoslavije

U tom sklopu Pilic se piše: „Zašto je Prezidijalni odbor izdalo svoju „Naredbu“ baš uoči njezina nastakanja na vrhu za koje je bilo nužno smiriti duhove a ne izburzlati? Zašto je njegova odluka ostala neprecizna i zašto su njezini modaliteti prepuni stvari na volju vojnog komiteta?“

„Iako su uključili sve političke i političarske u tim dvije preduzeće republike a osobito onima, u Hrvatskoj koji su učinili što su god mogli da bi uzbunili javno mnenje, viđaju ratne barake“, piše dopisnik „Republike“.

•Možda su Predsjedništvo i vojnici "branitelji cijelovitosti Jugoslavije" namjerno stvorili atmosferu pritiska i straha da bi primirili previše istaknute ambicije Slovenija i Hrvatske, a te dvije republike možda s druge strane pokazuju svoju "borbenu spremnost" da bi se domogle povoljnijih položaja u ovoj aktualnosti koja se zove budućnosti Jugoslavije, zaključuju drugonosi.

ki dopisnik iz Beogra-

probudjenoga ili podbujanog ponosa Slovenske oživio je silom tlačenja i ponos Talijana u Istri, a načinjava specijalni doček Antona Corrielle Stellera polozajemljivanje u nas. Privatnici mitologiju recen- i, nazočnu u našim glavama, ponjeće izvestaj iz Bi svjedočstvo netko reći, kad bi same zalijepljene u danas Zajednica Tali-

—Slobodni da budemo u zemlji naših predaka, u našu novu, demokratističku zajednicu. Naša su sa pažnjom nas pratiti, obnovljeno dostojan-

udostoje da ih nazivaju Dalmatincima. Uz hrvatsku zastavu, koja je danas jedini vijoreći znak u cijeloj Dalmaciji, počinimo stavljati, zajedno s talijanskim i dalmatinske zastave (plave, s tri leopardove glave). Izgovarajući 'Dalmacija' podrazumijeva se, također, Venecija i Rim i priziva se pomisao na jednu historijsku tradiciju. (Ist. T. J.)»

Budući da je priobalno stanovništvo danas u cijelosti vjerno Paveliću, potrebno je vojnim vlastima podrediti i građansku upravu, kako bi vojne vlasti mogle sprječiti protutalijanske aktivnosti. Usporedno s tim nužno je pridobiti svećenstvo. Podmicanje moraju pratiti i prijetnje ozbilnjim represalijama, a za sve to je nužno «*barem za neko vrijeme, imati u ruci svu vlast, s jednim iznimnim režimom*». Korisnu ulogu mogu odigrati i fašističke organizacije, ali je njih moguće utemeljiti samo tamo gdje ima Talijana, jer se ne treba nadati da će Hrvati pristati na ulazak u njih.

Jasna je, dakle, taktika koja se preporučuje neprijatelju Hrvatske: isticati dalmatinstvo i Dalmaciju, kako bi se stvorio jaz prema Zagrebu, Hrvatskoj i hrvatstvu! **Julijski Grabovac** piše kako je na svojoj koži doživio da su službenici talijanskoga konzulata u Dubrovniku 1942. nudili Hrvatima iz anektiranog dijela Dalmacije talijanske putovnice i poputbinu od 12.000 lira, samo ako se izjasne kao Dalmatinci. Oni koji su ustrajali u tome da su Hrvati, ostali su i bez novca i bez putovnica!

Talijanskom se dalmatinском, protuhrvatskom politikom ujedno može objasniti zaštita koju je Italija pružila orjunašima i jugoslavenskim integralistima koji se u nemaloj mjeri sazreli u otporu protiv talijanske prijetnje u doba Prvoga svjetskog rata; a time se motivira talijansko-četnička suradnja: i jedni i drugi Hrvatsku doživljavaju kao smrtnu prijetnju svojim imperijalističkim ambicijama

U jeku rasprava o Ustavu nove Jugoslavije **skupina dalmatinskih komunista založila se je, da Dalmacija bude zasebna federalna jedinica.** Ta se struja nije naslanjala samo na višedesetljetu autonomašku tradiciju, nego i na partikularizam koji je potican iz partijske središnjice.

Autonomaštvo jučer – unitarizam kasnije

Slom Italije nije označio kraj takve politike, jer se ona i ne provodi nužno u interesu Italije. Ona je primjenjiva Srbiji, Jugoslaviji, Beću i uopće svakom drugom protivniku Hrvatske.

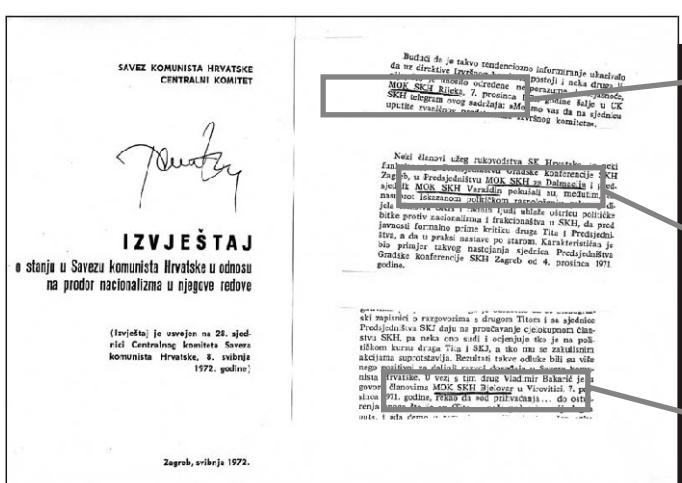
I kao što su velikosrbi i jugoslavenski integralisti 1941. združno pozdravili talijanske trupe, tako su jugoslavenski komunisti ukazivanjem na tobožnju dalmatinsku posebnost slabili Hrvatsku. Jasna ilustracija te politike ogleda se već u činjenici da je, pored Centralnoga komiteta KP Hrvatske postojao i Pokrajinski komitet KP za Dalmaciju, baš kao i PK BiH.

U nas se, dakako, vrlo malo pisalo, da se je u jeku rasprava o Ustavu nove Jugoslavije **skupina dalmatinskih komunista** **založila da Dalmacija bude zasebna federalna jedinica**. Ta se struja nije naslanjala samo na višedesetljetu autonomsku tradiciju, nego i na partikularizam koji je potican iz partijske središnjice. Struja koja se zalagala za posebnu dalmatinsku federalnu jedinicu imala je potporu i u samome partijskom vrhu (**Moša Pi-jade**), ali se od toga ipak odustalo: nakon ratnoga iskustva odnosno talijanske okupacije primorskog dijela Jugoslavije, te Rimskih ugovora između Kraljevine Italije i NDH, za jugoslavensko bi komunističko vodstvo dodatno kljaštrene Hrvatske koja je već izgubila BiH i istoč-

moja, što je unosilo određene nes
MOK SKH Rijeka, 7. prosinca 19
SKH telegram ovog sadržaja: »Mol
uputite zvanično - - - - -

...pozivajući predsjedništvu Gradske konferencije
ib, u Predsjedništu MOK SKH za Dalmaciju i
uk MOK SKH Varaždin pokušali su, međutim
proti iskazanom političkom raspolaženju, golemi

Hrvatske, U vez; s tim drug Vladimir Bakarić
ru članovima MOK SKH Bjelovar u Virovitici, 7.
1971. godine, rekao da kod prihvatanja... do

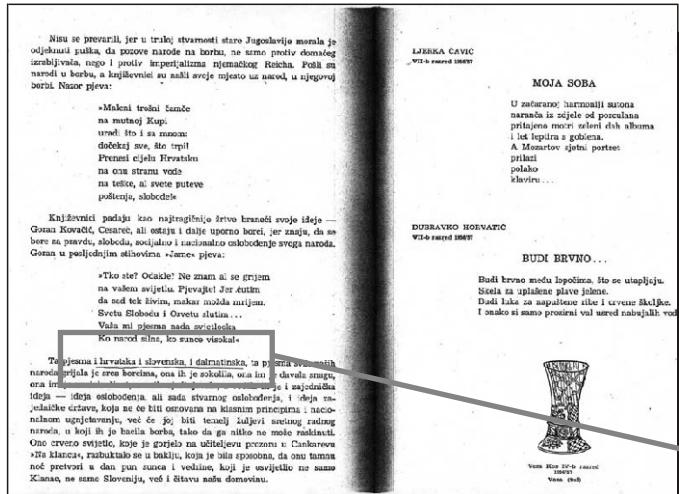
Nakon Hrvatskog proljeća - izvješća MOK SKH Rijeka, MOK SKH Varaždin, Bjelovar i - Dalmacija!

Reakcije na pojavu Dalmatinske akcije i zahtjeve za sazivanjem "Dalmatinskog sabora" 1991.

ni Srijem, izazvalo znatne probleme. Radi toga je ta inicijativa potisnuta, a o njoj se izbjegavalo govoriti. No, time nije prestalo instrumentaliziranje «dalmatinstva» odnosno tobožnje dalmatinske posebnosti u svrhu slabljenja Hrvatske.

Hrvatska je u komunističkoj Jugoslaviji definitivno ostala bez Boke Kotorske. Također je, kao što znamo, presjećena kod Neuma i Kleka, čime je ovjekovječen svjedobni turski izlaz na Jadran, dok je sličan izlaz kod Sutorine u Bokokotorskom zaljevu ukinut. (Odatle je, nakon kasnije srpsko-crngorske okupacije, nastao «problem Prevlake»). U novoj je upravnoj podjeli, prema republičkom Ustavu iz 1946., NR Hrvatska bila sastavljena od niza okruga i - oblasti Dalmacije. Time je istaknuta posebnost Dalmacije. Nekoliko godina kasnije, Zakon o administrativno-teritorijalnoj podjeli NR Hrvatske od 7. travnja 1949. predvidio je šest «oblasti». Sve su nosile ime po najvećim gradovima (Oblast Bjelovar, Oblast Karlovac, Oblast Osijek, Oblast Rijeka i Oblast Zagreb), osim one u južnoj Hrvatskoj: tamo nije postojala «Oblast Split», nego – «Oblast Dalmacija».

Iz Zbornika zagrebačke Klasične gimnazije (str. 980.): pjesma hrvatska, slovenska i - dalmatinska

Sâm gospodin Vukasović piše kako je doživio i svjedočio, da se u njegovu zavičaju poticala upotreba naziva «naški jezik», pa je podsjećanje da se zapravo radi o hrvatskome jeziku shvaćano kao provokacija: «naški» je bio dopušten i hvaljen, hrvatski je bio nepočutan. I to u kraju koji se u pučkoj predaji smatra količevkom hrvatske državnosti! Upravo kao što je Ante Stamać zapisao 1971.: «*Biti Dalmatinac značilo je biti nešto što se dopušta. Biti Hrvat, to je pak značilo biti nešto sumnjivo, ako već ne i javno prokazano*». U istom je časopisu (*Vidik*) Šime Dodan napomenuo kako se Hrvatskom poput otrovnog oblaka širi strah od najeze Dalmatinaca: unitaristički krugovi uporno šire glasove o tome kako su Dalmatinci okupirali Zagreb i zauzeli sve važne položaje (baš kao što smo dvadeset godina kasnije počeli slušati hajku protiv Hercegovaca!).

U doba Hrvatskog proljeća objavljen je u *Hrvatskome književnom listu*, *Hrvatskome sveučilištu*, *Hrvatskome tjedniku* i dr. niz tekstova koji su upozoravali na političku pozadinu sustavene uporabe regionalnih naziva za pojedine dijelove Hrvatske. Primjerice, legendarna je «*Kritika*» u br. 19/1971. nadnaslovom «*Antihrvatska manipulacija zemljopisnim nazivima*» na naslovnoj stranici najavila članak Ratimira Kalmete «*Što su Kvarnerski kraj i Hrvatsko primorje?*». Isti je pisac i drugdje isticao kako oznaka «crnogorsko primorje» označava cijelo primorsko područje Crne Gore (uključujući i Boku!), oznaka «slovensko primorje» odnosi se na sveukupno slovensko primorje, dok se samo u hrvatskome slučaju oznaka «Hrvatsko primorje» odnosi na područje od Rječine do sv. Mandalene nedaleko od dalmatinskog sela Lisarice. Slijedom toga, hrvatski bi se primorski pojmovi imao, u tadašnjoj uobičajenoj uporabi, sastojati od

Istre, Rijeke, Hrvatskog primorja, Dalmacije, kojog se ponkad još dodaje i «dubrovačko područje». Zašto, pita se pisac, naziv Hrvatsko primorje ne bi – kao kod svih drugih europskih naroda – obuhvatilo čitavo područje od Dragegonje do rta Oštrog?

Objašnjeno mu je nakon XXI. sjednice CK KPJ održane u Karađorđevu...

A jučer je bilo kad su, u sklopu priprema za prekrajanje Jugoslavije i za agresiju na Hrvatsku, beogradski mediji osamdesetih godina pokušavali rehabilitirati ne samo Miloša Žanka, nego i Vicka Krstulovića. U desetima tekstova se računalo ne na njegovo zalaganje za tzv. jadransku orijentaciju, nego na njegovo isticanje dalmatinske posebnosti. Usپoredno s tim, i s ukazivanjem na tobožnju suprotstavljenost Istre i Zagreba (Hrvatske), tragikomicno se pokušavalo oživjeti ideju o zasebnoj «Dubrovačkoj Republici». U sklopu istog nastojanja uspostavljeni su dodiri, pa i sklopjeni stajnoviti sporazumi između velikosrpskih i talijanskih imperialista. Bio je to preslik događanja iz doba Hrvatskog proljeća: Tomislav Slavica je u *Hrvatskom tjedniku* odnosno u *Vidiku* 1971. upozoravao na to, da se iz Beograda potiču autonomaški osjećaji, «*to bože zbog patologiziranog straha od (hrvatskog) nacionalizma*».

U doba Hrvatskog proljeća objavljen je u *Hrvatskome književnom listu*, *Hrvatskome sveučilištu*, *Hrvatskome tjedniku*, Kritici i dr. niz tekstova koji su upozoravali na političku pozadinu sustavene uporabe regionalnih naziva za pojedine dijelove Hrvatske.

Na splitskim, pak, ulicama i danas je moguće vidjeti grafite, kojima se Zagreb izjednačava s Beogradom, a kad su prije nekoliko godina na splitskoj rivi održane velike demonstracije povodom optužnice protiv generala Norca, dežurni su se Jugoslaveni upinjali dokazati, da su to demonstrirali «vlaški» došljaci, a ne autentični Spličani.

Zašto je zazoran naziv «Južna Hrvatska»

Gospodin Vukasović je u krivu, kad tvrdi da se Dalmaciji «nametao» naziv Južna Hrvatska, a da nigdje nema naziva sjeverna Hrvatska ili istočna Hrvatska. Gospodin Vukasović malo čuje i slabo vidi, jer je istina upravo suprotna: na svakom je koraku moguće naći nazive istočna Hrvatska, sjeverna ili sjeverozapadna Hrvatska, samo južne Hrvatske nigdje nema. O tome svjedoče zemljopisni ud-

KO narod sliha, KO sunce visoka!

sma i hrvatska i slovenska, i dalmatinska, ta pjala je srca borcima, ona ih je sokolila, ona im je vrataša život ona ih ujedinjava u jedinstvo.

žbenici, zbornici partizanskih dokumenta, svakodnevne meteorološke prognoze i novinski članci. Hrvatska je jedina zemlja, koja nema svoga juga!

Kao politički uznik, gospodin je Vukasović nesumnjivo čuo da su mnogi ljudi osuđeni zbog klicanja Hrvatskoj, a bit će da ponekoga i osobno znade. Lako se i često radi toga išlo u tannicu! No, uvjeren sam da ne će moći uprijeti prstom ni u jednoga, koji bi u Austro-Ugarskoj ili u bilo kojoj od dvoje Jugoslavije bio progonjen ili suđen zbog klicanja Dalmaciji i dalmatinstvu, Hercegovini, Slavoniji, Zagorju, Medimurju itd. Pokrajinama se moglo, pače bilo je poželjno klicati. Razlozi su bili isti oni, zbog kojih je UDB-a u dalmatinskim gradićima žbirila, tko čita zagrebački *Vjesnik* umjesto splitske *Slobodne Dalmacije*. Lako su oba lista bila pod jednakom strogim partijskim nadzrom i jednakom pravovjerna, *Vjesnik* je dolazio iz Zagreba, pa je već samim time njegov čitatelj nehotice pokazivao, da gleda preko Dinare i Velebita.

A to je bilo nezgodno.

I sve to pokazuje kako je gospodin Vukasović posve u krivu, kad misli da se imenu «Dalmatina» uklanjamo zbog straha od talijanske ekspanzije ili novih izljeva talijanskog imperializma (makar tomu svjedočimo puno češće nego što sami sebi želimo priznati!). **Razlozi su drugi i drugačiji: dalmatinstvo je (jednako kao «istrijanstvo» ili «slavonstvo» instrument rastakanja Hrvatske. To je oružje kojim se je služio i služit će se svatko, komu je do slabe Hrvatske.**

Nema, dakle, apsolutno ni jednoga razloga za trpljenje «Dalmatine», a kamoli za zagovaranje tog nazivka.

Prvi je razlog jezični. Jezični osjećaj g. Vukasovića, naime, očito nije osobito istančan. Naziv «Dalmatina», protivno njegovu tvrdom uvjerenju, nije hrvatski niti je skovan u skladu s pravilima hrvatskoga jezika. On je, posve u duhu talijanskoga jezika, stvoren na jednak način na koji su stvoreni, primjerice, Napolitana, Triestina, Siciliana, Istriana i sl., no s pravilima hrvatskoga jezika on nema nikakve veze! Tromi ga hrvatski duhovi prihvaćaju vjerojatno i radi toga što oponaša nazive dviju cesta koje poodavno spajaju Jadran sa zaleđem: cesta između Karlovca i Senja, sagrađena 1770.-1779., po **Josipu**

Dalmatinstvo je (jednako kao «istrijanstvo» ili «slavonstvo» instrument rastakanja Hrvatske. To je oružje kojim se je služio i služit će se svatko, komu je do slabe Hrvatske.

Samo naizgled šaljiva epizoda s obnovom "Dubrovačke republike"

II. nazvana je Jozefinskom ili, popularno, «Jozefinom», a cesta između Karlovca i Rijeke, građena između 1803. i 1811., nazvana je Lujzijanskom po **Mariji Louise**, Napolenovoj supruzi, te se popularno zove «Lujzijanom». Pa se onda čini, ako već imamo uvriježene naziva «Jozefina» i «Lujzijana», zašto ne bismo imali i «Dalmatinu»? Zašto ne bismo još jednim primjerom pokazali svoj ropski mentalitet?!

Drugo, auto-cesta između Zagreba i Splita, a sutra Dubrovnika, ne povezuje samo Dalmaciju sa zaleđem, nego povezuje skoro čitavu današnju Hrvatsku. Zašto onda nikomu nije palo na pamet nazvati je «Hrvatica»? Ili «Croatica», ako nam je već do tudica koje su stranci «prepoznatljive»? Naravno da o tome nije nitko ni slova rekao. A ni gospodin Vukasović ne uočava da naziv «Dalmatina» ustajno, iz dana u dan, promiču s televizijskih ekrana i novinskih stranica isti oni, koji most preko Rijeke Dubrovačke uporno nazivaju «Dubrovačkim mostom», makar se most i službeno zove **Mostom dr. Franje Tuđmana**. Ima u dubrovačkoj okolini puno mostova i nadvožnjaka, pa je sintagma «Dubrovački most» i nejasna i zbumujuća. No, njima je bolje i to, nego da se most zove **Tuđmanovim** imenom! Naravno, ne bi njima Tuđman smetao, da Tuđman tu ne znači – Hrvatska.

Treće, misliti – kao što g. Vukasović misli – da naziv «Dalmatina» treba promicati iz nekakvih komercijalnih razloga i radi «izgovorljivosti», krajnje je neobiljan. Makar sam nešto svijeta obišao, osim talijanske «Auto-ceste sunca» i transameričke «Route 66», nisam se uspio sjetiti nijednoga naziva nijedne auto-ceste u bilo kojoj državi. Ni u Austriji, ni u Njemačkoj, ni u Švicarskoj, ni u Francus-

koj, Nizozemskoj ili Belgiji. A nikad nisam čuo nikoga, da bi u Italiju otišao radi toga da vidi u kakvom je stanju «Auto-cesta sunca». Tamo se ide radi Rima, Firenze ili Mletaka, a ne radi naziva auto-ceste. Na hrvatski će se Jadran dolaziti ili se neće dolaziti iz sasvim drugih razloga, a ne zbog naziva ceste kojom se do njega vozimo. Jedino će g. Vukasović, primjenjujući umiljata mjerila za koja se zalaže, iz Zagreba u Rijeku, umjesto auto-cestom, putovati Lujzijanom, jer mu je to – izgovorljivo.

A na kako površan način gospodin Vukasović pristupa činjenicama, pokazuje i njegovo nekritičko citiranje navodne **Tesline** izjave, da se ponosi svojim srpskim rodom i svojom hrvatskom domovinom. Mene je ta navodna izjava uvjek asocirala na one **Krlezine** umne opservacije uklesane na spomenik kralju Tomislavu **Roberta Franeša-Mihanovića**: da je Tomislav, primajući srpskoga kneza Zahariju i njegove su narodnjake pod zaštitu, dalekovidno naslutio «bratstvo i jedinstvo naših naroda». Ignorirajući Krlezine ideoške fantazmagorije (kao i činjenicu da je Zaharija bježao pred – Bugarima, dakle, južnim Slavenima), Teslina me navodna izjava privlačila, jer bi ona mogla i trebala biti putokaz i hrvatskim Srbima i Hrvatima. Slijedom toga, onaj koji ju je izrekao zaslužuje svako poštovanje i svaki spomenik.

Radi toga sam se trudio naći tu izjavu u izvorniku. Uzalud. Dao je Tesla mnoštvo političkih izjava i prije Drugoga svjetskog rata, a osobito tijekom njega. Sve su dубoko jugoslavenske; u većini njih veliki znanstvenik izriče svoj srpski nacionalni osjećaj (svakako bez primjesa šovinizma!) te se zalaže za opstanak odnosno obnovu Jugoslavije. No, na moju veliku žalost, nigdje nisam našao dokaza za izjavu koja je i danas uklesana na kutu Tesline ulice i Zrinjevca, i koja se u *političkim zgodama* poteže češće od revolvera u filmovima **Johna Waynea**. Zbog toga sam, dok me se ne uvjeri u protivno, sklon smatrati kako su mrtvomu Tesli u usta, iz *bratstvo-jedinstvjujućih* razloga, stavljene u usta riječi koje nikad nije ni izgovorio niti pomislio, baš kao što kralj Tomislav, nema sumnje, nije mislio ni na **Strossmayera**, ni na **Tita** (a bogme ni na Krlezu!). Ali, obradovat će me, ako me bilo tko, pa i gospodin Vukasović, koji kao biolog znade što je egzaktan dokaz, uvjeri u protivno. Dovoljno je da kaže, gdje je to Tesla i kada kazao i gdje je to objavljeno. Ili da, u protivnom, *ne mrči gaća...*•

PREDSTAVLJENA KNJIGA DON IVANA KEVRIĆA, ŽUPNIKA VISOČANA, MAJKA - ZBIRKA PJESAMA

Na blagdan Bezgrješnog srca Marijina, 16. lipnja 2007., u Visočanima je predstavljena knjiga **Majka - zbirka pjesama don Ivana Kevrića**, župnika Visočana. Pred mnoštvom uzvanika i mještana najprije je održana sv. misa u župnoj crkvi, a nakon toga je knjiga predstavljena u prostorijama Osnovne škole Visočane.

Knjigu su predstavili te o njoj i piscu govorili Mnoštvo mještana, uzvanika, sudjelovalo je ovoj promociji, a promociju su izvršili i o knjizi i samom autoru govorili književnik **Ante Tičić**, prof. **Nediljko Stanić**, te prof. **Livio Marijan**. Voditelj je bio **Ivica Dundović**, a sudjelovalo je KUD Radovan koji je svojim izvedbama narodnog kola i narodnim vjerskim pjesmama oduševio i razveselio prisutne.

Don Ivan Kevrić rođen je 1946. u Visočanima kraj Zadra, gdje je i završio osnovnu školu, a zatim nastavio školovanje u Gimnaziji i sjemeništu "Zmajević" u Zadru (1965.), teologiju i filozofiju studirao u Splitu, Zadru i Zagrebu, a 1972. diplomirao na Katoličkom bogoslovnom fakultetu. Za svećenika je zaređen u Zadru 29. lipnja 1971., a mladu misu slavio u Visočanima 25. srpnja 1971. Kao župnik radio je u Povljanima na otoku Pagu, te u Vlašićima i Dinjiški, a u Poličniku i Suhovarama službovao je od 1976. do 1996. Neko vrijeme radio je u Turnju, Sv. Petru i Sikovu. U Visočanima je 1997. postao stalni župnik te poslužitelj župe u Radovinu, koju crkvenu dužnost vrši i do danas.

Osim svog nesebičnog i veoma angažiranog pastoralnog rada bavi se aktivno i pjesništvom, piše prozu iz narodnog i povijesnog života, a osobito su mu značajne crtice života. Svoje priloge do sada je objavljivao u crkvenim listovima Glasu koncila, Malom koncilu, te Narodu, kao i u drugim listovima. Njegova najznačajnija djela su monografija *Visočane*, objavljena 2002. u Zadru, monografija *Radovin*, Zadar 2004., *Visočane II*, Zadar 2005., monografija *Župa Poličnik*, Zadar 2006. i najnovija *Majka - zbirka pjesama*, Visočane 2007.

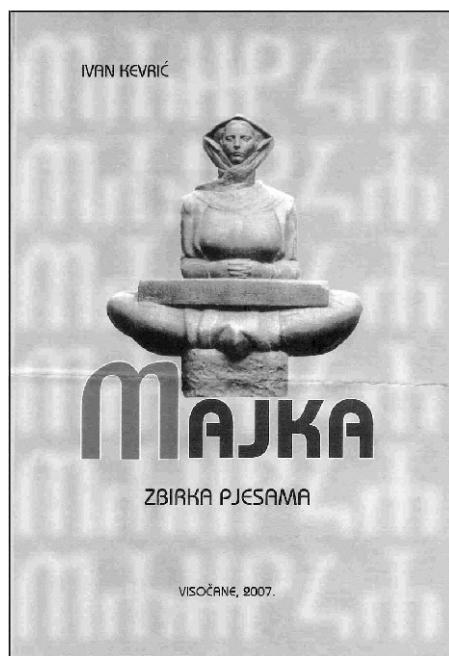
Knjiga je vizualno veoma lijepo opremljena, a na naslovnoj stranici je lik Majke Domovine (kipara **Ivana Meštrovića**). Za izdavača navodi se Župni ured Visočane, sam autor je glavni i odgovorni urednik, urednik je Ante Tičić, a knjiga je tiskana u 400 primjeraka. Ova knjiga, prema navodu autora, posvećena je nebeskoj Majci, majci Domovini i svim majkama i djeci svijeta.

U predgovoru knjige, književnik Ante Tičić navodi da je ova "zbirka pjesama au-

Piše:

prof. Bruno ZORIĆ

tora don Ivana Kevrića, uspjela, plemenita refleksija u uljudbeno sveprisutnom značajnom imenu Majka, koje fluidnim dodirom oplemenjuje i zrači nesebičnom ljubavlju". Tičić u predgovoru knjige otprije like iznosi iste misli koje je izrekao i na samoj promociji, pa tako navodi kako don Ivan Kevrić u svojoj zbirci pjesama *Majka* ističe kako je majka temeljac i nositelj istine života, kako je ona neugasiva luč ljubavi i žrtve što plamsa na oltaru čovječanstva i kako je majka pravo nadahnuće za mnoge istinske umjetnike, pa tako i za sa-

mog autora ove knjige don Ivana Kevrića. U predgovoru i na samome predstavljanju, književnik Tičić daje pregled najstarijih zapisa, te navodi i najstarije zapise od pergamenta, raznih kodeksa i ureza u kamen, napisan i na latinskom jeziku, ali spominje prve hrvatske antologije iz 1380. g. i to prijevod iz latinskog na hrvatski jezik Josipa Mijojevića, pod nazivom *Bogorodica u hrvatskom pjesništvu od 13. do kraja 19. stoljeća*, Zagreb 1944. godine, te navodi mnoge misale, brevijare, razne zapise i knjige, koje su do dana današnjega posvećene nebeskoj Majci i drugim majkama. Ja bih ovdje spomenuo i zbirku pjesama hrvatskih pjesnika *Pjesme o majci* (ur. Vinko Nikolić), Zagreb 1944., koja je posvećena "Hrvatskoj majci čuvarici vječnih hrvatskih ognjišta".

Uza sve to što su mnogi prije don Ivana Kevrića bili zaokupljeni veličinom i značenjem nebeske Majke, majke žene i Majke Domovine, o majci kao izvoru narodnog života, narodnih korijena i bitka čovjekova, progovorio je na svoj pjesnički i svoj ljudski način i sam don Ivan Kevrić, za kojega je majka oličenje svake dobrote, plemenitosti i želje, zdravog života i narodnih korijena, pa bismo mogli reći, što to posebno ne ističe sam predstavljač Tičić, ali se dade naslutiti i ta njegova misao, da je majka izvorište svakog dobra i jedini pravi životni i nacionalni korijen bez kojeg nema života i bez kojeg je čovjek u ovom našem svemiru nitko ništa, izgubljen, vječiti lutalica i vječiti nesretnik.

Majka kao žena, Božanska Majka i Majka Domovina - jedna je istinska majka i ona u pjesničkoj imaginaciji autora don Ivana Kevrića dobiva i jedan poseban filozofski značaj i jednu gnomsku veličinu i značaj koji je trajan, nepresušan i jedini zdrav i božanski pristup životu i življenu. Tičić spominje i ističe vrijednost don Kevrićevog pisanja o našim majkama, majkama iz Domovinskog rata, koje su junakinje i patnice našeg Domovinskog rata i to majka **Kata Šoljić** iz Vukovara i majka **Eva Šegarić** iz Škabrnje, te navodi da su one simboli stravičnih ratnih događaja u tim mjestima i u cijeloj Hrvatskoj.

I na kraju, književnik Tičić spominje i peti ciklus pod nazivom "Sjećanje na moju majku", kojоj je posvetio "pregršt svojih nadahnutih pjesama, stihovno obiluje melankoličnom sjetom za umrlom majkom kao senzibilnom nostalgijom u koju uranja sve svoje misli i pjeva svojoj majci: «*Obuci se, uredi se / Širi ruke, eto, sina tvog / Pivoti ti za života svog. / Baci na me vedar pogled svoj, / Ne kloni mi lipi cvite moj. / I oprosti mi zaborav svaki, / Tvoj sam živ i mrtav, / Mati, mati!*»

Mišljenje književnika Ante Tičića, razumljivo, jest samo kraći osvt o umjetničkom djelu don Ivana Kevrića, koji nije samo pjesnik već i povijesni entuzijast i kronolog, a nadasve veliki i iskreni domoljub iz čije svake riječi izbija ljubav prema hrvatskom čovjeku, njegovom domu i njegovoj vjeri. Majka je oličenje svega toga.

Drugi predstavljač, Nediljko Stanić, dao je također svoj osvt o značenju ove zbirke pjesama don Ivana Kevrića *Majka*, te ističe domoljublje, umjetničku vrijednost i poruke don Kevrića, koje su plemenite, izraz narodnog života i ljubavi za majku kao oličenje svega dobrog. Treći predstavljač,

Livio Marijan, također je pokušao dati osrvt na vrijednost ove knjige.

Čini nam se da predstavljači, uza sav trud, želje i htijenja, nisu dali potpun osrvt i jednu dublju analizu ove zbirke pjesama koja to svakako zaslzuje. Sama zbirka pjesama podijeljena je na, po mom sudu, pet dijelova. Prvi dio posvećen je nebeskoj Majci, drugi dio Majci Domovini, treći dio svim majkama i svoj djeci svijeta, četvrti dio majkama junakinjama Domovinskog rata, a peti dio čini sjećanje autora na vlastitu majku i stihovi posvećeni njoj. Dok su nam pjesme posvećene nebeskoj Majci, Majci Domovini te svim majkama svijeta raznih autora, donekle poznate kroz struku i znamo da su majke čuvarice života i jedan nepresušan izvor ljubavi, radosti i sreće, da je majka najveća patnica i podnositeljica svake boli radi sreće vlastitog djeteta i da su te misli izrečene u tim pjesmama, ljubav prema majci je svevremenska i obuhvaća sve prostore i zato je don Ivan Kevrić i uzeo te objavio pjesme posvećene majkama da bi pokazao kako je majka nepresušan izvor umjetničkog osmišljavanja kroz pjesmu, kip ili sliku, i kako je to ostavilo duboka traga u umjetničkom stvaranju kroz stoljeća, ali je htio i pokazati svojim čitateljima i onima koji će proučavati njegovo djelo, da i on - pjesnik don Ivan Kevrić - ima svoju majku, nažalost danas samo u sjećanjima i da on iskazuje poštovanje, divljenje i ljubav prema majci i na svoj poseban način i da u toj uspomeni i sjećanju nalazi utjehu i nadu, prvo u Kristovoj majci, ali i u svojoj vlastitoj majci, kao da nam je htio poručiti i svakako podučiti nas - i ja sam imao majku, majku ženu koja me je porodila, ali imam i Božansku majku, ali imam i Majku Domovinu, i ja o toj majci pjevam ovako.

U prvoj pjesmi iz ove zbirke pjesama, pod nazivom Moja majka, don Ivan Kevrić govori o svojoj vlastitoj majci. Istim marljivost svoje majke u prvoj strofi te pjesme i uspoređuje je s pčelom te u prvoj strofi gradi svoju pjesničku sliku na nekoliko motiva koji su misaono povezani. Tako se ističe

motiv majke, usporedba s pčelom, jutro, mrak, kuća, polje, seljanka. Koristeći pjesničku figuru usporedbe pjesnik je htio potencirati vrijedne ruke svoje majke, ali je i naveo motiv kuće, polja i sela i istaknuo - moja je majka seljanka. Upravo to isticanje majke sa sela jest ponos pjesnika, koji nam u prenesenom značenju govori - moja je majka umorna od rada, ona je puna znoja i truda, ali to je moja majka. U toj muci, u njezinom trudu pjesnik vidi veličinu i brigu njegove majke i to posebno ističe. U drugoj strofi daje vanjski izgled svoje majke i koristeći lokalne izraze kao vacol, bljuza, vuštan, traverša, on daje opis svoje majke, njezin izgled i odjeću, te možemo dokučiti kroz pjesničku sliku koju nam je pjesnik stvorio kako izgleda njegova majka. Opis u drugoj strofi dobiva na kulminaciji osjećaja pa tako dok u prvoj strofi ističe radišnost majke, u drugoj strofi on ističe vanjštinu svoje majke, te kao da nas upućuje - eto tako izgleda moja majka. U trećoj strofi ističe moralne vrijednosti svoje matere: ona je ponizna i poštena, skromna, dok u četvrtoj strofi navodi da je njegova majka petero djece rodila i u svoju djecu usadila rad i molitvu, učila ih poštenom i vjerskom životu, dok u petoj strofi ističe majčinu želju da od svoje djece učini poštene ljudi odane Bogu, svome rodu i domu, i da budu pravi sinovi Domovine.

Taj osjećaj od prve strofe prema sada šestoj pjesnik i dalje ističe tu moralnu poduku svoje majke i njezina ljubav pratit će ih kroz život.

I na kraju u sedmoj strofi javlja se i poanta cijele pjesme gdje pjesnik zaključuje - onaj koji dobiva zdrav kućni odgoj, ljubav ka poštenju i vjeri, ne može biti nitkov i propalica, jer njega kroz čitav život prati i Božja i majčina ljubav. Uzeo sam ovu pjesmu kao primjer pjesnikove snage da izrekne i takve duboke misli koje imaju i praktičnu važnost. To su zdravi temelji života i zdravi temelji naše vjere koji su utkani u životne korijene, ja bih rekao na izvrima života hrvatskim.

Jezik u ovoj pjesmi posebno je poglavljje, a pjesma je prepuna metaforike i domaćeg lokalnog govora, pisana ikavicom i domaćim narodnim nazivima za narodnu nošnju. Sve to daje jedan poseban kolorit i ljepotu pjesmi, a nju valja čitati i osjećati je, jer ju je teško prepričavati, ona na taj način gubi na ljepoti i umjetničkoj vrijednosti. Jezik je u ovoj pjesmi razgovijetan, osjećajan, sklađan, metaforičan i pjevan, ponegdje se javlja i rima, stihovi nisu ujednačeni jednakim brojem slogova, rima nije pravilna, ali je bogata mislima i osjećajem.

Takve su i druge njegove pjesme, kao Materino brime, Ljubav majke, Pismo majci, Na krilu majke, Pozdrav majci i domu iz tuđine, Moja ditinja kotulica, Materina kova, Materina kosa, Majka i njezina dica, Materine ruke, Križ moje mame, i druge.

Posebno bih istaknuo i pjesmu Materina kova, čini mi se najsnažnija umjetnički osvarena pjesma u ovoj zbirici, prepuna metaforike, puna osjećaja i veoma bogata pjesničkim jezikom. Svaka pjesma za sebe čini jednu posebnu umjetninu, jednu posebnu priču nadahnutu pjesnikovim osjećajem koji izbija iz pjesnikove duše, iskren, doživljen i neponovljiv. Valjalo bi još šire i dublje ući u analizu svih ovih pjesama.

Jedno je sigurno, don Ivan Kevrić nije samo povijesni entuzijast i kronolog, on je nadasve iskren domoljub i pjesnik umjetnik koji nas je obradovao svojim stihovima u ovoj zbirci pjesama *Majka*, ali i otkrio da njegov pjesnički izraz ne bi smio završiti ovim stihovima i da oni nisu posljednji. Moć njegova izraza je golema i ona ovim stihovima nije doživjela svoj vrhunac i zato će nas don Ive, nadamo se, obradovati još kojom zbirkom pjesama, a time i obogatiti našu hrvatsku književnost koja je nepresušna ovakvim stvarateljima. Don Ive je jedan od takvih. •

POMOĆ ZA POLITIČKI ZATVORENIK

U srpnju i kolovozu 2007., svojim su prilozima daljnje izlaženje ovog mjesečnika nesrebično pomogli:

Aleksandar	Cugovčan	Virovitica	1.100,00
Marijan	Čuvalo	Zagreb	200,00
Branko	Rakarić	Zagreb	300,00
u k u p n o		1.600,00 KN	

Zahvaljujemo se darovateljima, te se i ubuduće preporučujemo njihovoj susretljivosti. (Ur.)

PRODAJEM KOMPLET

POLITIČKOG ZATVORENIKA!

Po cijeni od pet kuna po primjerku, prodajem sve dosad izišle i dobro očuvane brojeve *Političkog zatvorenika* (1. – 183.). Zainteresirane molim da se javite na adresu: **Milivoj Kovačić, A. Mihanovića 9a, 48000 Koprivnica** ili na br. **048-626-650**.

*što u kamen-u
radi amen
dok lutajuće sjene
prebiru oblutke za igru
kojoj nema kraja?*

*Daljino, u plavo bojiš planine
posustalo sunce kriješ u purpuru
sve moje misli odvucuš u tenu
tako sam često sam srcem na kamenu.*

Pjesma o kamenu

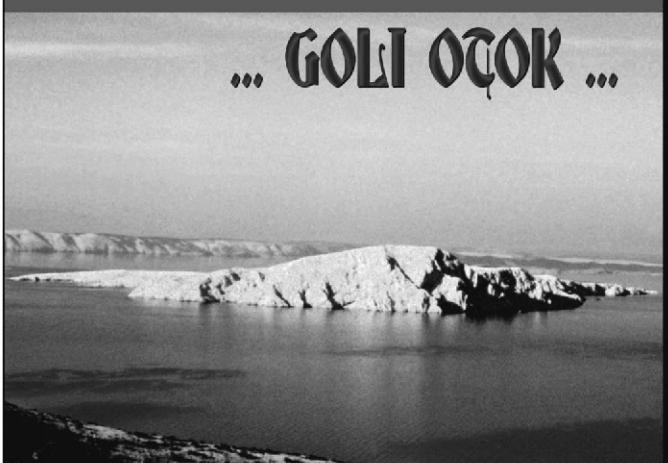
Kamen na kamen
k a m e n
kamen na kamen
opet samo kamen
razbijen srcem, okom i krvavim prstima
on osta samo kamen
premješten iz hrpe u hrpu
on opet . . . samo kamen
razderanim prstima ga gladim
on opet . . . samo goli kamen...

... šapče mi sudrug u patnji:
Prez! Pazi da te ne pretvore
u kamen...
U muci jedva istisnem kroz zube:
Moli se da i sam
ne postaneš
k a m e n!

I tako iz dana
u dan samo
kamen
kamen
kamen
dok iznad nas samo nebo plavo
i oko nas modro more
a na nama kamenje i k a m e n ...

što je s vjetrom gore
vapi ljuta stijena u naručju mome
ne znam ništa reći ali ni uteći
usudu tvome niti mome ...

... BIO JEDNOM
JEDAN OTOK ...

Andrija Vučemil

BIO JEDNOM JEDAN OTOK ...

Bio jednom jedan otok ...
usred mora
kraj obzora
ispod gore Velebita ...

Bio jednom jedan čovjek
koji čovjek
čovjek kamen
znao reći samo amen
pa sve bude kako bude
u kamenje vode ljudi....

Bio jednom jedan otok ...
... Goli otok
usred mora kraj obzora
mene često bura pita
tko se skita tako plaho
vrletima Velebita ...
More veli ...
sjena vela, vela sjena onog Tita

traži oprost, traži mira ...
... grmi nebo, huči more, tutnji kamen:

Nek se skita neka pita
gdje su kosti umorenih,
gdje su ruke, gdje su noge,
gdje su oči, gdje su uši,
gdje sakriše tako mnoge
umorene zatočene...

... kad ih nađe pa postroji,
pa pobroji,
pa kad kaže *oprostite, mili moji
i hodite kuda želi koji poći* ...

možda kletva i popusti
pa se smiri u kamenu ko kumiri,
ali nikad zaboravit ne će kamen
da u njemu čuči a m e n ...

Predstavljanje knjige bit će u Zagrebu.

Pozivamo sve političke robijaše s Golog i Sv. Grgura
da se jave tajništvu u Zagreb, Vojnovićeva 15, tel.: 01/4615-437.
Na predstavljanju knjige autor će darivati knjigu Golotočanima i Grgurašima.
O danu, satu i mjestu predstavljanja bit će obaviješteni!

Hvala na odazivu!

MOJ VOJNIČKI I KRIŽNI PUT

Rođen sam u Trnavi 10. rujna 1926., u seljačkoj obitelji. Otišao sam u vojsku 12. studenoga 1943. Otišao sam dobrovoljno, jer se više nije moglo opstati u Trnavi od partizana, koji su bili stalno u mjestu i javno su isticali da će nas mladiće sve mobilizirati prije negoli nas mobiliziraju u hrvatsku vojsku.

U popunidbenom zapovjedništvu u Osijeku poslali su nas pedesetak u Vinkovce u novačku pukovniju. Kada su prošla dva mjeseca vježbe, upućeno je nas oko 1.200 u Drugi lovački zdrug, koji se je nalazio u Austriji, privremeno, na vježbi i popuni novim ljudstvom i naoružanjem. U Hrvatsku smo se vratili 30. ožujka 1944. i odmah upućeni u Bosnu: Cazin, Bužim, Kladuša... na prikupljanje rasute muslimanske milicije **Huske Miljkovića**, koje je dio otisao u partizane, a dio od njih oko 2.000 borio se u sastavu hrvatske vojske protiv partizana. Njihov zapovjednik Miljković se s partizanima sporazumio da ta milicija dođe u partizane, pa ga je njegov pomoćnik u prepirci ubio, jer on nije htio u partizane.

Piše:

Mato LUKAČEVIĆ

Poslije ove akcije, koja je trajala cijelog travnja 1944., krenuli smo – cijeli Drugi lovački zdrug - u akciju na Grmeč-planinu, na lijevu stranu rijeke Une. Tu smo krstarili do Vrtoča i Krnjeuše i nazad do Ostrošca na Uni oko 15 dana, te smo imali desetak oštih bitaka s krajiškim i ličkim partizanima, sve s priličnim gubitcima. Imali smo nekoliko mrtvih i 15-ak ranjenih.

Dana 25. svibnja 1944. uslijedila je velika ofenziva na Drvar i okolicu, što je izvela 373. divizija «Tiger», te divizija «Prinz Eugen», padobranski bataljon i još neke logističke formacije. Druga bojna I. lovačke pukovnije, u kojoj sam ja bio, stigla je u Drvar nakon dva dana. Posvuda su ležali mrtvi. Odmah smo pomogli sahranjivati mrtve, koji su već počeli zaudarati. Slagali smo ih u jame nastale od bombardiranja, a Nijemci su svoje mrtve sahranili na drvarskom groblju. Tu smo (u

Drvaru) ostali do 14. kolovoza, kad smo prešli u Bosanski Petrovac. Taj je gradić napadnut 15./16. kolovoza. Uspjeli smo se obraniti, a 16. kolovoza smo opet pokapali mrtve. Pisao sam dnevnik, pa su mi ti događaji ostali u sjećanju. Tada sam bio teklić (kurir) kod zapovjednika III. satnije II. bojne I. lovačke pukovnije, pa sam bio dobro upoznat sa svakodnevnim događanjima. Kroz cijelo vrijeme od 1. travnja do 15. studenog 1944. moja jedinica prošla je kroz stotinjak bitaka na prostoru od Bosanske Krupe i Bihaća do Drvara i Klekovače planine, a moja III. satnija za to vrijeme imala je 43 mrtva i dvadeset ranjenih od ukupno 180 vojnika, jer je kod sela Vrtoča izginuo cijeli III. vod.

Oko 15. rujna 1944. cijela pukovnija prelazi u Liku na područje Donjeg Lapca. Bili smo na osiguranju prometa Bihać – Knin. Imali smo nekoliko akcija do Bruvna, Boričevca i Kulen Vakufa (preko Une).

Ja sam dobrovoljno, s još sedam ljudi, početkom studenog otišao u Zagreb u I. hrvatsku diviziju XXI. pukovniju. Tu smo

Hrvatski zarobljenici 1945. kod Celja

bili do 23. prosinca, kada krenusmo preko Dugog Sela i Božjakovine u Vrbovec. Od tog mjesta vodili smo lakše bitke i pred večer stigosmo u Vrbovec. Tu smo učvrstili položaj i bili do Nove godine, a 2. siječnja 1945. krenusmo u bitku za Gradec, Dubravu i stigosmo u Bjelovar. Zanočili smo u Ždralovima i nastavili put pod kišom metaka prema Severinu, a idući dan zauzeli smo Veliku Pisanicu i Veliki Grđevac. Bile su to lakše bitke nego one u Bosni i Lici. Tu smo vodili bitke mjesec dana, a 10. veljače zauzeli smo Viroviticu, preko koje su se partizanske snage prebacivale u Mađarsku u krilo Crvenoj armiji.

Nakon nekoliko dana u Virovitici krenusmo preko Levinovca i Papuka, te bez ispaljenog metka stigosmo u Daruvar. Odatle smo došli u Bjelovar i dobili novu odoru i plaću za šest mjeseci unaprijed. Nedugo zatim upućeni smo preko Čazme i Vrtlinske u Kutinu i Voloder. Tu smo bili nekoliko dana na odmoru, a zatim stigosmo na frontu u Velike Zdence. Tu je, nakon pet dana borbi, nastao pokret noću na novu liniju Drava – Bjelovar – Štefanje – Jasenovac, gdje smo se zadržali četiri dana, ali je primjećena kod domobrana i vojnog vodstva potpuna demoralizacija.

Od tada nismo primali hranu niti strjeljivo. Svaki vojnik je šutio za sebe, razmišljajući što će se dalje događati, ali ipak smo se branili i povremeno branili odstupnicu svih oružanih snaga i civila, što su se povlačili u otežanim uvjetima zbog pretrpanih i zakrčenih cesta na prilazima Zagrebu i Sloveniji. Ceste su bile na pojedinim mjestima neprophodne zbog napada aviona. Posljedice avio-napada su bile stravične. Na cesti su ležala mrtva tijela ljudi i zaprežnih kola i konja, prevrnutih automobila... Kaos, plać – izgubljeno dijete traži majku. Vojска se žurno povlači pokraj ceste i žurno se kreće prema Austriji, jer ljudi iz vrha vojske i vlasti su rekli da se moramo predati Amerikancima. U opisanoj situaciji smo se povlačili prema Austriji, te smo gladni i bez strjeljiva stigli do Dravograda 15. svibnja 1945.

K nama, domobranima, došao je profesor u činu partizanskog bojnika sa svojom pratnjom i rekao nam: «Braćo domobrani, rat je završen, nosite svoje oružje prema Slovenjgradecu i tamo ćete ga predati, pa idete svojim kućama». Nudio nam je cigarete i bio vrlo prijazen. Mi smo krenuli prema Slovenjgradecu i kod ulaza u logor u nas je upereno iz zaklona nekoliko mitraljeza. Oružje smo odložili pokraj puta i svi smo usmjereni u logor pred samim gradićem. Tako smo postali zarobljenici i to bez vode i hrane, bez oružja i bez dostojanstva. Nas je bilo samo na tom mjestu oko sto tisuća, a velike kolone su iz Dravograda upravljene prema Mariboru. Ostali su išli prema Celju i Zagrebu. Ja sam, nakon pet dana gladi i žeđi, među zadnjima napustio Slovenjgradec.

Nas oko dvije tisuće zadržani smo u Celju kod željezničke stanice, a uz nas su bili i dočasnici. Pod jakom stražom svakog smo dana popravljali željezničku prugu, donosili pragove i tračnice. Dva puta dnevno smo dobivali hranu u maloj količini za tako težak rad. Dva slovenska civila su obavljali stručan tehnički posao. Jedan šezdesetogodišnjak, Janez, meni bi ponekad dao malo kukuruznoga kruha (hvala mu i sada!), jer iako sam bio u devetnaestoj godini, vidno sam oslabio zbog slabe prehrane i teškog rada. Komandant logora, **Kosta Petrović**, često bi nam govorio: «Ako netko pokuša bježati, stići će ga metci». Zadnji tjedan smo dobivali bolju hranu, a budući da je nestalo kravske repe, primali smo grah ili geršl i više kruha.

Nakon mjesec dana rada, došli su neki časnici iz XV. majevičke brigade i nas mlade (godišta 1920.-1927.) odveli su u tu brigadu, koja je u Srbiji bila popunjena raspuštenim četnicima **Koste Pećanca**. Tu sam bio oko dva mjeseca, kad poslaše našu grupu u XI. konjičku brigadu, gdje sam bio do 20. studenog 1947., kada sam napokon došao kući. Bio sam u domobranstvu 18 mjeseci, u logoru 35 dana i u JNA 2 godine i 5 mjeseci. Ukupno 4 godine i 8 dana...•

U SPOMEN NA POLITIČKU UZNICU ANKU PREMUŽ

U gospičkoj je bolnici u nedjelju, 15. kolovoza 2007., na Veliku Gospu, nakon duge i teške bolesti umrla **Anka Premuž rođena Čanić**, članica HDPZ Podružnice Gospic. Pokojnica je uz crkveni obred pokopana na gospičkom groblju Sv. Marije Magdalene u petak 17. kolovoza 2007.

Za života bila je tiha i samozatajna, ali ustrajna i odlučna. Kročila je hrabro kroz život, vjerna Bogu i svojoj Hrvatskoj.

Nakon pada Nezavisne Države Hrvatske srbo-komunistički "osloboditelji" radi njezina su je domoljublja proganjali. Vojni sud u Gospicu, kojem je predsjedavao sudac **Iso Stanić**, osudio ju je po čl. 13. i 14. UVS na 3 godine strogog zatvora. Kaznu je odslužila u robijašnicama u Gospicu, Staroj Gradiški i Požegi od 27. srpnja 1945. do 12. lipnja 1948.

Na robiji je radila teške fizičke poslove, izložena svim vremenskim nepogodama. Posljedica takva života je narušeno zdravlje srca i reuma, a zadnjih godina života oboljela je na bubrege i bila ovisna o dijalizi. Uz tu opaku bolest godinama je bila izložena napornom putovanju, truckajući se u rasklimanome bolničkom automobilu od Gospicu i usputnih sela, gdje su prihvaćani drugi bolesnici, na putu na dijalizu u Ogulin. Mirno je podnosila tu nedaću, nadajući se da će moćnici, ako ne iz humanih, a onda barem radi promidžbenih političkih predizbornih razloga, otvoriti odjel za dijalizu u gospičkoj bolnici.

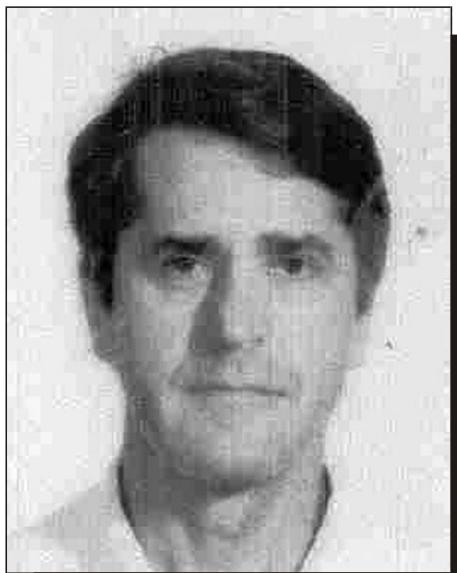
U telefonskom razgovoru znala bi reći: "Ja vjerujem u Boga, molim se Gospu, ona je moja zagovornica i uzdanica". I eto, Gospa ju je uzela u svoje okrilje, u Božjim visinama našla je vječni mir, a u tišini gospičkog groblja svoj ovozemaljski počinak. Pored obitelji, prazninu nakon njezina odlaska osjećaju članovi Podružnice Gospic i stari Gospičani. Svakim danom nas je sve manje. Dolaze novi ljudi, Grad se i fizički mijenja. Vjerujemo da će ga novi stanovnici voljeti koliko i mi.

Počivaj u miru Božjem sestro Anka, neka Ti je laka hrvatska gruda!

Ivan VUKIĆ

RUDOLF ARAPOVIĆ, HRVATSKI DOMOLJUB, EMIGRANT I PUBLICIST (1937.-2007.)

U petak, 3. kolovoza, u svom domu u Svrščaku kraj Samobora, u 70. godini života umro je **Rudolf Arapović**, hrvatski domoljub, politički uznik i progonjenik, dugogodišnji poznati politički emigrant, pisac i publicist.

Rudolf Arapović nakon povratka u Domovinu

Rođen je 8. prosinca 1937. u Busovači u srednjoj Bosni, u višečlanoj i od komunističke vlasti proganjenoj obitelji. Njegovo podrijetlo iz hrvatske katoličke obitelji i sredine utjecalo je i na njegovu ukupnu životnu sudbinu. Još kao dječak našao se je s obitelji na Križnom putu 1945., većina njegove obitelji je proganjena u jugoslavenskom komunističkom sustavu, a zbog brata **Pere**, pripadnika HOS-a, koji je oko Kiseljaka komunističkoj vlasti nastavio pružati otpor i nakon svršetka rata 1945., s roditeljima i drugim članovima obitelji proveo je tri godine u internaciji, progonstvu u Zavidovićima.

Osnovno školovanje pohađao je u Zavidovićima i Busovači. Srednje školovanje – klasičnu gimnaziju pohađao je i završio 1955.–1959. u Franjevačkom sjemeništvu u Visokom, a potom je, nakon odslužene dvogodišnje vojne obveze u Čupriji i Kragujevcu u Srbiji, 1961.–1962. polagao i završio državnu gimnaziju u Travniku i Zagrebu. Od 1962. do 1965. studirao je filozofiju i njemački jezik na Filozofskom fakultetu u Zagrebu, uglavnom uzdržavajući se radom preko Student-ser-

Piše:

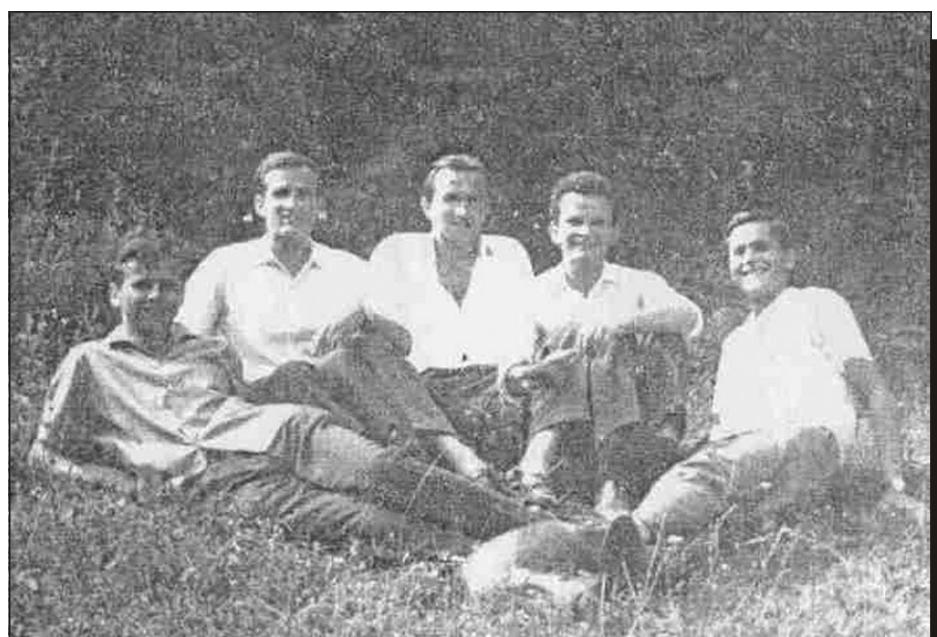
Dr. sc. Andelko MIJATOVIĆ

visa. Ljeti 1963. radio je u SR Njemačkoj, a na drugoj godini studija koristio je studentski kredit. Za sve vrijeme studija stanovaо je u Studentskom domu u Odranskoj ulici.

Koliko se vidi iz dostupne dokumentacije, zloglasna tajna jugoslavenska policija Udba prati ga još od srednjoškolskih dana u Visokom 1950-ih godina, a posebno od lipnja 1964. preko suradnika „Mirka“ i „Oblaka“ u vezi s tada već osuđenim studentom **Andelkom Mijatovićem**, kolegom iz srednje škole. Prvi put je saslušavan 30. lipnja 1964. Kada su uoči i noću 8. svibnja te noću 2./3. lipnja 1965. u Zagrebu šireni protujugoslavenski letci u organizaciji studenta građevinarstva **Branimira Petenera**, Arapović je uhićen 7. lipnja, pri koncu treće godine studija. Treći dan, 9. lipnja, odbio je primiti i potpisati rješenje o pritvoru, zbog toga što je u rješenju navedeno da je i on sudionik skupine „koja je širila pis-menu i usmenu propagandu“. Nakon opsežne, iscrpne i za mnoge vrlo teške istrage te sudskog procesa 12.–25. ožujka 1966. na Okružnom sudu u Zagrebu,

osuđen je zbog čitanja i davanja drugima na čitanje emigrantskog tiska, s još petoricom kolega i prijatelja (Andelko Mijatović, Ivan Gabelica, Zvonimir Drkulec, Bruno Bušić i Marko Barišić) kao trećeoptuženi na godinu dana zatvora. Ta mu je kazna i na Vrhovnom sudu potvrđena. Zatvorsku kaznu izdržao je u Petrinjskoj ulici u Zagrebu.

Četiri i pol mjeseca nakon izlaska iz zatvora, 25. listopada 1966., zajedno sa suosuđenikom Brunom Bušićem, prebjegao je u Austriju u Beč, gdje ih je prihvatio emigrant **Jure Knezović**. Nakon nekoliko dana prijavio se je u austrijskoj policiji i 1. studenoga smješten je u izbjeglički logor Traiskirchen kod Beča, a nakon dobivanja azila, od 9. prosinca boravi u Beču. Na tamošnjem sveučilištu nastavio je studij, a dulju vrijeme radio je u bečkoj tiskari Presse-Haus. Iako je to bilo zbranljeno, uključio se i u politički rad među tamošnjom hrvatskom emigracijom. Kada je u „Telegramu“ 17. veljače 1967. u Zagrebu objavljena „Deklaracija o položaju i nazivu hrvatskoga književnog jezika“, Arapović ju je preveo na njemački jezik i sa suradnicima dostavio prijevod medijima i diplomatskim predstavništvima u Beču. U travnju 1967. s **fra Ivom (Markom) Bagarićem** i Jurom Knezovićem pokrenuo je „Bilten hrvatskih soci-

Na Sljemuenu 1963.: Ljubomir Vlašić, Ivan Martinović, Andelko Mijatović, Ivan Gabelica i Rudolf Arapović

Arapović u svom domu u Washingtonu 1981.

jalista“, u kojima je pisao članke protiv totalitarnoga komunističkog sustava, potpisujući se imenom i prezimenom. Bilten u početku radi na pisačem stroju, pa na ciklostroju. I u Beču ga Udba prati preko više suradnika sa suradničkim imenima: „Boško“, „Putnik“, „Branko“, „Krpan“, „Marijan“, „Marko“, „Dinko“ i drugi. Od konca lipnja do listopada 1968. boravio je u Kanadi, gdje je sa skupinom austrijskih i njemačkih studenata, radio na berbi duhana, ali i na drugim poslovima. Tada je boravio i u SAD. Taj boravak u Kanadi i SAD i život tamošnjih Hrvata opisao je po povratku u Beč u članku „Amerika ili Čemerika“, objavljenom u „Biltenu hrvatskih socijalista“.

Nakon više od dvije i pol godine boravka u Beču, 24. lipnja 1969. odselio je u SAD, prvo u New York, pa potom u Washington, D. C., gdje je boravio do 1997., kad se vratio u Hrvatsku. U New Yorku je uključio se u rad Hrvatske republikanske stranke i osnovao njezin organak s predsjednikom **dr. Fadilom Osmanagićem**.

U Lackawanni ga je 1970. sa suprugom **Marijom** vjenčao **o. Stjepan Lacković**, poznati tajnik nadbiskupa **Stepinca**. U Washingtonu je 1987. na USA Graduate School, završio Computer Science (Programming).

U studenom 1971. u Washingtonu je pokrenuo i više godina, do 1979. i ponovo 1991. uređivao i izdavao mjesecačnik „Hrvatska borba“. Glasilo

je čitavo vrijeme objavljuvano uređivano u vlastitom stanu i radio ga je u početku na pisačem stroju, a kasnije je nabavio IBM Selectric Composer (typesetter).

Na II. Kongresu Hrvatske rodoljubive mlađeži 29.–30. lipnja 1974. u Clevelandu održao je referat „Pet strategijskih zadataka Hrvatske revolucije“. Potom je putovao u Europu (Njemačku) iz koje se vratio polovinom rujna. Kada je u listopadu 1978. u Parizu ubijen hrvatski revolucionar Bruno Bušić, Arapović je naznačio njegovu pogrebu, zapažen po teškom plakanju za prijateljem. Sljedeće godine preuzeo je uređivanje njegova „Hrvatskog lista“ i uređivao ga je do 1984. Osim u navedenim glasilima, Arapović je objavljivao protujugoslavenske članke u više hrvatskih emigrantskih glasila (Republički Hrvatskoj, Hrvatskom putu, Hrvatskoj državi, HT Danici, Zajedničaru, Pregledu, Hrvatskoj slobodi), a surađivao je i u „Washington Postu“ i „Washington Timesu“. Svakako, bibliografija njegovih članaka je velika.

Po povratku u domovinu 1997., uključio se je u javni život, objavljajući sve do smrti u tiskovnim i elektronskim medijima svoje članke, osvrte i mišljenja o aktualnim povijesnim temama i političkim zbivanjima. Godine 2003. objavio je i dvije knjige – „Bruno Bušić. Meteorski bljesak na hrvatskom obzoru“ i „DL 229503. Udba i njeni suradnici (prema tajnim izvještajima)“ što je, zapravo, dossier (DL- dosije ličnosti) koji je o njemu od 1964. do 1977. vodila Udba.

Arapovićeva „HB PRESS“ objavila je i knjige drugih autora: **Ante Cilige** „Sve i odmah“, Zagreb, 1998. te većinu tekstova **dr. Vjekoslava Vrančića** u dvije knjige „Branili smo državu“, Zagreb, 2006. i „U službi domovine“, Zagreb, 2007. Ostatak Vrančićevih tekstova kanio je objaviti u

trećoj knjizi, a pripremao se je i za druge nakladničke programe. Sve to, kao i objavljuvanje i drugih vlastitih tekstova, možemo sigurno reći trajne vrijednosti i visoke intelektualna razine, posebno onih polemičarskih, koje je on znao vrlo razložno i smireno upućivati svima kada je smatrao da je to potrebno. S prijateljima je sudjelovao i u drugim domoljubnim i državotvornim programima.

Rudolf se je Arapović, uz pomoć supruge Marije i prijatelja, oko tri godine vrlo smireno hrvalo s opakom bolešću. Svi su bili uvjereni da će je nadvladati. I kada je polazio onamo, očito, kako reče pjesnik „gdje za vazda gre se“, nije pridavao tomu značenje, nije napuštao radne navike i teško se je odvajao od računala preko kojega je komunicirao s prijateljima, elektroničkim sredstvima i svijetom. Za njega se može reći da je uvijek hodio uspravno i s vlastitim beskompromisnim stanovištem. U domovini je bio velika žrtva prilika u kojima je živio u totalitarnoj velikosrpskoj-komunističkoj Jugoslaviji, te programa kojih se je u tuđini prihvaćao. Uvijek je najviše moguće davao od sebe. I kao dak i kao student bio je po učenju među najboljima. U većini je samostalno djelovao, sam je objavljivao, tiskao i tiskovine, često uz pomoć supruge Marije i sina **Gorana**, otpremao poštom. Nije gledao svoje materijalna probitke i često je njegove troškove financijski pokrivala supruga Marija. Premda je hrvatskih državotvorac od mladenačkih dana, nije ga nijedna stranačka opredijeljenost opteretila. Čitavim svojim bićem pripadao je Hrvatskoj i ona je bila njegova glavna misao. O onome što je Rudolf Arapović ilegalno radio i Udba ga sumnjičila za terorizam, ne možemo svjedočiti, jer nam je nepoznato, a i on je to nazivao izmišljotinom Udbe i njezinih suradnika. O nezasnovanosti tih optužbi on je usputno progovorio u knjizi „DL 229503“.

Ovaj prigodni tekst je kratki osvrt na djelovanje Rudolfa Arapovića. Svakako, može se zaključiti, da je on svojim ukupnim radom u emigraciji unio više revolucionarnosti u učmalu emigrantsku kolotečinu i posebno je imao velik utjecaj na mlađu generaciju. Zbog svega što je učinio, Rudolf Arapović spada među najzaslužnije ljudi u hrvatskoj emigraciji 1970-ih i 1980-ih godina.♦

U duhu božjem želimo svim rođacima, prijateljima i znancima tužnu vijest da je naš dragi suprug i otac, gospodin Rudolf Arapović

Rudolf Arapović

blago u Gospodinu preminuo u petak og. 08. 2007. u 70. godini života nakon dugе i teške bolesti.

Pogreb dragog nam pokojnika bit će u ponedjeljak og. 08. 2007. godine u 13.00 sati na groblju u Otršejevcu.

Svetu misu zadužnica služit će se poslije pогреба u crkvi Krsta Kralja u Domazlicu.

Osoblječeni:

supruga Marija i sin Goran Strahimir te ostala tugujuća rodbina.

Kontakti: Šuster Potraživač 99 - crnica 2207-2209 / pogrebne urice od 07h - 15h i 15h - 22h / 091-408-815

U SPOMEN

RATIMIR ŠANDRK

preminuo 28. kolovoza 2007.
u 94. godini života.

Laka mu bila hrvatska zemlja!

U SPOMEN

RUDOLF ARAPOVIĆ

Laka mu bila hrvatska zemlja!

U SPOMEN

MILAN JAGODIĆ

1921. – 2007.

Član HDPZ Podružnice Zagreb

Laka mu bila hrvatska zemlja!

U SPOMEN

VJEKOSLAVA ŠČUKANEC

Preminula u 5. kolovoza. 2007.
u 101. godini života.

Laka joj bila hrvatska zemlja!

U SPOMEN

EMILIJA KUTLEŠA - Emica

Preminula 27. lipnja 2007. u 90. godini života.

Laka mu bila hrvatska zemlja!

U SPOMEN

JURE NIŽIĆ

Preminuo 25. lipnja 2007. u 81. godini života, u
Malmeu - Švedska.

Laka mu bila hrvatska zemlja!

U SPOMEN

JULIJANA NADRAMIJA

1924. - 2007.

Laka joj bila hrvatska zemlja!

HDPZ – Podružnica Dubrovnik

U SPOMEN

IVA ŠILJEG

1928. - 2007.

Laka joj bila hrvatska zemlja!

IN THIS ISSUE

Because of particular importance, we are publishing in this issue parts of the interview with the Bishop of Banja Luka **Franjo Komarica** published in weekly paper *Hrvatski list* in August 2007. Bishop Komarica notes that his Bishopric is located mainly in the territory of today's "Republic of Srpska", one of the two entities in BiH, created as a result of the Dayton Peace Agreement. A large majority of Catholic population (that is Croats) has been exiled, and the magnitude of suffering of the Muslim population is almost the same. Bishop Komarica reminds us that that genocide was committed in the presence of the so-called civilised world, which has not done anything to prevent it, but was rather supporting it, directly and indirectly. There is much evidence showing that the West wanted extermination of Croats in Bosnia and Herzegovina, because the political problems in that state would be solved more easily between Serbs and Muslims. Bishop Komarica also says that the official policy of the Republic of Croatia mostly ignores the tragic situation of Croats in BiH. This especially applies to the coalition government 2000-2003, led by former communists, today's social-democrats. The Bishop of Banja Luka says that the then Minister of Foreign Affairs of the Republic of Croatia, **Tonino Picula**, told him openly

that he was not interested in the position of Croats in BiH at all!

* * *

The editorial of the President of the Croatian Association of Political Prisoners, **Alfred Obranić**, as well as a number of other texts in this issue, deals with the most recent excavations in Tezno near Maribor (Slovenia). The mass burial site there, which was revealed to the public few years ago during the construction of a high-way, holds an enormous number of victims. Estimates vary between 15,000 and 70,000, and the researches to come will scientifically confirm one of the possible figures. Based on the clothes and other remains, it can be concluded that the large majority of victims are the Croats killed in May 1945.

Still, the Government of the Republic of Croatia, which consists of non-communist parties, is very reserved as concerns the continued researches. One can assume that the key reason for the Government's coward attitude is fear of reproaching the leftists in Croatia and Europe.

On the other side, the Slovenian historian **Mitja Ferenc**, a prominent member of the Commission of the Slovenian Government for the research of war and post-war victims, says that the crimes were so numerous and systematic that the order must have come from the top, and in

this case the top was the Communist Party of Yugoslavia led by **Josip Broz Tito**. Interestingly, many towns in Croatia still have streets and squares named after that communist dictator. The most beautiful square of the capital of Croatia, Zagreb, has his name, despite many protests of citizens and anti-communists.

* * *

The major media in Croatia have recently put on their cover pages the news that the semi-official Vatican daily *L'Osservatore Romano* published that the Holy See strongly condemns any criticism about anti-fascism. The leftist and neo-communist circles did not hesitate to relate that news to Croatian circumstances, wishing for uncritical glorification of the Yugoslav communist leadership. However, the central catholic weekly paper in Croatia *Glas Koncila* said that it was a horrifying manipulation. The Holy See did not express any new position as regards totalitarian regimes and ideologies, other than the one which has been known for decades, and is a firm condemnation of fascism, national-socialism and communism. However, the question is: if the leftist media in Croatia dare forge the position of the Catholic Church and manipulate the statements of the Holy See, how can one believe anything they say?•

Šibenik

IN DIESEM HEFT

Wegen der außerordentlichen Bedeutung des Interviews des Bischof von Banja Luka, **Mgr. Franjo Komarica**, der das Wochenblatt *Hrvatski list* im August 2007 veröffentlichte, übertragen wir in diesem Heft Teile dieses Interviews. Mgr. Komarica betont, dass sich seine Bistum überwiegend auf dem Territorium der jetzigen „Republika Srpska“, auf einem der zwei Entitäten des Bosniens und Herzegowina, die mit dem Friedensvertrag von Dayton geschaffen wurden, befindet. Überwiegende Mehrheit der Gläubigen (also, Kroaten) wurde vertrieben und der Anteil des moslemischen Bevölkerung ist nur einwenig kleiner. Mgr. Komarica erinnert, dass dieses Verbrechen vor den Augen der so genannten zivilisierten Welt geschah, die nichts tat um es zu verhindern, sondern vielmehr direkt und indirekt dazu beigetragen hat. Es gibt eine Reihe von Beweisen, die die Befürchtung unterstützen, dass der Westen, um die politische Probleme in diesem Staat mit einem Vertrag zwischen den Serben und Moslems leichter zu lösen, die Ausrottung der Kroaten aus der Bosnien und Herzegowina wünschte. Mgr. Komarica hervorruft, dass die offizielle Politik der Republik Kroatien die tragische Lage der Kroaten in Bosnien und Herzegowina hauptsächlich ignoriert. Das gilt insbesondere für die Koalitionsregierung 2000-2003, angeführt von ehemaligen Kommunisten aber jetzigen Sozialdemokraten. Der Bischof von Banja Luka erzählt offen, dass ihm damaliger Außenminister der Republik Kroatien, **Tonino Picula**, ohne Ausschweifung gesagt hat, dass die Lage der Kroaten in Bosnien und

Herzegowina ihn absolut – nicht interessiert!

* * *

Der Leitartikel des Präsidenten des Kroatischen Vereins ehemaliger politischer Häftlinge, **Alfred Obranić**, so wie eine Reihe anderen Artikels in diesem Heft, beschäftigen sich mit den neuesten Ausgrabungen in Tezno, unweit von Maribor in Slowenien. Dortige Massengrab, entdeckt beim Bau der Autobahnen vor einigen Jahren, verbirgt eine riesige Anzahl der Opfer. Die Schätzungen oszillieren zwischen 15.000 und 70.000 und erst bevorstehenden Untersuchungen werden uns zeigen welche Zahl wissenschaftlich nachweisbar ist. Nach der Bekleidung und anderen gefundenen Gegenständen kann man schließen, dass überwiegende Teil der Opfer die Kroaten sind, die nach dem Ende des Krieges im Mai 1945 umgebracht wurden.

Obwohl die Regierung der Republik Kroatien von den nichtkommunistischen Parteien zusammengesetzt ist, ihre große Zurückhaltung gegenüber der Fortsetzung der Untersuchungen ist charakteristisch. Man kann sich vorstellen, dass der Schlüsselgrund des feigen Verhaltens der Regierung die Angst, dass ihr das die linken Kreise in Kroatien und Europa womöglich übel nehmen, ist.

Dem gegenüber, der slowenische Historiker **Mitja Ferenc**, als wichtiger Mitglied der Kommission der slowenischen Regierung für die Untersuchung der Opfer des Krieges und der Nachkriegszeit, betont dass die Verbrechen so zahlreich und so systematisch waren, dass das Befehl für die Durchführung von der höchsten Stelle des Machtapparates kommen

musste. In diesem Falle diese höchste Stelle war die Kommunistische Partei Jugoslawiens mit dem **Josip Broz Tito** an der Spitze. Charakteristisch ist, dass trotz dieser Tatsache viele Städte in Kroatien noch immer Straßen und Plätze haben die der Name diesen kommunistischen Diktators tragen. Seinen Name trägt, trotz zahlreichen Protesten und Missbilligungen der Bürger und antikommunistischen Kreisen, auch der schönste Platz der kroatischen Hauptstadt, Zagreb.

* * *

Die führende Medien in Kroatien brachten unlängst auf der Titelseiten eine Nachricht, die halbamtlche Tageszeitung des Vatikans, „L'Osservatore Romano“, veröffentlicht hätte, dass der Hl. Stuhl jegliche Kritik des Antifaschismus auf das schärfste verurteilt hat. Linke und neokommunistische Kreise haben diese Nachricht umgehend auf die kroatische Verhältnisse projiziert und eine unkritische Glorifizierung der jugoslawischen kommunistischen Führung verlangt. Aber die zentrale katholische Wochenzitung in Kroatien, „Glas Koncila“, warnte, dass es sich um eine erschreckende Manipulation handelt. Der Heilige Stuhl hat gegenüber totalitären Regime und Ideologien keine neuere Stellung, als jene die schon Jahrzehnte bekannt ist, nämlich; scharfe Verurteilung des Faschismus, Nationalsozialismus und Kommunismus. Inzwischen wird die Frage gestellt: Wenn sich die linken Medien in Kroatien trauen die Stellung der Katholischen Kirche zu fälschen und mit der Äußerungen des Hl. Stuhls zu manipulieren, wo sind sie noch glaubwürdig?•

Skradin

NAREDBA br. 2.
KOMANDANTA VOJNE OBLASTI
N.O.V.J. ZA BANAT

18. oktobra 1944.

1. Od dana 18. oktobra 1944. godine uvodi se vojna vlast u svim nemačkim mestima.

2. Zabranjuje se svim Nemcima izlaz iz mesta bez specijalnog odobrenja komandanta dotičnog sela. Nemci se mogu puštati iz mesta samo na rad, s tim da se po povratku – svaki dan – javljaju Komandantu toga sela.

3. Nemci koji su napustili svoje kuće ne mogu se vratiti u iste. Takve Nemce treba odmah stavljati u logore a docnije predavati vojnog suda.

4. Zabranjuje se nemački govor na javnim mestima.

5. U svim vojnim i civilnim ustanovama uvodi se isključivo srpski i hrvatski jezik. U privatnoj prepisci manjinama se dozvoljava upotreba maternjeg jezika sem nemačkog.

6. Zabranjuje se Nemcima da nose naše ili sovjetske nacionalne znake.

7. Zabranjuje se Nemcima bilo kakav rad u javnim radnjama i ustanovama izuzev specijaliste kao radnika. Sve javne radnje, fabrike, industrijska i trgovačka preduzeća koja su bila vlasništvo Nemaca prelaze pod kontrolu narodnooslobodilačkih odbora, odnosno vojne vlasti.

8. Svi nemački natpisi koji se još nalaze na zgradama ili u njima, moraju se skinuti u toku od 12 časova. Posle toga roka a za neizvršeno naređenje najstrožije će se kažnjavati, a Nemci i streljati.

9. Odredbe pod 1, 2, 3, 6 i 7 važe i za sva mesta gde su Mađari, Rumuni i pripadnici drugih narodnosti, ako ovi bili ili su i sada protivnici NO pokreta.

10. U sva nemačka mesta, a u mađarska i rumunска gde to bude potrebno, postavljaju se vojni komandanti sa određenim partizanskim stražama, koji će biti podređeni Komandantu područja i izvršavati isključivo njegova naređenja ili naredenja koja neposredno bude davao Komandant vojne oblasti.

27.02.1946/46

broj I-2/46 -2

P R E S V U D A

U I M E N A R O D A

Kotarski sud u dvoru na Žni po predsedniku suda Vujičić Nikoli kao predsjedniku vjeća te Roksandić Janku potpredsedniku suda i zastavniković Ozrenu sekretaru suda kao članvima vijeća i pantelićem praganu zapisičaru u predim konfiskacije imovine stanovnika mesta Zrinj a povodom prijave i predloga Kotarskog N.O. u dvoru na Žni na danas 7 februara 1846 održanoj nejavnoj raspravi

p r e s u d i o j e

U smislu člana 28 zakona o konfiskaciji a na osnovu podataka iz apisa Kotarskog N.O. u dvoru na Žni odjel unutrašnjih poslova od 2/II-1946 broj 362/46 prema kojim podatcima su svi stanovinici mesta Zrinj za borbu sposobni vodili borbu protiv N.O.V.a zatim u koliko nisu streljani ubijeni ili poginuli pobegli su u toku rata konfiskuje se celikupna imovina pokretna i nepokretna svih stanovnika mesta Zrinj Narodnih neprijatelja i to bez obzira gdje se takova nalazi imovina.

U koliko bi se naknadno ustanovilo da se pojedinim lica od žitelja mesta Zrinj nabi imala smatrati Narodnim neprijateljima postupaće se u pogledu ih u smislu člana 8 pomenutog zakona t.j. vratiće im se ili naknaditi vrednost oduzete imovine odnosno u smislu člana 6 i 29 zakona o konfiskaciji ostavice im se u koliko je nužno za uždržavanje uže obiteljiosudjenog narodnog neprijatalja.